

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

**О. П. ГУРЧЕНКОВ, О. М. МАЙСТРЕНКО,
А. В. ПОНОМАРЬОВА**

**ІЛЮСТРАЦІЇ
до циклу лекцій з дисципліни
"Економіка підприємства"**

Навчальний посібник

Електронне видання
комбінованого використання на DVD-ROM

МИКОЛАЇВ • НУК • 2013

УДК 658(075.8)
ББК 65.9(2)29я73
Г 95

Автори:

О. П. Гурченков, кандидат економічних наук, професор;
О. М. Майстренко, кандидат економічних наук, доцент;
А. В. Пономарьова, викладач

Рецензент В. Н. Парсяк, доктор економічних наук, професор

*Рекомендовано Методичною радою НУК
як навчальний посібник*

Гурченков О. П.

Г 95 Ілюстрації до циклу лекцій з дисципліни "Економіка підприємства" : навчальний посібник / О. П. Гурченков, О. М. Майстренко, А. В. Пономарьова. – Миколаїв : НУК, 2013. – 92 с.

Подано в структурованому вигляді перелік питань, основні поняття та ілюстрації за темами навчальної робочої програми з курсу. Наведено також метод вибору теми контрольної роботи студентами дистанційного і заочного навчання. Використання матеріалу навчального посібника підвищить ефективність викладання дисципліни, а студентам забезпечить краще її засвоєння.

Призначено для викладачів та студентів усіх спеціальностей денного та заочного навчання, які вивчають курс "Економіка підприємства".

УДК 658(075.8)
ББК 65.9(2)29я73

Навчальне видання

**ГУРЧЕНКОВ Олександр Петрович
МАЙСТРЕНКО Ольга Миколаївна
ПОНОМАРЬОВА Анна Вікторівна**

**ІЛЮСТРАЦІЇ
до циклу лекцій з дисципліни "Економіка підприємства"**

Навчальний посібник

Редактор *Ю. О. Банкулова*
Комп'ютерне складання та верстання *В. Г. Мазанко*
Коректор *М. О. Паненко*

© Гурченков О. П., Майстренко О. М.,
Пономарьова А. В., 2013
© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2013

Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. 11,2. Обсяг даних 5028 кб.
Тираж 14. Вид. № 14. Зам. № 376.

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
просп. Героїв Сталінграда, 9, м. Миколаїв, 54025
E-mail : publishing@nuos.edu.ua

Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 2506 від 25.05.2006 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>Розділ 1. Підприємства та об'єднання підприємств у системі сучасного підприємництва</i>	5
<i>Розділ 2. Ринок, товарна та цінова політика підприємства</i>	12
<i>Розділ 3. Основи планування та прогнозування діяльності підприємств</i>	19
<i>Розділ 4. Персонал, продуктивність і оплата праці на підприємстві</i>	27
<i>Розділ 5. Капітал підприємства</i>	40
<i>Розділ 6. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства</i>	56
<i>Розділ 7. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства</i>	60
<i>Розділ 8. Матеріально-сировинне забезпечення підприємства і виробнича логістика</i>	65
<i>Розділ 9. Операційна діяльність та система забезпечення конкурентоспроможності продукції</i>	70
<i>Розділ 10. Витрати підприємства</i>	74
<i>Розділ 11. Фінансово-економічні результати підприємства</i>	79
<i>Розділ 12. Ефективність роботи підприємства та методи її оцінювання</i>	85
<i>Розділ 13. Моделі розвитку, трансформації та реструктуризація підприємств</i>	87
<i>Розділ 14. Економічна безпека підприємства</i>	90
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	91
ДОДАТОК	92

ВСТУП

Посібник розроблено в повному узгодженні з навчальною робочою програмою з курсу "Економіка підприємства" як нормативної дисципліни при підготовці студентів зі спеціальності "Економіка підприємства".

Наведено перелік змістових модулів і питань, які розглядаються при викладанні теоретичного матеріалу з кожної теми дисципліни "Економіка підприємства", подано ілюстрації у формі схем (рисуноків), таблиць і сформульованих окремих понять з певних тем курсу.

Читання теоретичного матеріалу лекцій викладач може супроводжувати демонстрацією на екрані схем, рисуноків, графіків, таблиць, чим сприятиме підвищенню ступеня засвоєння даного матеріалу студентами. У додатку надається інформація, яка дозволяє студентам заочного і дистанційного навчання самостійно обирати тему контрольної роботи з курсу.

Даний посібник також корисний для студентів при самостійному вивченні курсу.

Розділ 1. ПІДПРИЄМСТВА ТА ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

План теми

- 1.1. Сутність підприємництва як господарської комерційної діяльності та основні його складові (творча, ресурсна, організаційно-супровідна).
- 1.2. Некомерційна діяльність суб'єктів господарювання.
- 1.3. Визначення поняття "підприємство" та його характерні ознаки.
- 1.4. Статут підприємства та його зміст і правова база.
- 1.5. Ціль, функції, завдання та обов'язки підприємства.
- 1.6. Види підприємств за ознаками та їх характеристика.
- 1.7. Об'єднання підприємств, їх типи та форми.
- 1.8. Особливості створення та державної реєстрації підприємств і об'єднання підприємств.
- 1.9. Групування підприємств за видами діяльності.
- 1.10. Показники структури промисловості країни.
- 1.11. Принципи та методи управління підприємством.
- 1.12. Види управління підприємством: виробниче, господарське, економічне.
- 1.13. Основні завдання виробничого, організаційного, комерційного управління.
- 1.14. Організаційна структура управління підприємством.
- 1.15. Система управління підприємством, яка складається з певних елементів, структурованих по вертикалі та горизонталі, залежно від взаємовідносин і взаємопідпорядкованості суб'єктів управлінського впливу.
- 1.16. Характеристика, переваги і недоліки організаційних структур: лінійної, лінійно-штабної (лінійно-функціональної), функціональної, дивізійної, матричної.
- 1.17. Виробнича структура підприємства: цехова, безцехова, корпусна, комбінатська.

Підприємство – організаційно відокремлена й економічно самостійна ланка виробничої сфери народного господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг з метою задоволення потреб ринку в його продукції або послугах та одержання прибутку. Підприємство характеризують виробничо-технічна, організаційно-соціальна єдність та фінансово-економічна самостійність.

Об'єднання підприємств – господарська організація, утворена в складі двох або більше підприємств з метою кооперації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для розв'язання спільних економічних і соціальних завдань. В Україні створюються асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, холдинги, промислово-фінансові групи (ПФГ), картелі, трести, синдикати, стратегічні альянси.

Ілюстративний матеріал

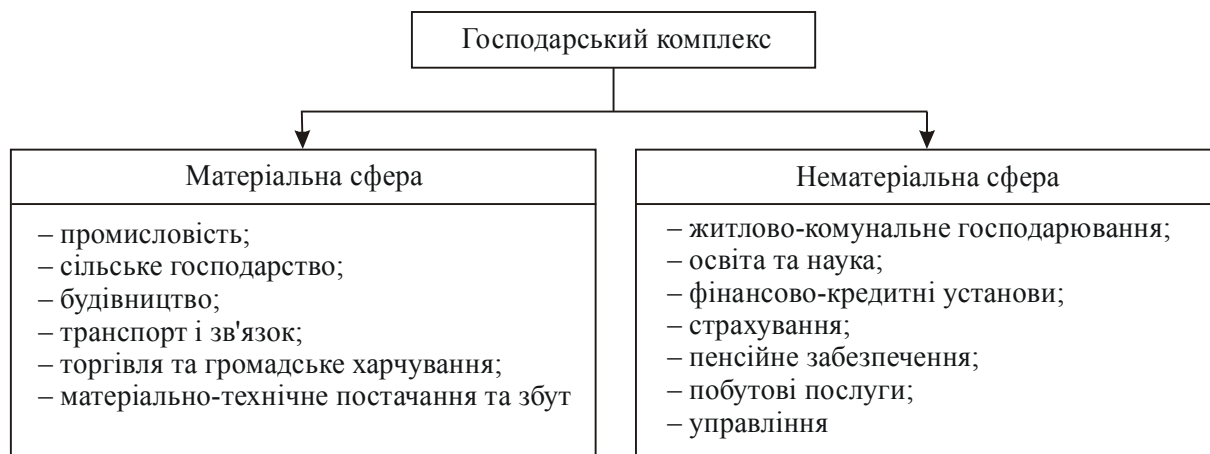

Рис. 1.1. Склад господарського комплексу

Таблиця 1.1. Фактори, що впливають на динаміку видової структури підприємства

№ з/п	Фактори
1	Ступінь упровадження досягнень науково-технічного прогресу
2	Рівень концентрації, спеціалізації та кооперування
3	Електрифікація, механізація та автоматизація виробничих процесів
4	Наявність природних ресурсів і корисних копалин
5	Розвиток транспортної мережі
6	Географічне розташування країни та її кліматичні умови
7	Матеріальний і культурний рівень населення

Таблиця 1.2. Показники видової структури господарського комплексу

№ з/п	Назва	Формула	Характеристика
Показники зрушень у видовій структурі			
1	Темп росту обсягу виробництва окремого виду діяльності	$T_p = \frac{Q_{зв}}{Q_6}$	$Q_{зв}$, Q_6 – рівень обсягу виробництва продукції в i -й сфері діяльності в аналізованому та базовому періодах відповідно
2	Видовий коефіцієнт випередження	$K_{вип} = \frac{T_{pi}}{T_{пром}}$	T_{pi} – темпи зростання обсягу виробництва окремого виду продукції; $T_{пром}$ – темпи зростання виробництва продукції всіма видами діяльності відповідної сфери економіки. При розрахунках дані показники беруться за один період
Показники виробничих зв'язків між видами діяльності			
3	Частка продукції окремого виду діяльності у випуску кінцевого продукту всієї промисловості	$\Pi_v = \frac{Q_{заг i}}{Q_{пром}}$	$Q_{заг i}$ – обсяг випуску продукції i -м видом діяльності; $Q_{пром}$ – обсяг випуску продукції в цілому на промисловості

Продовж. табл. 1.2

№ з/п	Назва	Формула	Характеристика
4	Коефіцієнт міжгалузевих зв'язків (частка продукту окремої сфери діяльності, що направляється на подальшу переробку в інші сфери)	$K_{м.з} = \frac{Q_{ін i}}{Q_{заг i}}$	$Q_{ін i}$ – обсяг випуску продукції i -м видом діяльності, направлений в інші сфери економіки для споживання
5	Коефіцієнт внутрігалузевих зв'язків (частка продукту даної сфери діяльності у виготовленні її кінцевого продукту)	$K_{в.з} = \frac{Q_{власн}}{Q_{заг i}}$	$Q_{власн}$ – обсяг випуску продукції i -м видом діяльності та спожитий ним же

Рис. 1.2. Ознаки підприємства

Таблиця 1.3. Класифікація об'єднань підприємств

Класифікаційні ознаки	Групи об'єднань підприємств	Характерні риси групи об'єднань підприємств	Види об'єднань	Організаційно-правові форми об'єднань
За порядком заснування	Добровільні	Утворюються за ініціативою підприємств незалежно від їх організаційно-правової форми	Асоціація, корпорація, концерн, комбінат, трест, картель, синдикат, ПФГ, технопарк, інституціональний парк	Державні та приватні підприємства; товариства
	За рішенням власника	Утворюються за рішенням державних органів: Кабінету Міністрів України, міністерств, відомств та місцевих органів влади	Корпорація, комбінат, концерн, ПФГ, група юридичних осіб, пов'язаних між собою за видом і формою участі у статутному фонді (холдингові компанії, асоційовані підприємства)	Державні підприємства, акціонерні товариства
За строком функціонування	На невизначений строк	Діють постійно або до моменту самоліквідації, або у зв'язку з банкрутством	Усі перераховані вище види за винятком виду "консорціум"	Державні та приватні підприємства; товариства
	Тимчасові	Функціонує протягом строку, встановленого засновником	Консорціум, картель	Акціонерні товариства

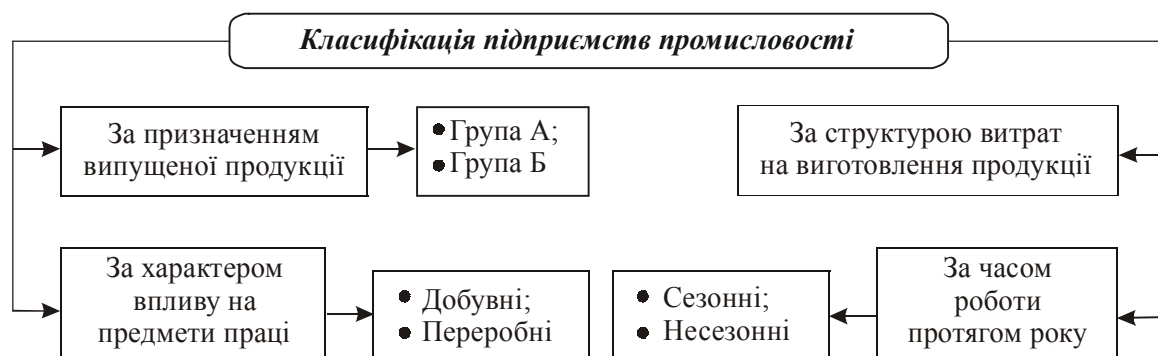

Рис. 1.3. Класифікація підприємств промисловості

Рис. 1.4. Загальні функції, які виконуються підприємствами

Таблиця 1.4. Класифікація видів контролю на підприємстві

Ознаки класифікації	Основні види контролю
За організаційною формою	– Суцільний; – вибірковий; – статистичний; – летючий; – інспекційний
За характером контрольних операцій	– Візуальний; – геометричний; – лабораторний аналіз; – контрольні випробування

Продовж. табл. 1.4

Ознаки класифікації	Основні види контролю
За стадіями виробничого процесу	– Вхідний (контроль ресурсів); – проміжний (контроль процесу); – вихідний (контроль продукції)
За інтенсивністю технології процесу	– Активний; – пасивний
За засобами контролю	– Автоматизований; – механізований; – ручний
За місцем здійснення	– Стаціонарний; – змінний

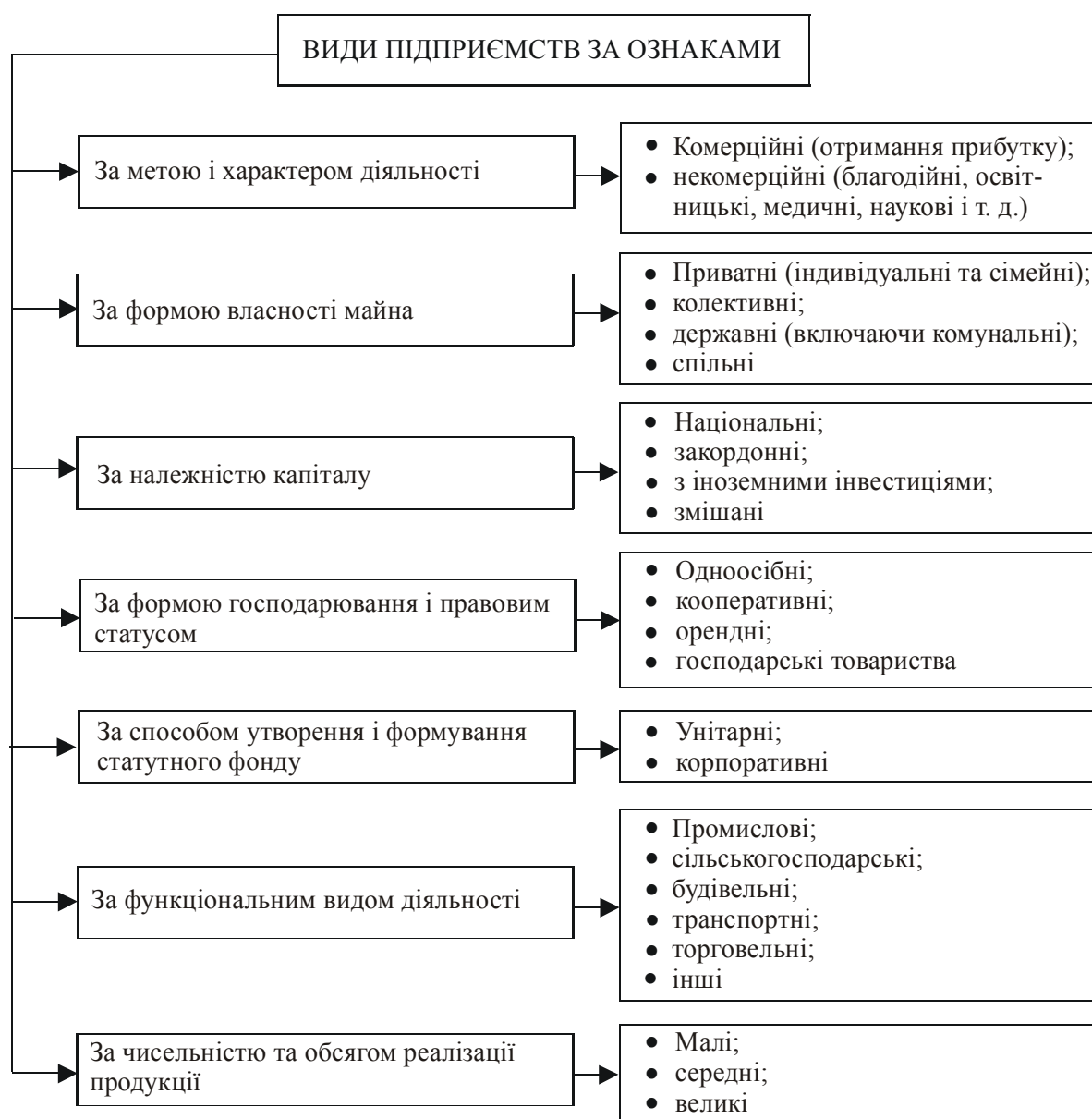

Рис. 1.5. Класифікація підприємств

Таблиця 1.5. Характеристика окремих об'єднань підприємств

Види	Характеристика
Асоціація	Добровільне об'єднання підприємств, створене для постійної координації господарської діяльності. Асоціація не має права втручатися у виробничу або комерційну діяльність будь-кого з її учасників. Фізична особа не може бути членом асоціації
Корпорація	Договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників
Консорціум	Тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети (спільне розміщення позики або здійснення єдиного промислового проекту)
Концерн	Статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного чи групи підприємств. Об'єднання діє на основі договору або статуту, що затверджується їх засновниками або власниками. Підприємства, які входять до складу зазначених організаційних структур, зберігають права юридичної особи
Картель	Найпростіша форма монополістичного об'єднання. На відміну від інших, більш стійких, форм монополістичних структур (синдикати, трести, концерни) кожне підприємство, яке увійшло в картель, зберігає фінансову і виробничу самостійність
Трест	Найбільш централізована форма монополістичних об'єднань, у межах якої підприємства-учасники відмовляються від виробничої, комерційної, а інколи й юридичної самостійності та підпорядковуються єдиному управлінню. Реальна влада у тресті належить правлінню або головній компанії
Холдинг	Сукупність материнської компанії та контрольованих нею дочірніх компаній. Крім простих холдингів, що являють собою материнське товариство та одне або декілька контрольованих ним дочірніх товариств, існують і складніші холдингові структури, в яких дочірні товариства самі виступають як материнські компанії відносно інших компаній. При цьому материнська компанія, що стоїть на чолі всієї структури холдингу, називається холдинговою компанією
Фінансово-промислова група	Об'єднання юридично та економічно самостійних підприємств різних галузей народного господарства. Фінансову групу очолюють один або декілька банків, які розпоряджаються капіталом підприємств, що входять до неї, а також координують сферу їх діяльності

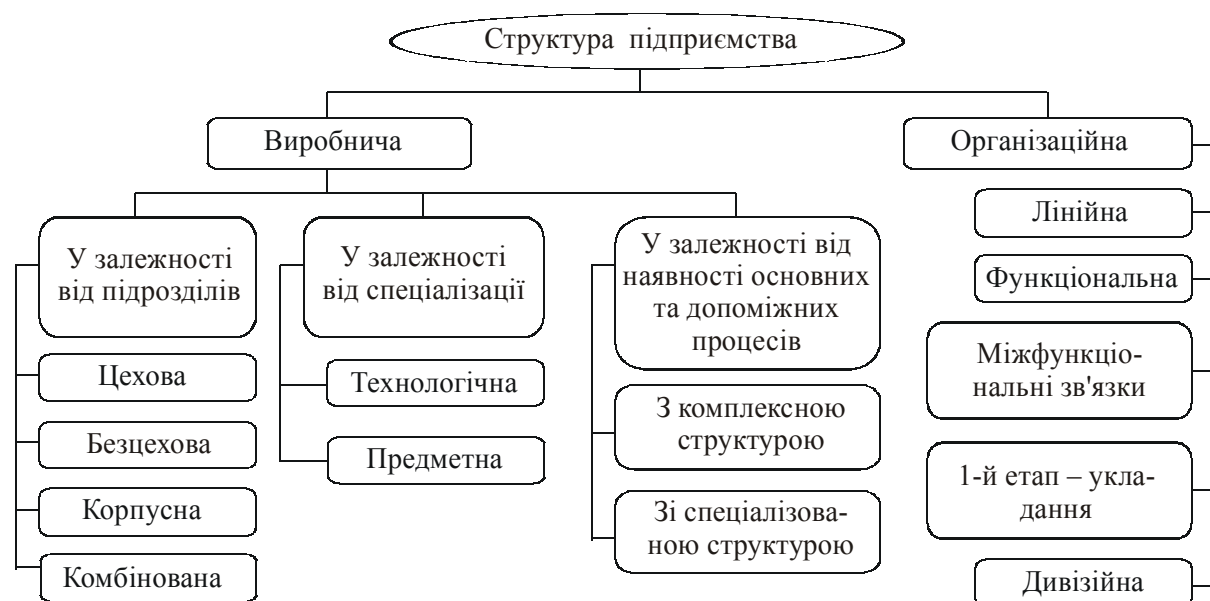

Рис. 1.6. Класифікація структур підприємства

Затверджую:
Керівник підприємства
" " / ППБ / 20 р.

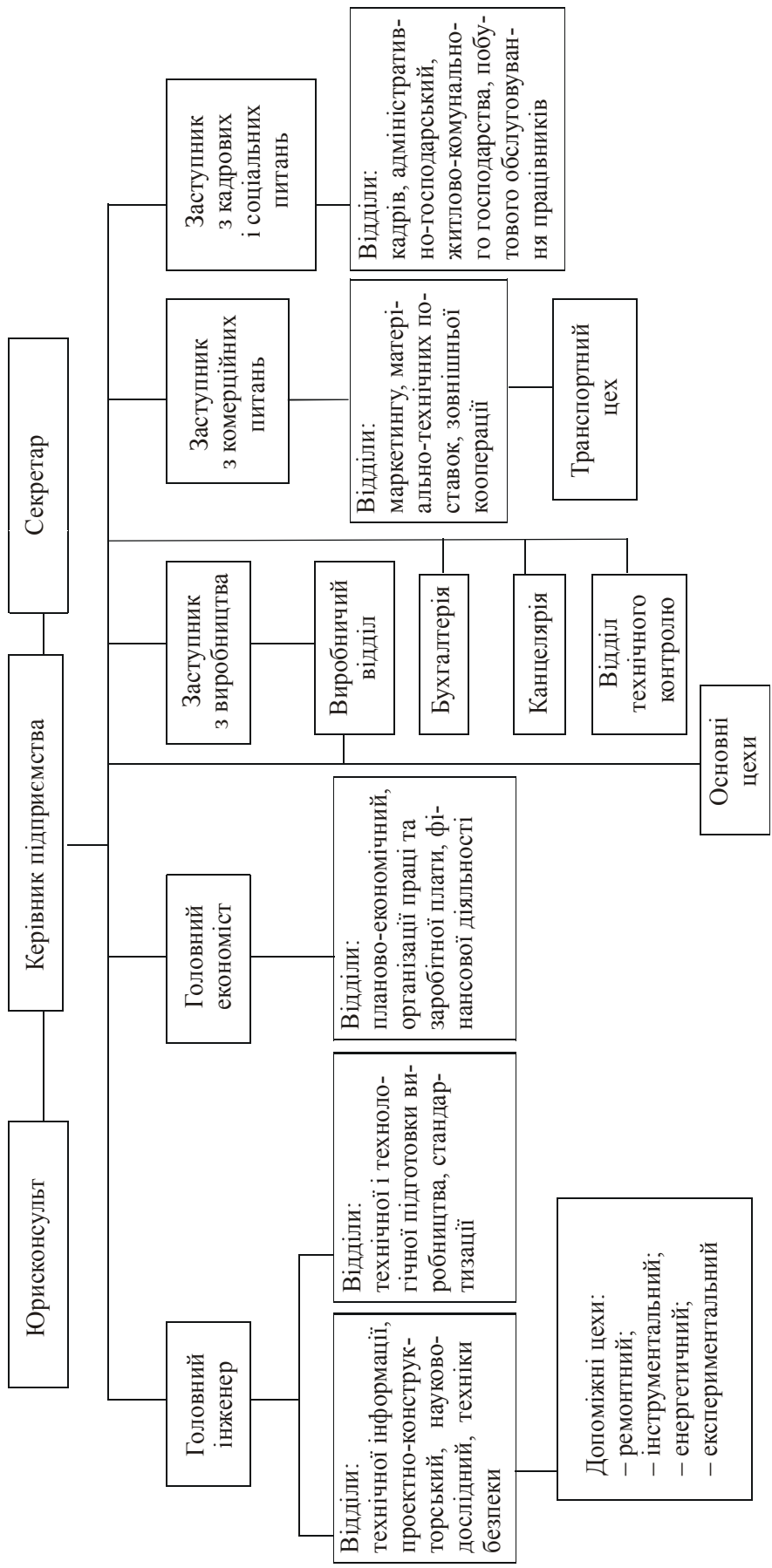

Рис. 1.7. Приклад організаційно-виробничої структури умовного підприємства

Розділ 2. РИНОК, ТОВАРНА ТА ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 2.1. Сутність внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання підприємства.
- 2.2. Розподіл зовнішнього середовища на макро- і мікросередовище.
- 2.3. Основні компоненти макросередовища.
- 2.4. Економічні умови, суспільні відносини, інститути та інші чинники макросередовища.
- 2.5. Мікросередовище як середовище прямого впливу.
- 2.6. Складники мікросередовища: споживачі, конкуренти, постачальники, державні органи.
- 2.7. Інструменти, за допомогою яких держава впливає на діяльність підприємства.
- 2.8. Вплив держави на умови свободи підприємництва, розподіл і перерозподіл обмежених ресурсів шляхом пільг, субсидій, цінової політики тощо.
- 2.9. Законодавче регулювання і контроль за ціноутворенням.
- 2.10. Суть ринку і складові частини ринкового механізму.
- 2.11. Види ринку та їх характеристика.
- 2.12. Форми ринку та їх характеристика.
- 2.13. Конкуренція, її форми і типи.
- 2.14. Суть і функції ціни.
- 2.15. Види цін за стадією формування вартості продукції або послуги.
- 2.16. Види цін за ступенями обліку транспортних витрат та відповідальності за товар.
- 2.17. Мета та види цінової політики підприємства.
- 2.18. Горизонтальна диференціація цін.
- 2.19. Види знижок від цін.
- 2.20. Зміст міжнародних правил торгівлі "інкотермс" та види цін.

Ціна – грошове вираження вартості товару, кількість грошей, що сплачується або одержується за одиницю товару або послуги. Одночасно ціна відображає споживчі властивості (корисність) товару, купівельну спроможність грошової одиниці, сукупність рідкості товару, силу конкуренції, державного контролю, економічну поведінку ринкових суб'єктів.
--

Ринок – місце взаємодії продавців і покупців для визначення ціни та необхідної кількості товару.

Товар – продукт праці, вироблений для продажу.

Ілюстративний матеріал

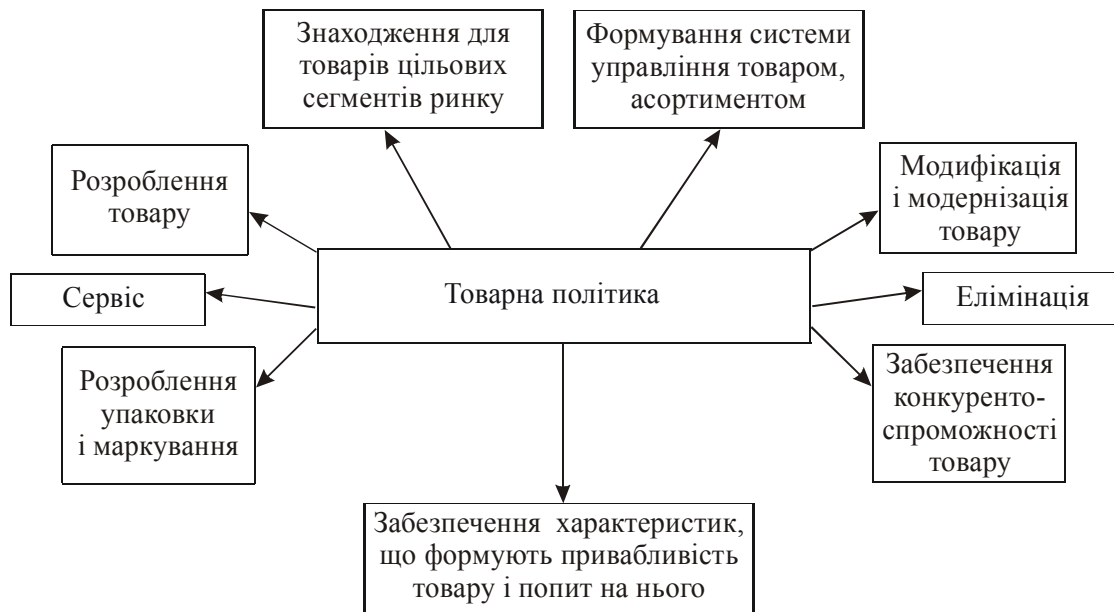

Рис. 2.1. Складові товарної політики

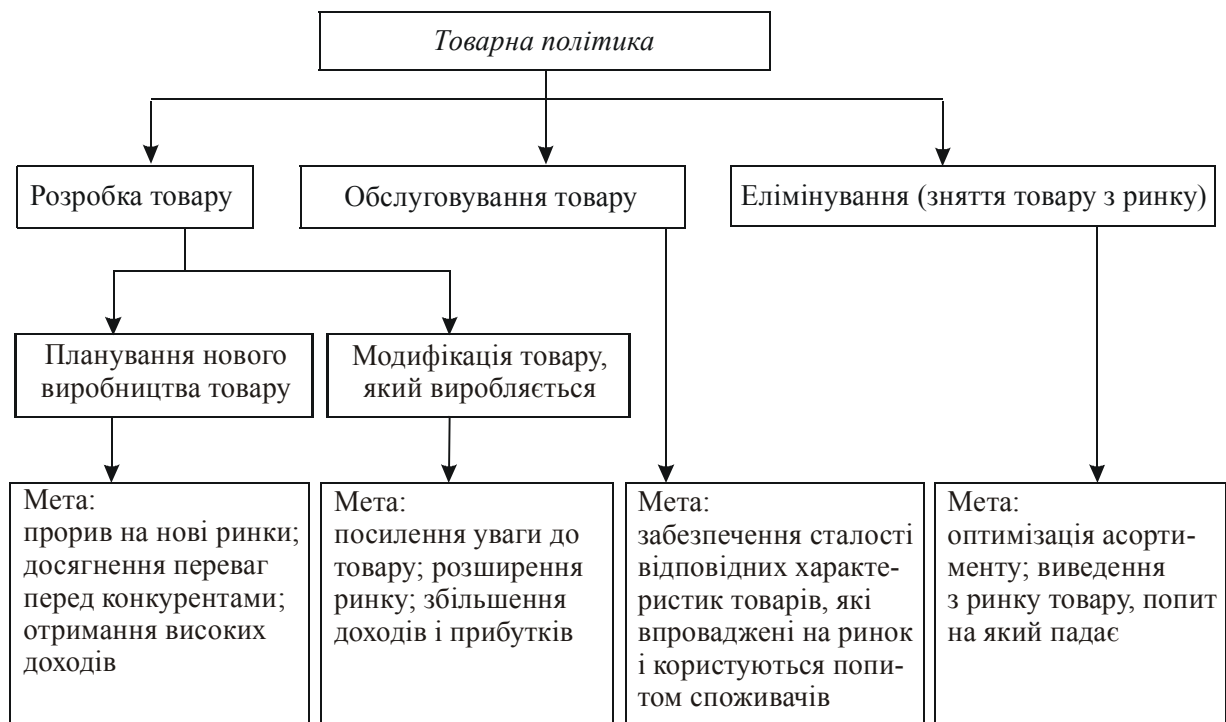

Рис. 2.2. Товарна політика та її мета

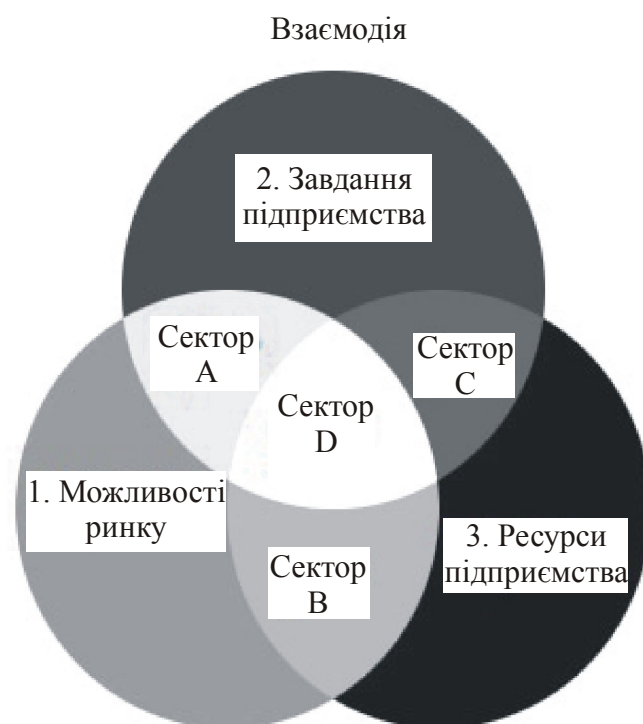

Рис. 2.3. Приклад напрямків реалізації товарної політики підприємства з виробництва лікарських препаратів

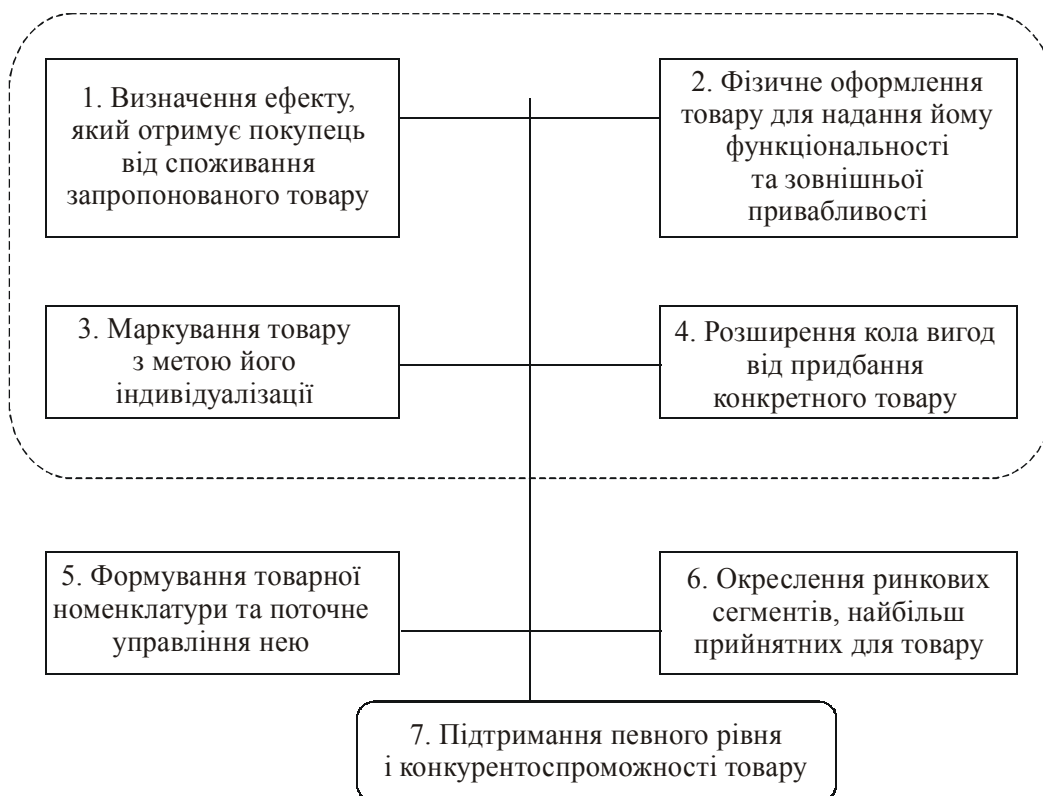

Рис. 2.4. Етапи здійснення товарної політики

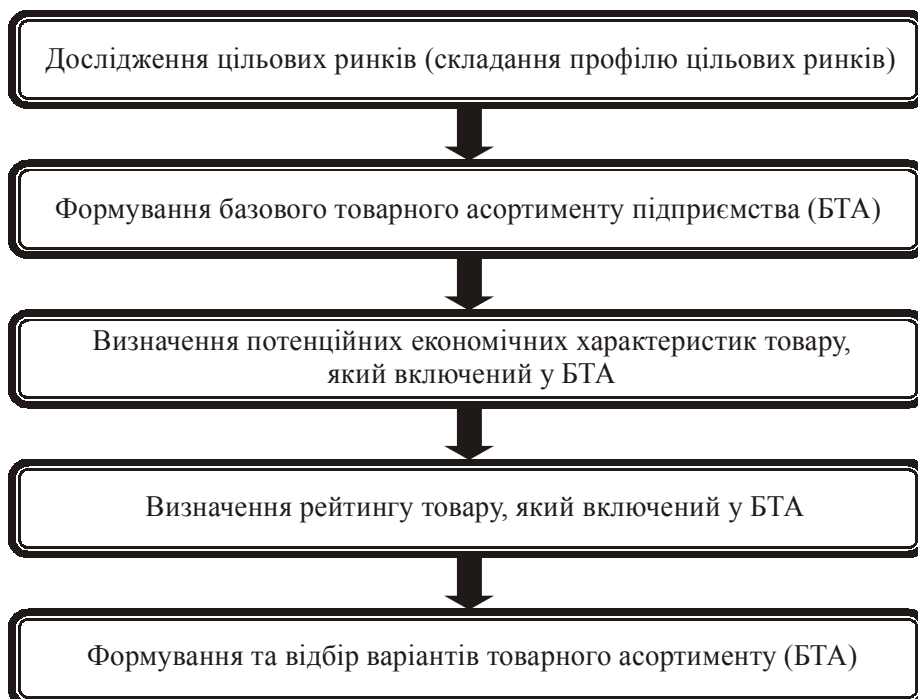

Рис. 2.5. Порядок формування товарного асортименту

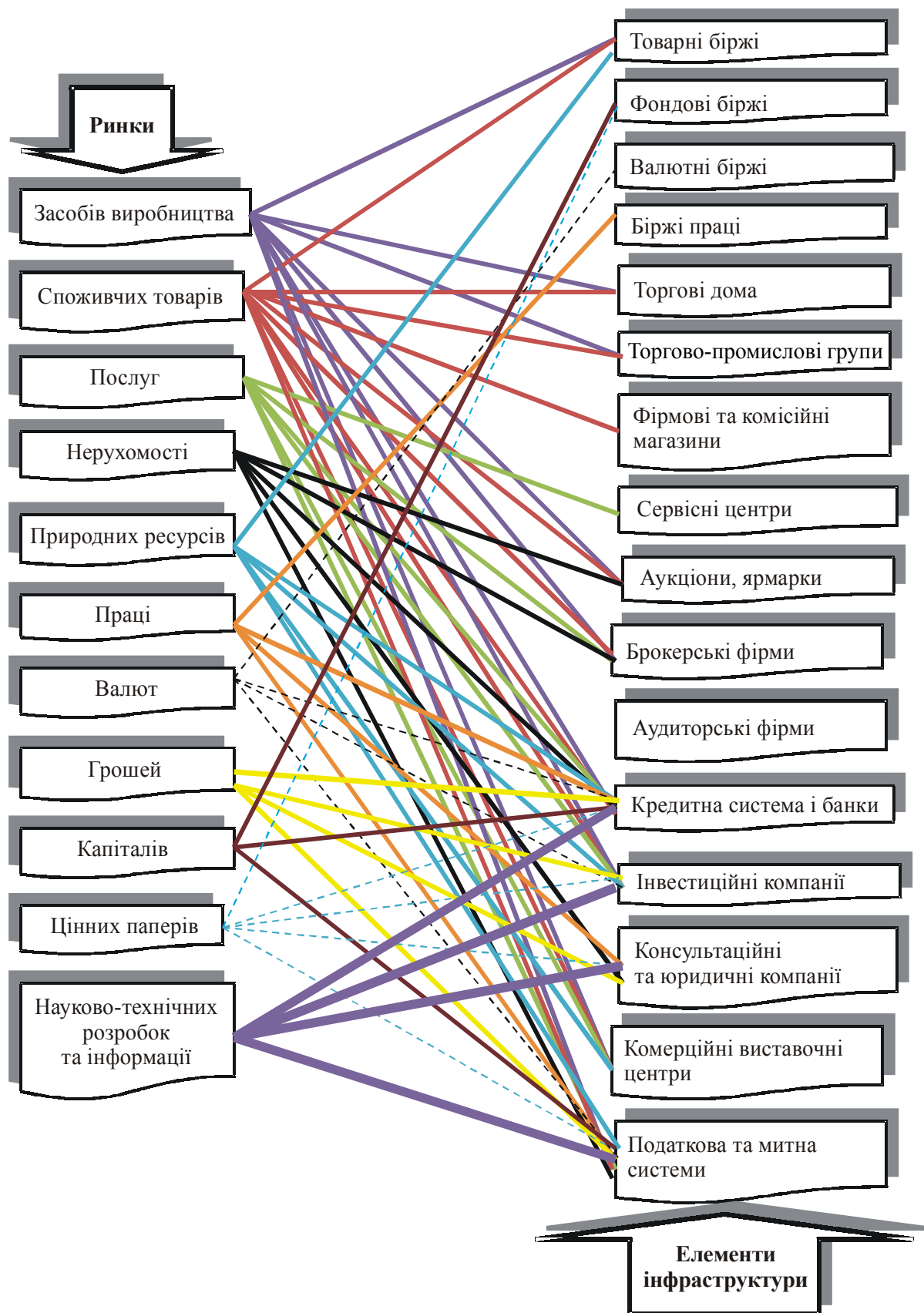

Рис. 2.6. Взаємодія видів ринків та елементів їх інфраструктури

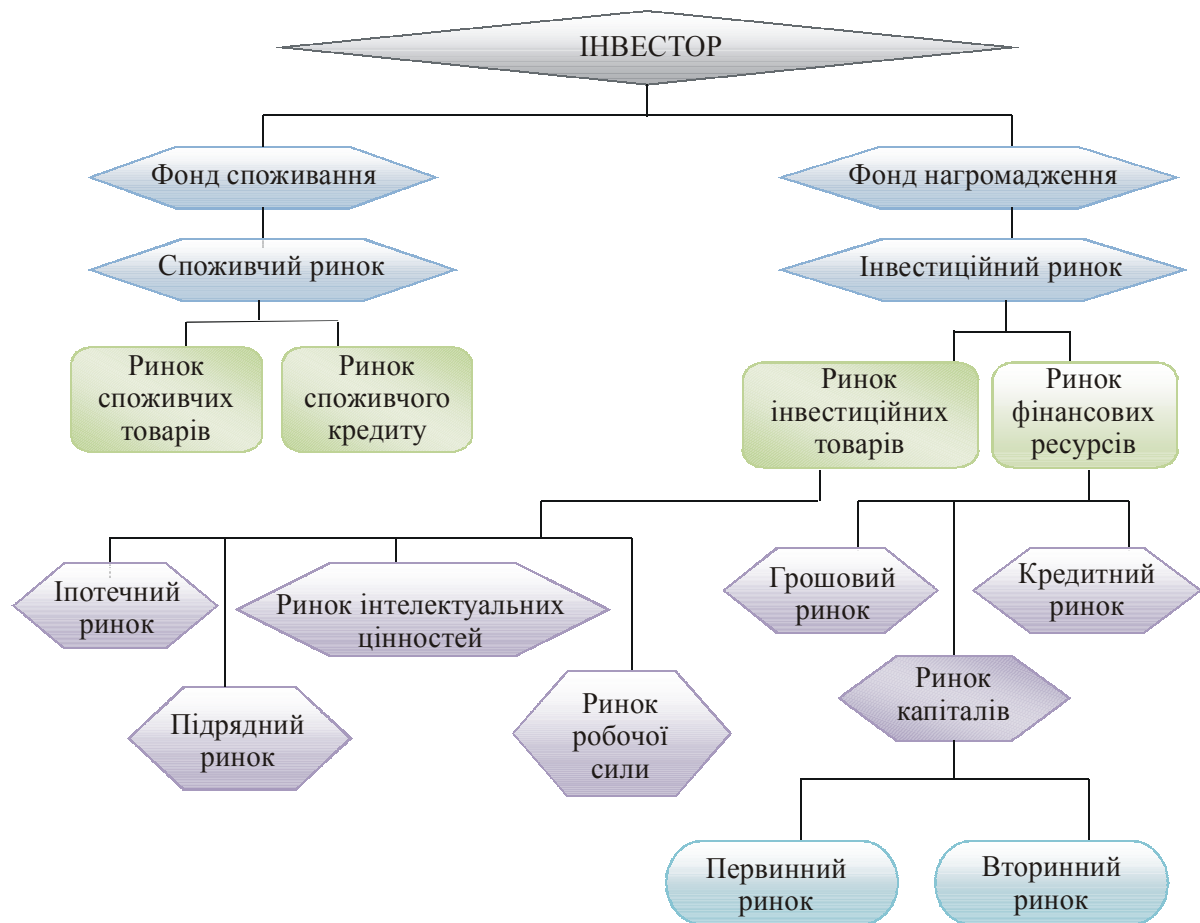

Рис. 2.7. Взаємозв'язок інвесторів і видів ринків

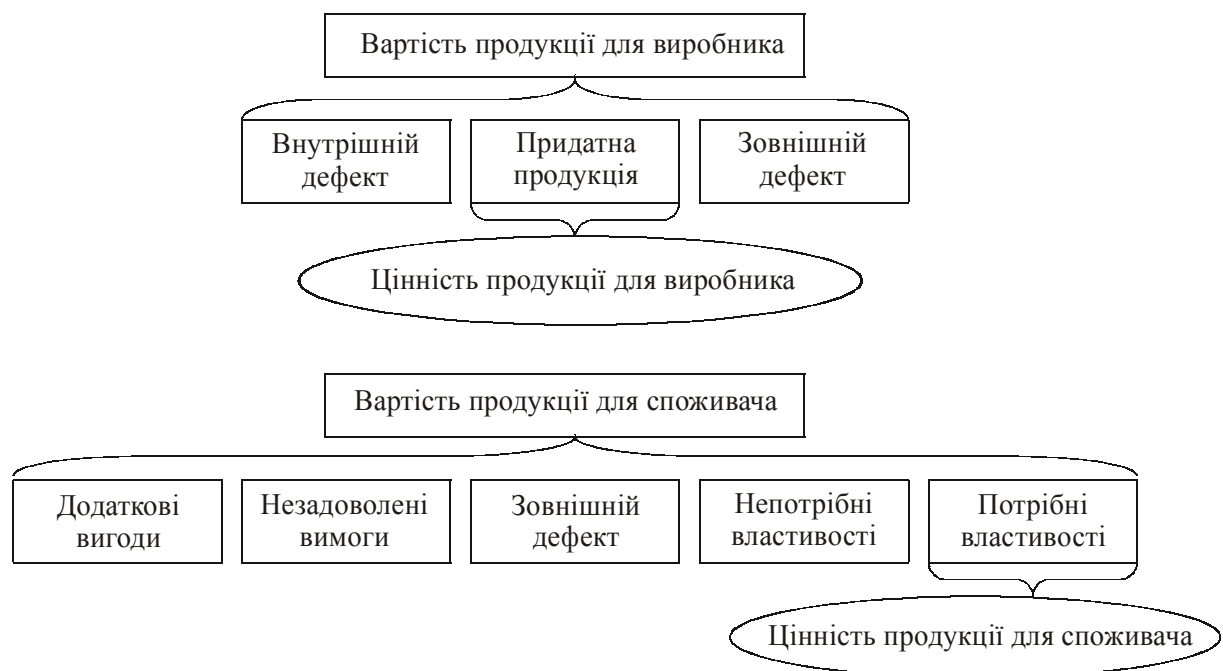

Рис. 2.8. Співвідношення цінності та вартості товару для виробника і споживача

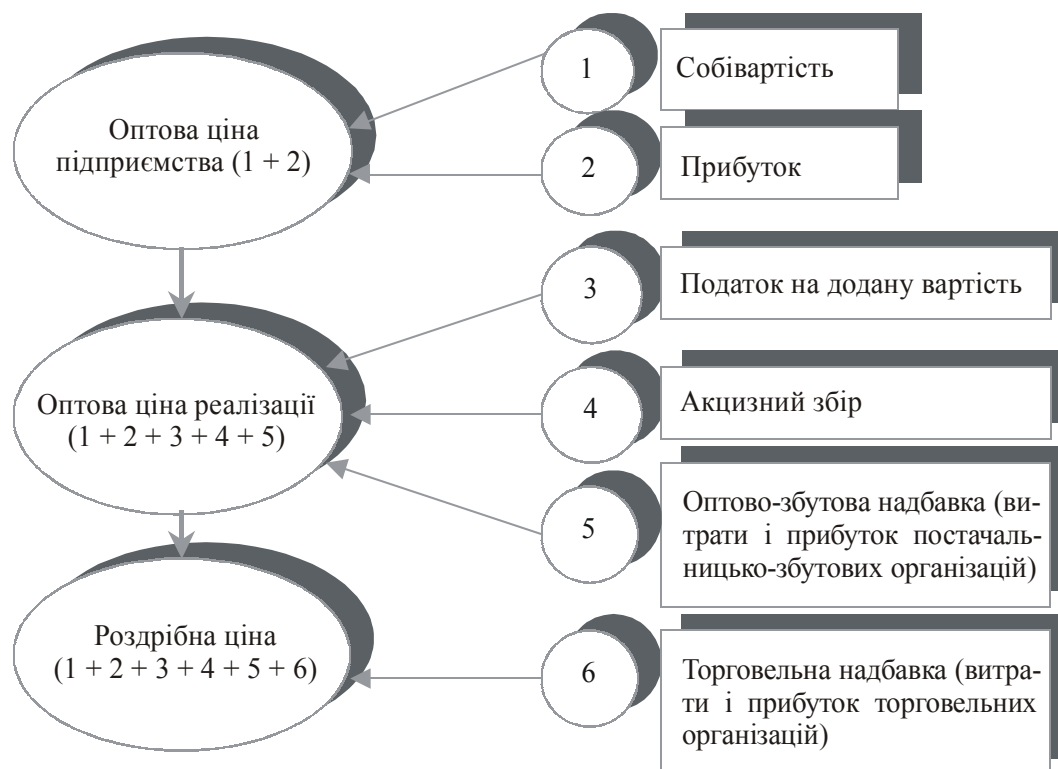

Рис. 2.9. Складові елементи оптової і роздрібної цін

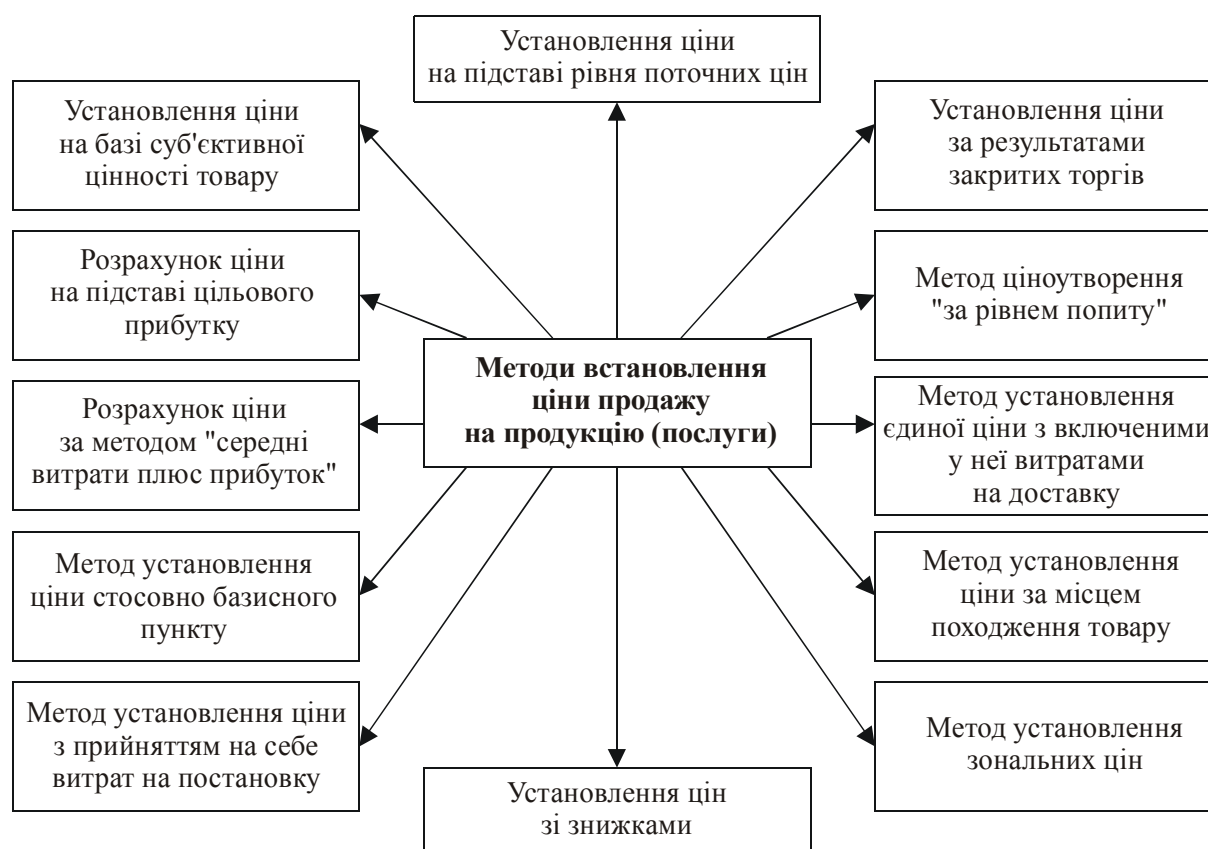

Рис. 2.10. Методи встановлення ціни на продукцію та послуги

Розділ 3. ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

План теми

- 3.1. Об'єктивна необхідність планування.
- 3.2. Поняття і роль планування.
- 3.3. Функції та принципи планування.
- 3.4. Індикативне і директивне планування.
- 3.5. Види планів залежно від періоду планування.
- 3.6. Види планів залежно від об'єкта планування.
- 3.7. Розподіл плану розвитку підприємства та його коротка характеристика.
- 3.8. Показники плану розвитку виробництва.
- 3.9. Порядок розробки плану розвитку підприємства.
- 3.10. Методи розробки плану розвитку підприємства.
- 3.11. Система норм і нормативів, що використовується при розробці планів.
- 3.12. Суть і завдання оперативного планування.
- 3.13. Календарне планування та диспетчеризування.
- 3.14. Календарно-планові норми та нормативи.
- 3.15. Показники виробничої програми підприємства.
- 3.16. Сутність та методи прогнозування.
- 3.17. Прогнозування методом екстраполяції та техніко-економічних розрахунків.
- 3.18. Прогнозування з використанням методів експертних оцінок, дельфійського, мозкового штурму, інтерв'ювання, варіантних наближень, дерева цілей.
- 3.19. Суть методів планування від досягнутого рівня або динаміки минулих років.
- 3.20. Суть балансового, нормативного, програмно-цільового, сітьового методів планування.

План – документ, в якому фіксується система цілей, задач і засобів, які передбачають спрямовану зміну ситуації при передбаченому стані середовища.

Планування – 1) це заздалегідь намічений порядок дій, необхідних для досягнення поставленої мети; 2) оптимальний розподіл ресурсів для досягнення поставленої мети.
--

Прогноз – це документ, в якому фіксується значення невідомого економічного показника в близькій і віддаленій перспективі.
--

Прогнозування – це розробка прогнозу; у вузькому значенні – спеціальне наукове дослідження конкретних перспектив розвитку якого-небудь процесу.
--

Ілюстративний матеріал

Рис. 3.1. Основні процедури розробки планів діяльності підприємства, їх взаємозв'язок

Рис. 3.2. Класифікація планів з виробництва товару (продукції)

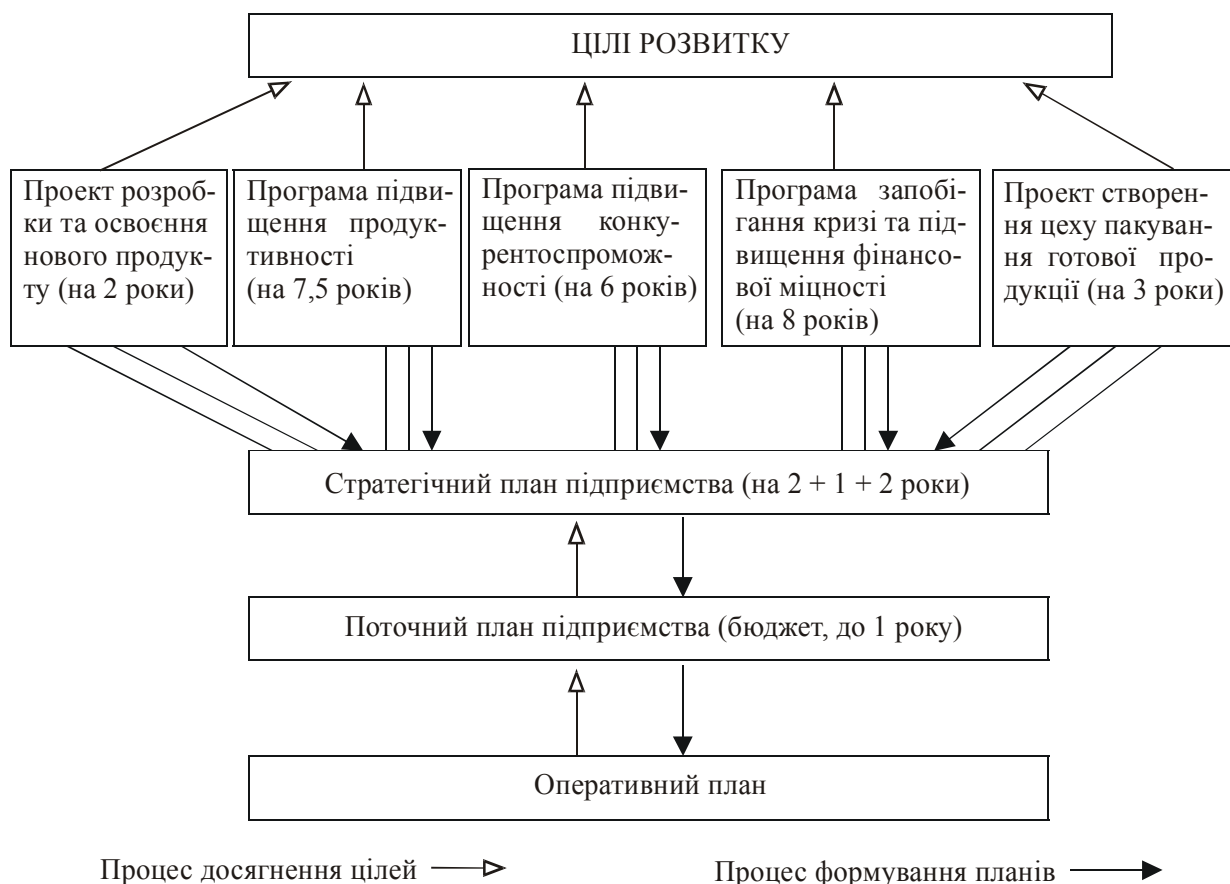

Рис. 3.3. Зміст і зв'язок планів у залежності від тривалості періоду

Таблиця 3.1. Класифікація методів планування

Класифікаційні ознаки	Методи планування
Вихідна позиція для розробки плану	• Ресурсний (за можливостями); • цільовий (за потребами)
Принципи визначення планових показників	• Екстраполяційний; • інтерполяційний
Спосіб розрахунку планових показників	• Спробно-статистичний (пересічних показників); • факторний; • нормативний
Узгодженість ресурсів та потреб	• Балансовий; • матричний
Варіантність розроблюваних планів	• Одноваріантний (інтуїтивний); • поліваріантний; • економіко-математичної оптимізації
Спосіб виконання розрахункових операцій	• Ручний; • механізований; • автоматизований
Форма подання планових показників	• Табличний; • лінійно-графічний; • логіко-структурний (сітьовий)

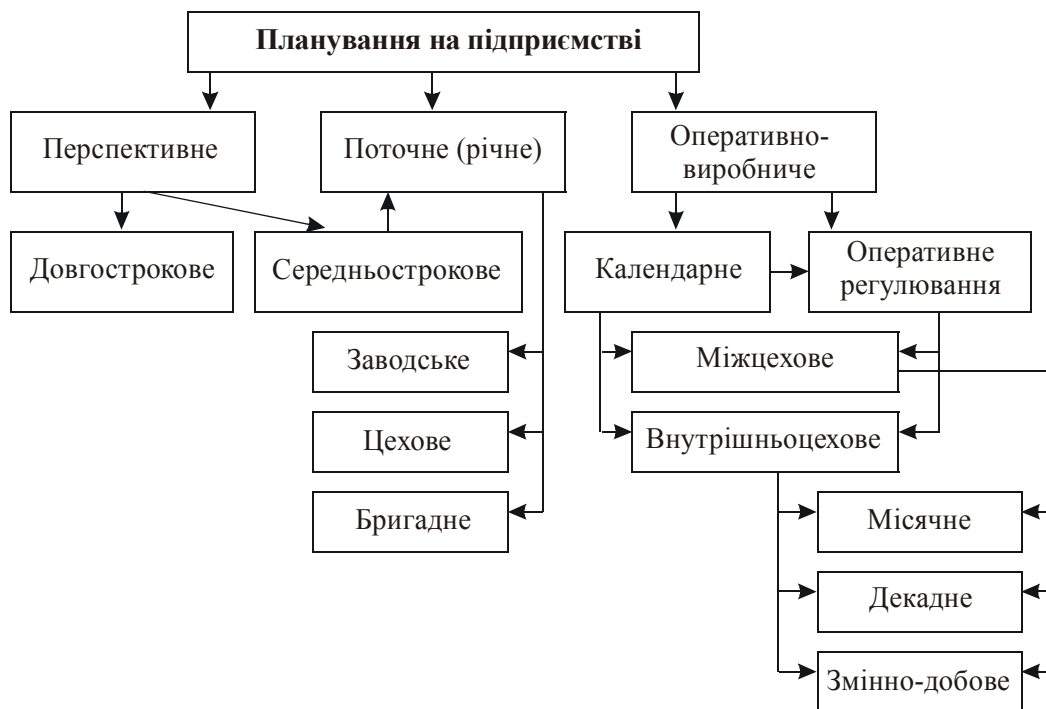

Рис. 3.4. Види планування на підприємстві (фірмі)

Таблиця 3.2. Основні розділи та показники річного плану

Розділи плану	Показники плану
1. План виробництва і реалізації продукції	Номенклатура, асортимент, товарна й реалізована продукція
2. План технічного розвитку й організації виробництва	Частка конкурентоспроможної продукції, економічна ефективність заходів
3. План за інвестиціями у капітальному будівництві	Розміри капітальних вкладень у будівельно-монтажні роботи, ефективність капіталовкладень
4. Матеріально-технічне забезпечення (план закупівель)	Обсяг постачань сировини й матеріалів
5. Праця, персонал і заробітна плата	Продуктивність праці, чисельність персоналу, фонд оплати праці
6. Собівартість, прибуток і рентабельність	Кошторис витрат; собівартість товарної й реалізованої продукції; валовий, чистий прибуток; рентабельність
7. Фінансовий план (бюджет)	Валовий дохід і витрати, податки, платежі та відрахування
8. Фонди економічного розвитку підприємства	Кошториси фондів (накопичення, споживання, резервного тощо)
9. Охорона навколишнього середовища	Капіталовкладення в природоохоронні заходи, плата за природні ресурси
10. Соціальний розвиток колективу	Рівень соціальної забезпеченості працівників
11. Зовнішньоекономічна діяльність	Розмір валютної виручки

Таблиця 3.3. Основні особливості розробки показників при різних видах планування

Основні показники	Вид планування			
	Довгострокове	Середньострокове	Поточне	Оперативно-виробниче
Номенклатура	Найменування продукту (послуг)	Перелік найважливішої номенклатури продукції	Перелік усієї номенклатури продукції	Детальний перелік усієї номенклатури продукції
Сума витрат	Сума витрат, яка орієнтовано підлягає уточненню (в гривнях)	Сума витрачання ресурсів за видами	Сума витрачання ресурсів за видами і номенклатурою продукції, яка випускається	Подетальні й післяопераційні норми витрачання ресурсів за видами
Терміни виконання	Орієнтовні терміни виконання	Календарні терміни виконання	Точно встановлені терміни виконання	Погодинні й добові графіки виконання
Відповідальні виконавці	Відповідальні виконавці (без вказівки співвиконавців)	Відповідальні виконавці та співвиконавці на етапах і видах робіт	Докладний перелік виконавців на етапах і видах робіт та номенклатури продукції	Подетальний розподіл робіт серед виконавців
Ефективність	Ефективність (досягнення мети, окупність витрат)	Перевищення доходу над витратами	Сума чистого доходу	Своєчасність і повнота виконання плану за номенклатурою продукції

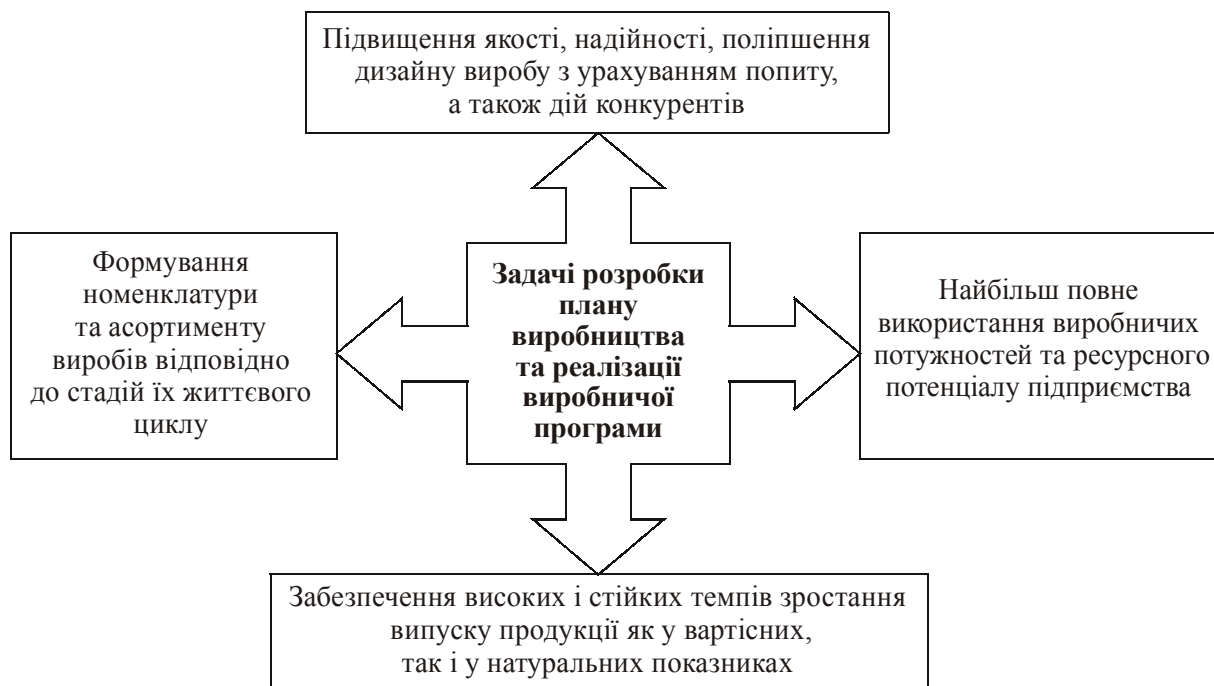

Рис. 3.5. Задачі розподілення виробничої програми на період, який планується

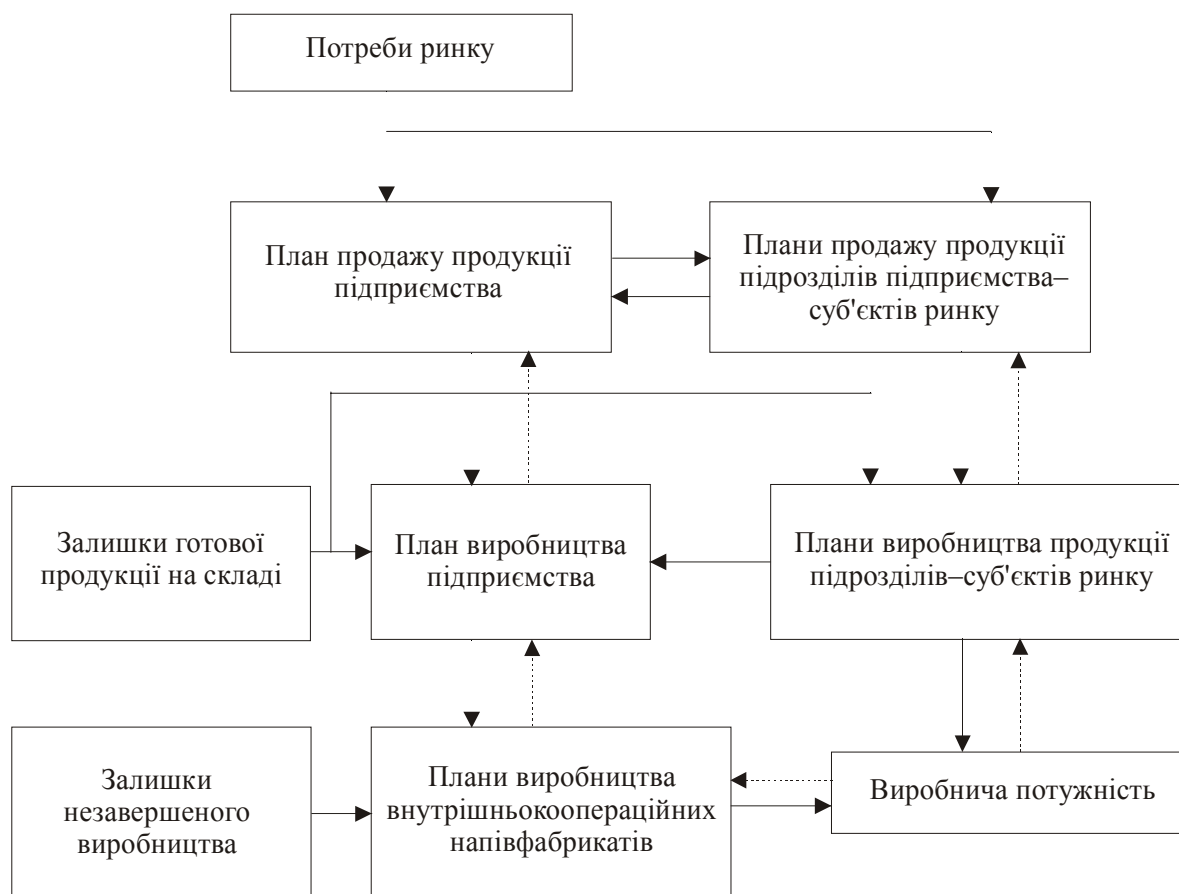

Рис. 3.6. Порядок розроблення плану з виробництва і продажу продукції підприємства

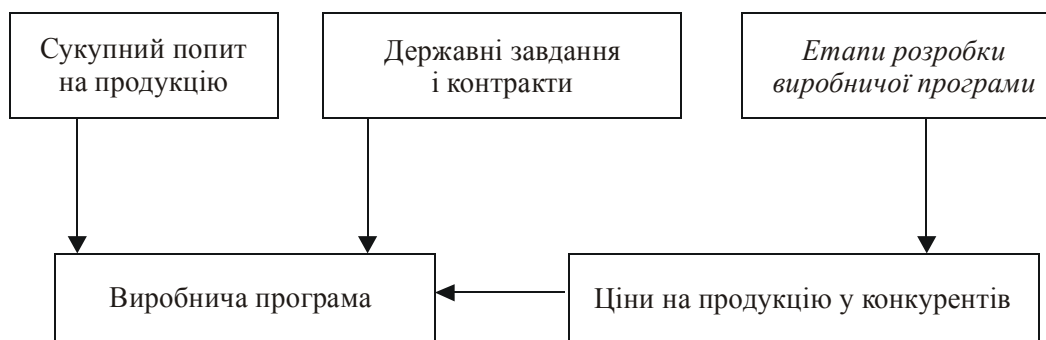

Рис. 3.7. Концептуальна схема формування плану виробництва продукції

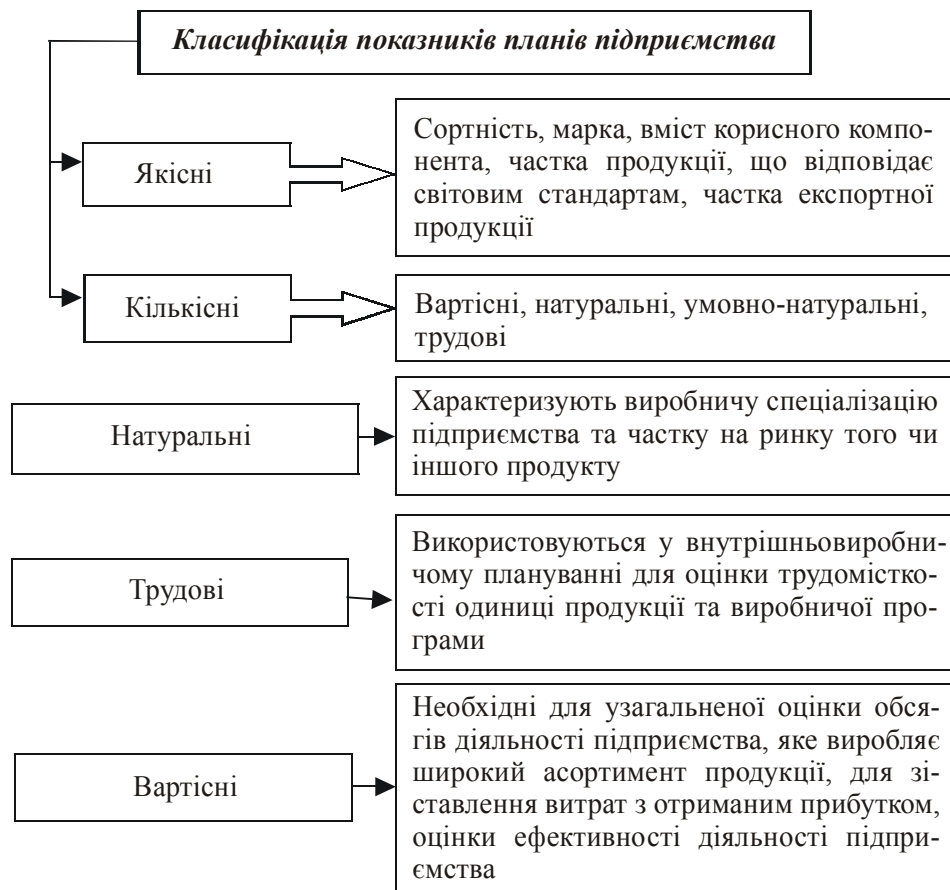

Рис. 3.8. Класифікація показників планів підприємства

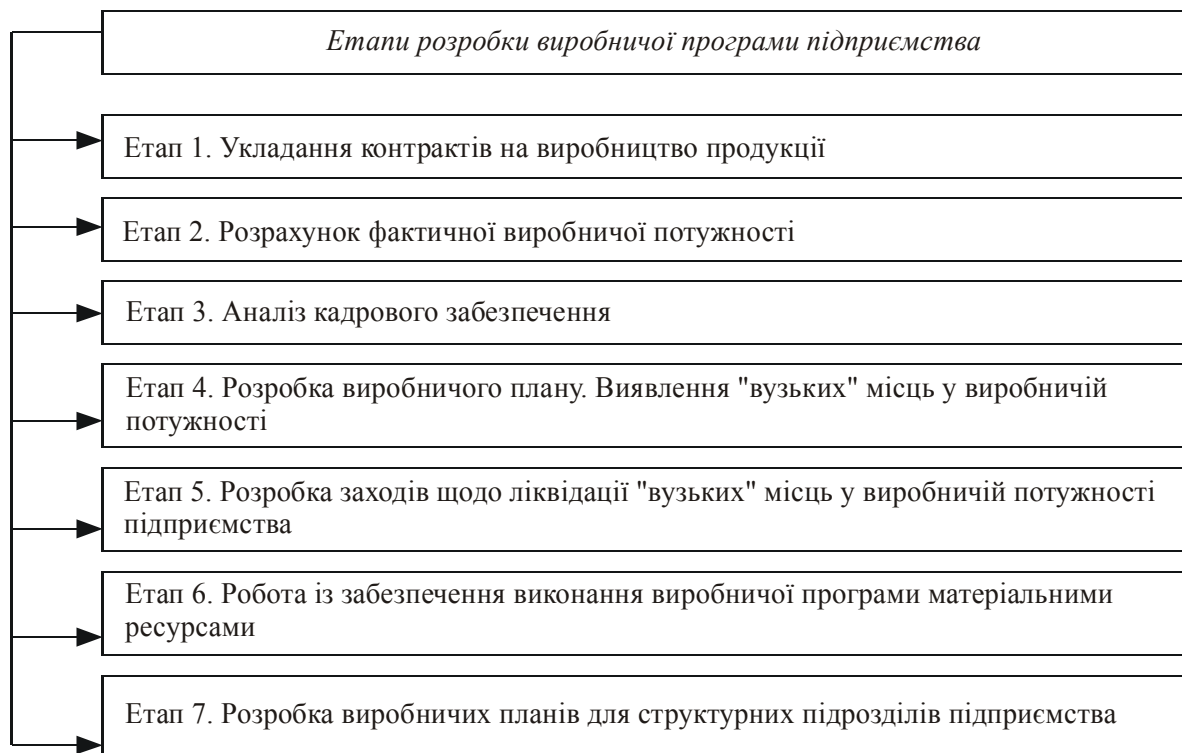

Рис. 3.9. Етапи розробки плану з виробництва продукції

Рис. 3.10. Показники плану з виробництва і реалізації продукції

Розділ 4. ПЕРСОНАЛ, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ОПЛАТА ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

План теми

- 4.1. Поняття "трудові ресурси", "персонал підприємства", "кадри підприємства".
- 4.2. Роль персоналу підприємства у виробничому процесі.
- 4.3. Групування персоналу за характером виконуваних функцій, специфікою і складністю.
- 4.4. Професія, спеціальність, кваліфікація.
- 4.5. Структура персоналу підприємства.
- 4.6. Облікова, середньооблікова та явочна чисельність працівників.
- 4.7. Праця. Праця жива та минула.
- 4.8. Показники, що використовуються при обліку персоналу, його наявності і русі.
- 4.9. Методи визначення необхідної чисельності персоналу.
- 4.10. Методи розрахунку необхідної кількості робітників (основних та допоміжних).
- 4.11. Основні завдання кадрової політики підприємства.
- 4.12. Поняття продуктивності праці і значення її підвищення.
- 4.13. Методи вимірювання продуктивності праці.
- 4.14. Види продуктивності праці.
- 4.15. Показники продуктивності праці: абсолютні та відносні.
- 4.16. Інтенсивність та продуктивна сила праці.
- 4.17. Фактори та резерви підвищення продуктивності праці.
- 4.18. Методи розрахунку впливу адитивних факторів на зростання продуктивності праці: введення в дію нових більш продуктивних об'єктів; структурних зрушень; зміни обсягу виробництва; технічного рівня виробництва.
- 4.19. Методи розрахунку впливу мультикативних чинників на зростання продуктивності праці.
- 4.20. Сутність заробітної плати як економічної категорії та її функції.
- 4.21. Нормативно-правова база організації заробітної плати.
- 4.22. Тарифна система оплати праці та її мотиваційна роль.
- 4.23. Склад і суть форм та систем оплати праці.
- 4.24. Погодинна форма оплати праці та її системи.
- 4.25. Відрядна форма оплати праці та її системи.
- 4.26. Методи розрахунку коштів на оплату праці.
- 4.27. Система участі працівників у прибутках.
- 4.28. Планування фонду оплати праці.
- 4.29. Розрахунок середньої заробітної плати.

Персонал (кадри) підприємства – частина трудових ресурсів, зайнята на підприємстві, тобто всі працівники, посадові обов'язки яких обумовлені виробничим призначенням підприємства.
Продуктивність праці – кількість виготовлюваної продукції (робіт, послуг) одним робітником в одиницю часу або витрати часу на виготовлення одиниці продукції. Розрізняють продуктивність індивідуальної праці, яка відображає лише витрати живої праці на виготовлення одиниці продукції, і продуктивність суспільної праці, що відображає витрати як живої, так минулої праці на виготовлення одиниці продукції.
Заробітна плата – це, по-перше, грошове вираження вартості робочої сили; по-друге, соціально-економічна категорія, що відображає відношення між власником підприємства і найманим працівником щодо розподілу новоствореної вартості; по-третє, винагорода, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган сплачує працівнику за виконану роботу.

Ілюстративний матеріал

Рис. 4.1. Групування персоналу підприємства

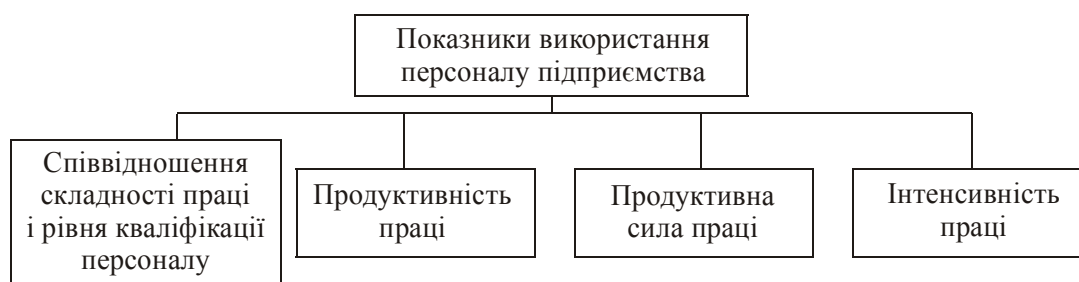

Рис. 4.2. Показники, які характеризують використання персоналу підприємства

$$\text{Плинність персоналу} = \frac{\text{Кількість звільнених з усіх причин}}{\text{Середньооблікова чисельність персоналу}}$$

$$\text{Стабільність персоналу} = \frac{\text{Загальна сума років роботи на конкретному підприємстві}}{\text{Середньооблікова чисельність персоналу}}$$

$$\text{Рівень дисципліни} = \frac{\text{Кількість неявок на роботу (людино - днів)}}{\text{Загалом відпрацьовано людино - днів}}$$

$$\begin{aligned} &\text{Відповідність кваліфікації} \\ &\text{працівників складності} \\ &\text{робіт, що ними виконуються} \end{aligned} = \frac{\text{Середній тарифний розряд групи робітників}}{\text{Середній тарифний розряд виконуваних робіт}}$$

$$\text{Співвідношення окремих категорій працівників} = \left\{ \begin{array}{l} \frac{\text{Чисельність основних робітників}}{\text{Чисельність допоміжних робітників}} \\ \frac{\text{Чисельність робітників}}{\text{Чисельність апарату управління}} \\ \frac{\text{Чисельність кваліфікованих робітників}}{\text{Загальна чисельність робітників}} \end{array} \right.$$

Рис. 4.3. Показники, які характеризують стан персоналу

Рис. 4.4. Модель управління персоналом підприємства

Рис. 4.5. Система методів управління персоналом

Таблиця 4.1. Класифікація методів мотивації трудової діяльності працівників

Класифікаційна ознака	Сутнісна характеристика
Прямі економічні	• Відрядна оплата; • погодинна оплата; • премії за раціоналізацію; • участь у прибутках; • оплата навчання; • виплати за максимальне використання робочого часу
Непрямі економічні	• Пільгове харчування; • доплати за стаж; • пільгове користування житлом, транспортом
Соціальні (негрошові)	• Збагачення праці; • гнучкі робочі графіки; • охорона праці; • програми підвищення якості праці; • просування по службі

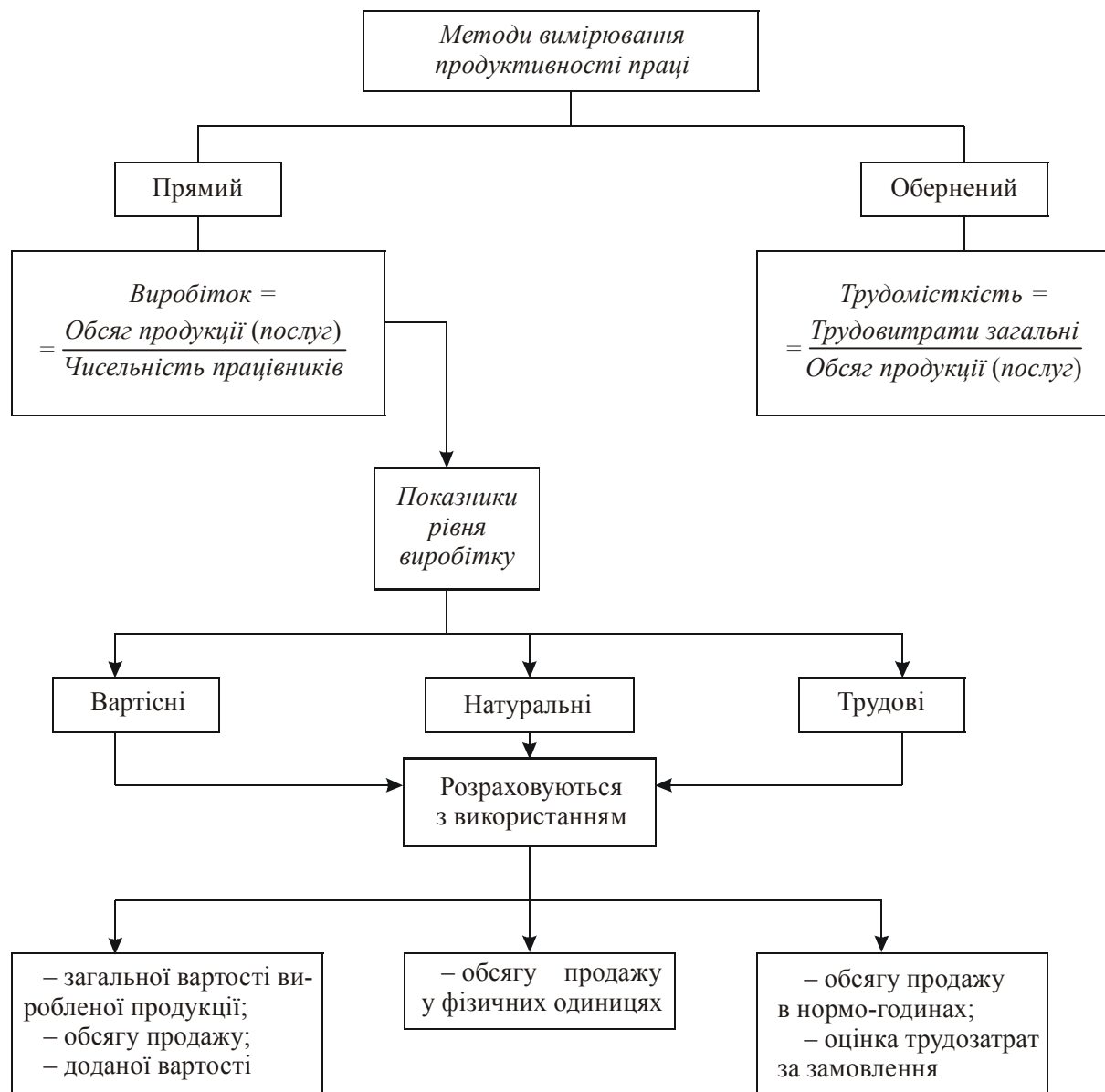

Рис. 4.6. Методи вимірювання та показники рівня продуктивності праці

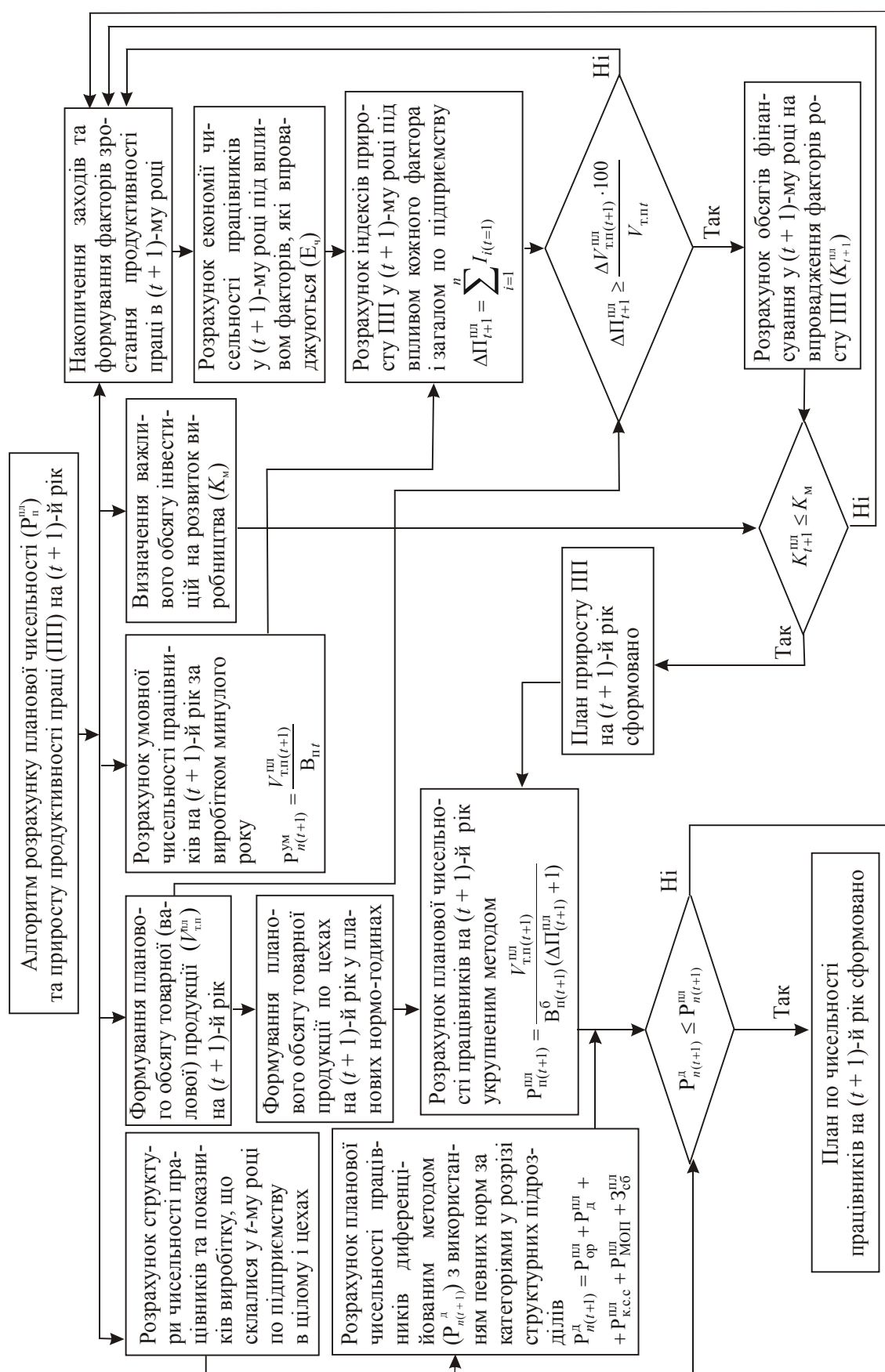

Рис. 4.7. Ітераційна модель формування планів з продуктивності праці та чисельності працівників

Таблиця 4.2. Методи визначення економії чисельності персоналу і зростання продуктивності праці за рахунок упровадження факторів

Найменування факторів та формула розрахунку економії чисельності працівників під їх впливом	Умовні пояснення до формул
1. Фактори зростання продуктивності праці, які впливають на зростання середньої заробітної плати	
1.1. Підвищення рівня міжзаводської та внутрішньозаводської спеціалізації і кооперації $E_1 = \frac{Q_y(t_0 - t_1)}{\Phi_6 K_6}$ Примітка. Ця ж формула використовується і при розвитку спеціалізації, не пов'язаної з упровадженням нової техніки	Q_y – кількість уніфікованих (стандартизованих) деталей, вузлів або блоків; t_0 – трудомісткість деталей, вузла або блока в оригінальному виконанні, нормо-год; t_1 – трудомісткість уніфікованої (стандартизованої) деталі, вузла або блока, нормо-год; Φ_6 – фонд робочого часу, відпрацьованого робітником у базовому періоді з урахуванням наднормових годин; K_6 – середній коефіцієнт виконання норм у базовому періоді. Ці заходи забезпечують підвищення рівня внутрішньозаводської спеціалізації і кооперації
1.2. Удосконалення організації праці на робочих місцях, ділянках, цехах $E_2 = \frac{Q_m(t_0 - t_1)}{\Phi_6 K_6}$	Q_m – кількість одиниць продукції, що планується до випуску в плановому році за переглянutoю трудомісткістю в результаті впровадження прогресивних методів в організації праці; t_0, t_1 – відповідно трудомісткість одиниці продукції до перегляду норм норми часу і після нього, нормо-год
1.3. Удосконалення організаційної структури управління підприємством та розміщення кадрів $E_3 = \mathcal{C}_{6,c} - \mathcal{C}_{п,c}$	$\mathcal{C}_{6,c}, \mathcal{C}_{п,c}$ – відповідно чисельність управлінських робітників у базовому і плановому роках, осіб
1.4. Поліпшення системи обслуговування робочих місць $E_4 = \frac{Q_m}{H_6} - \frac{Q_m}{H_{п}};$ $E_4 = (\mathcal{C}_{д,6} - \mathcal{C}_{д,п}) K_p$	Q_m – кількість одиниць устаткування, що підлягають багатOVERстатному обслуговуванню в плановому році; $H_6, H_{п}$ – відповідно норма обслуговування (одиниць устаткування) на одне робоче місце в базовому і плановому роках; $\mathcal{C}_{д,6}$ – чисельність чергових допоміжних робітників у базовому році, професії яких можливі до поєднання, осіб; $\mathcal{C}_{д,п}$ – чисельність чергових допоміжних робітників у плановому році після поєднання службових обов'язків на тих ділянках (роботах), де це доцільно на базисний обсяг робіт; K_p – коефіцієнт збільшення робіт у плановому році (в результаті введення нових виробничих потужностей)
1.5. Удосконалення нормування та оплати праці $E_5 = \frac{Q_m(t_0 - t_1)}{\Phi_6 K_6}$	Пояснення такі ж, як і у пункті 1.2 даної групи факторів
1.6. Підвищення рівня професійної підготовки працівників $E_6 = \mathcal{C}_{6,c} - \mathcal{C}_{п,c}$	Пояснення такі ж, як і у пункті 1.3 даної групи факторів

Продовж. табл. 4.2

Найменування факторів та формула розрахунку економії чисельності працівників під їх впливом	Умовні пояснення до формул
1.7. Ліквідація браку і причин псування засобів виробництва $E_7 = \left(\frac{a_6 - a_n}{100} \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	a_6, a_n – відсотки втрат від браку до собівартості валової продукції відповідно у базовому і плановому роках
1.8. Збільшення часу за рахунок скорочення внутрішньозмінних просторів $E_8 = \left(\frac{\Phi_n}{\Phi_6} - 1 \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	Φ_n, Φ_6 – дійсний фонд робочого часу одного робітника в плановому і базовому роках відповідно (з урахуванням наднормових годин); $\text{Ч}_{\text{о.р}}$ – чисельність основних робітників на плановий обсяг робіт при виробітку базового року, осіб
1.9. Збільшення часу за рахунок використання наднормових робіт $E_9 = \left(\frac{\Phi_n}{\Phi_6} - 1 \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	Пояснення такі ж, як і у пункті 1.8 даної групи факторів
1.10. Комплексна механізація та автоматизація виробництва $E_{10} = \left(n_0 H_6 K_{3.п} - \frac{n_0}{q} H_n K_{3.п} \right) \mu;$ $E_{10} = (\text{Ч}_6 - \text{Ч}_n) K_0$	n_0 – кількість одиниць устаткування (робочих місць), що намічаються до автоматизації або механізації в плановому році; H_6 – норма обслуговування старого обладнання, осіб; $K_{3.п}$ – коефіцієнт змінності планового року; q – коефіцієнт продуктивності автоматизованого (механізованого) устаткування відносно до неавтоматизованого; H_n – норма обслуговування одиниці автоматизованого (механізованого) устаткування, осіб; μ – коефіцієнт, який враховує час роботи автоматизованого устаткування в плановому році; Ч_6 – чисельність робітників базового року, праця яких підлягає механізації в плановому році; Ч_n – чисельність робітників на колишній обсяг робіт після механізації важких фізичних робіт; K_0 – коефіцієнт збільшення робіт у плановому періоді в порівнянні з базовим
1.11. Упровадження прогресивних технологічних процесів $E_{11} = \frac{Q_n(t_0 - t_1)}{\Phi_6 K_6}$	Q_n – кількість одиниць продукції, що планується до випуску в плановому періоді за прогресивною технологією; t_0, t_1 – трудомісткість одиниці продукції відповідно за старою і прогресивною технологіями, нормо-год; Φ_6 – фонд робочого часу, відпрацьованого робітником у базовому періоді з урахуванням наднормових годин; K_6 – середній коефіцієнт виконання норм у базовому періоді
1.12. Заміна старих машин і устаткування на нові $E_{12} = \left(n_0 H_6 K_{3.п} - \frac{n_0}{q} H_n K_{3.п} \right) \mu$	Позначення такі ж, як і у пункті 1.10 даної групи факторів
1.13. Модернізація діючих машин, устаткування, механізмів $E_{13} = \left(n_0 H_6 K_{3.п} - \frac{n_0}{q} H_n K_{3.п} \right) \mu$	Позначення такі ж, як і у пункті 1.10 даної групи факторів

Продовж. табл. 4.2

Найменування факторів та формула розрахунку економії чисельності працівників під їх впливом	Умовні пояснення до формул
1.14. Упровадження високопродуктивного оснащення та інструменту $E_{14} = \frac{Q_n(t_6 - t_n)}{\Phi_6 K_6}$	Q_n – кількість одиниць продукції, що планується до випуску в плановому періоді з використанням високопродуктивного оснащення; t_6, t_n – трудомісткість одиниці продукції відповідно за старою і прогресивною технологіями, нормо-год; Φ_6 – фонд робочого часу, відпрацьованого робітником у базовому періоді з урахуванням наднормових годин; K_6 – середній коефіцієнт виконання норм у базовому періоді
1.15. Зменшення кількості робітників, які не виконують норми виробітку $E_{15} = \frac{Y_v Y_{\text{заг}} K}{K_n} \text{Ч}_{\text{о.р}}$	$Y_{\text{заг}}$ – питома вага робітників у загальній чисельності робітників-відрядників (Y_v), які підвищують виконання норм з 90 до 100 %; K – відсоток підвищення виконання норм робітниками-відрядниками, що раніше не виконували норми; K_n – середній відсоток виконання норм робітниками-відрядниками у плановому році
2. Фактори зростання продуктивності праці, які не змінюють розмір середньої заробітної плати	
2.1. Зростання обсягу виробництва за рахунок росту кількості робітників $E_{21} = \frac{R_e - R_n}{100} \text{Ч}_{\text{в.р}}$ Примітка. На основі практики встановлено, що приріст обслуговуючого персоналу на 100 осіб приросту основних робітників (обчислених на плановий обсяг виробництва за базисним виробітком) складає: для суднобудівних підприємств – 20 осіб; для машинобудівних – до 35 осіб	R_e – відсоток зростання обсягу валової продукції; R_n – відсоток необхідного збільшення чисельності працівників (без основних робітників), прийнятий для розрахунку у зв'язку зі зростанням обсягу виробництва; $\text{Ч}_{\text{в.р}}$ – чисельність працівників (допоміжних робітників, інженерно-технічних робітників, службовців, МОП, учнів, працівників служби безпеки) у базовому році
2.2. Зростання питомої ваги лише трудомістких видів продукції $E_{22} = \frac{T_n}{T_6} \text{Ч}_{\text{о.р}}$	T_n, T_6 – питома трудомісткість на 1000 грн валової продукції відповідно у плановому і базовому роках; $\text{Ч}_{\text{о.р}}$ – чисельність основних (виробничих) робітників, обчислена для планового обсягу робіт при базовому виробітку
2.3. Зростання питомої ваги купівельних кооперативних поставок, пов'язаних зі спеціалізацією виробництва $E_{23} = \left(\frac{100 - \alpha_n}{100 - \alpha_6} \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	α_6, α_n – питома вага кооперованих поставок у валовій продукції базового і планового років відповідно, %
2.4. Удосконалення системи обліку витрат і всіх видів ресурсів $E_{24} = \text{Ч}_{\text{б.с}} - \text{Ч}_{\text{п.с}}$	$\text{Ч}_{\text{б.с}}, \text{Ч}_{\text{п.с}}$ – чисельність робітників системи обліку витрат відповідно у базовому та плановому роках

Продовж. табл. 4.2

Найменування факторів та формула розрахунку економії чисельності працівників під їх впливом	Умовні пояснення до формул
2.5. Поліпшення техніко-економічної інформації і вибіркової її передачі $E_{25} = \left(\frac{100 - \alpha_{\text{п}}}{100 - \alpha_{\text{б}}} \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	$\alpha_{\text{б}}$, $\alpha_{\text{п}}$ – питома вага робітників зі збору та обробки техніко-економічної інформації базового і планового років
2.6. Удосконалення техніко-економічного та оперативно-виробничого планування $E_{26} = \text{Ч}_{\text{б.с}} - \text{Ч}_{\text{п.с}}$	$\text{Ч}_{\text{б.с}}$, $\text{Ч}_{\text{п.с}}$ – чисельність управлінських робітників з техніко-економічного та оперативно-виробничого планування у базовому і плановому роках відповідно
2.7. Удосконалення організації матеріально-технічного забезпечення і комплектації $E_{27} = \text{Ч}_{\text{б.с}} - \text{Ч}_{\text{п.с}}$	$\text{Ч}_{\text{б.с}}$, $\text{Ч}_{\text{п.с}}$ – відповідно чисельність управлінських робітників у базовому і плановому роках
2.8. Поліпшення охорони навколишнього середовища $E_{28} = \left(\frac{\Phi_{\text{п}}}{\Phi_{\text{б}}} - 1 \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	$\Phi_{\text{п}}$, $\Phi_{\text{б}}$ – дійсний фонд робочого часу одного робітника відповідно в плановому і базовому роках (з урахуванням наднормових годин), год; $\text{Ч}_{\text{о.р}}$ – чисельність основних робітників на планований обсяг робіт при виробітку базового року, осіб
2.9. Поліпшення медичного обслуговування $E_{29} = \left(\frac{\Phi_{\text{п}}}{\Phi_{\text{б}}} - 1 \right) \text{Ч}_{\text{о.р}}$	Пояснення такі ж, як і у пункті 2.8 даної групи факторів
2.10. Удосконалення організаційної структури управління підприємством і його підрозділами $E_{30} = \text{Ч}_{\text{б.с}} - \text{Ч}_{\text{п.с}}$	Пояснення такі ж, як і у пункті 2.7 даної групи факторів
2.11. Упровадження прогресивних методів організації основного і допоміжного виробництва $E_{31} = \frac{Q_{\text{м}}(t_{\text{б}} - t_{\text{п}})}{\Phi_{\text{б}} K_{\text{б}}}$	$Q_{\text{м}}$ – кількість одиниць продукції, що планується до випуску в плановому році за переглянутою трудомісткістю в результаті впровадження прогресивних методів в організації праці; $t_{\text{б}}$, $t_{\text{п}}$ – трудомісткість одиниці продукції відповідно до і після перегляду норми часу, нормо-год
3. Фактори зростання продуктивності праці, що зменшують розмір середньої зарплати	
3.1. Поліпшення умов праці робітників, що працюють: $\Delta\Pi = \frac{(T'_{\text{ф0}}N_0 + T'_{\text{ф1}}N_1) - (T_{\text{ф0}}N_0 + T_{\text{ф1}}N_1)}{T_{\text{ф0}}N_0 + T_{\text{ф1}}N_1}$	$\Delta\Pi$ – індекс приросту продуктивності праці; $T_{\text{ф0}}$, $T_{\text{ф1}}$ – час фази підвищеної та зниженої спроможності відповідно протягом зміни до впровадження заходів; $T'_{\text{ф0}}$, $T'_{\text{ф1}}$ – час фази підвищеної та зниженої спроможності відповідно протягом зміни після впровадження заходів; N_0, N_1 – середньогодинний виробіток відповідно в період підвищеної та зниженої працездатності, од.

Продовж. табл. 4.2

Найменування факторів та формула розрахунку економії чисельності працівників під їх впливом	Умовні пояснення до формул
3.2. Модернізація продукції, вдосконалення конструкції $E_{32} = \frac{Q_n(t_6 - t_n)}{\Phi_6 K_6}$	Q_n – кількість одиниць продукції, що підлягає виконанню в плановому періоді за прогресивною технологією; t_6, t_n – трудомісткість одиниці продукції за старою і прогресивною технологіями відповідно, нормо-год; Φ_6 – фонд робочого часу, відпрацьований робітником у базовому періоді з урахуванням наднормових годин; K_6 – середній коефіцієнт виконання норм у базовому періоді
3.3. Підвищення ефективності використання матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів $E_{33} = \frac{Q_m(t_6 - t_n)}{\Phi_6 K_6}$	Q_m – кількість одиниць продукції, що планується до випуску в плановому році за переглянutoю трудомісткістю в результаті впровадження ефективних матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів; t_6, t_n – трудомісткість одиниці продукції до перегляду норми часу і після нього, нормо-год
3.4. Удосконалення організаційної структури управління підприємством та розташування кадрів $E_{34} = \chi_{6,c} - \chi_{n,c};$ $E_{35} = \frac{R_e - R_n}{100} \chi_{в.р.}$ Примітка. На основі багаторічної практики встановлено, що приріст обслуговуючого персоналу на 100 осіб приросту основних робітників (обчислених на планований обсяг виробництва за базисним виробітком) складає: для суднобудівних підприємств – 20 осіб; для машинобудівних – до 35 осіб	$\chi_{6,c}, \chi_{n,c}$ – чисельність управлінських робітників у базовому і плановому роках відповідно; R_e – відсоток зростання обсягу валової продукції; R_n – відсоток необхідного збільшення чисельності працівників (без основних робітників), прийнятий для розрахунку у зв'язку зі зростанням обсягу виробництва; $\chi_{в.р.}$ – чисельність працівників (допоміжних робітників, інженерно-технічних робітників, службовців, МОП, учнів, працівників служби безпеки) в базовому році

Таблиця 4.3. Основні функції заробітної плати працівників

Функції зарплати	Сутнісна характеристика
Відтворювальна	– Відтворення робочої сили; – забезпечення стану нормальної життєдіяльності; – оцінка вартості робочої сили; – фізіологічні і соціальні критерії забезпечення простого та розширеного відтворення
Стимулююча	– Стимулювання кількості, якості та результатів праці; – диференціація рівня оплати; – оптимізація елементів організації оплати праці; – оптимізація співвідношення між зростанням продуктивності та оплати праці
Регулююча	– Регулювання ринку праці; – сегментація рівня оплати праці; – ціноутворення на ринку праці під впливом попиту і пропозиції; – формування ринкової вартості робочої сили
Соціальна	– Однакова оплата за однакову працю; – солідаризація заробітної плати; – поєднання державного та договірного регулювання; – диференціація заробітної плати за критерієм соціальної справедливості

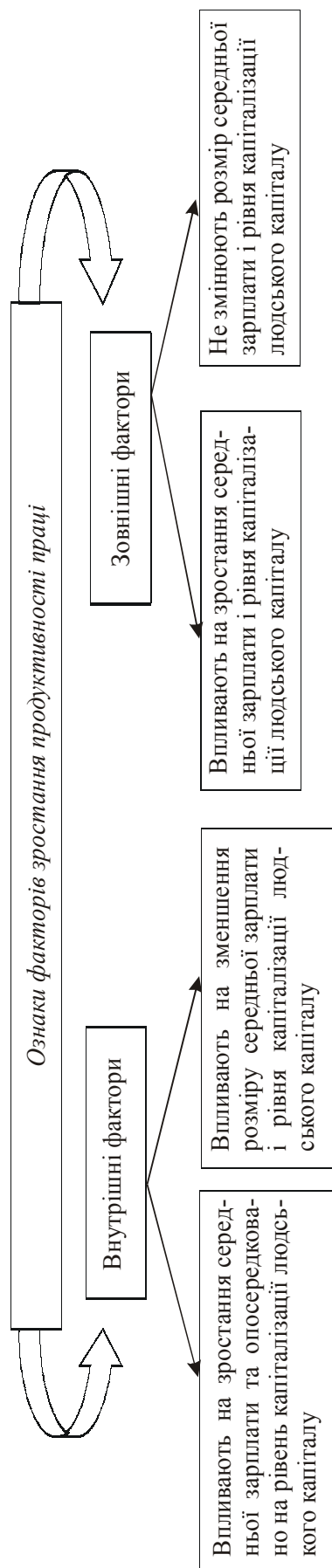

Рис. 4.8. Класифікаційні ознаки моделі факторів зростання продуктивності праці та їх вплив на середню заробітну плату і на рівень капіталізації людського капіталу

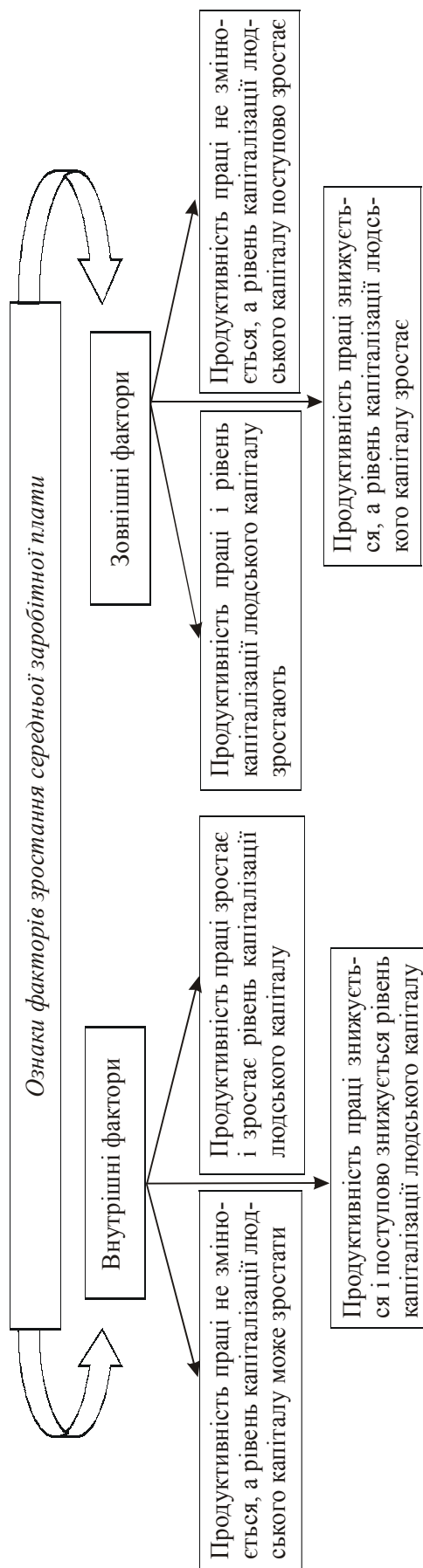

Рис. 4.9. Класифікаційні ознаки моделі факторів зростання середньої заробітної плати і продуктивності праці (зворотні) та їх вплив на рівень капіталізації людського капіталу

Рис. 4.10. Форми і системи оплати праці

Розділ 5. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 5.1. Суть понять "інтелектуальний капітал", "інтелектуальна власність", "нематеріальні ресурси.
- 5.2. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.
- 5.3. Склад нематеріальних ресурсів.
- 5.4. Характеристика нематеріальних ресурсів–об'єктів промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки і знаки обслуговування.
- 5.5. Характеристика об'єктів інтелектуальної власності.
- 5.6. Характеристика інших нематеріальних ресурсів: ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, зазначення надходження товару, гудвіл.
- 5.7. Оцінка нематеріальних активів.
- 5.8. Амортизація нематеріальних активів.
- 5.9. Показники використання об'єктів інтелектуальної власності і шляхи їх поліпшення.
- 5.10. Показники, які характеризують ступінь готовності об'єктів інтелектуальної власності до реалізації.
- 5.11. Суть і складові елементи основного капіталу підприємства.
- 5.12. Основні фонди як важлива складова основного капіталу підприємства.
- 5.13. Класифікація і структура основних виробничих фондів підприємства.
- 5.14. Знос основних фондів.
- 5.15. Амортизація основних фондів.
- 5.16. Показники стану і використання основних фондів.
- 5.17. Форми відтворення основних фондів.
- 5.18. Індексація основних фондів.
- 5.19. Значення і шляхи поліпшення використання основних виробничих підприємств.
- 5.20. Сутність понять "оборотний капітал", "оборотні засоби", "оборотні фонди".
- 5.21. Склад та структура оборотних засобів.
- 5.22. Кругообіг оборотних засобів.
- 5.23. Показники використання оборотності оборотних засобів та оборотних фондів на підприємстві.
- 5.24. Методи розрахунку потреби підприємства в оборотних засобах.
- 5.25. Шляхи економії оборотних засобів.
- 5.26. Значення економії оборотних засобів підприємства.

Інтелектуальний капітал (ІК) – інтелектуальні здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці.

Інтелектуальний капітал – вартість сукупності наявних інтелектуальних активів, зокрема інтелектуальної власності, його природних і набутих інтелектуальних здібностей і навичок, а також накопиченої ним бази знань і корисних відносин з іншими суб'єктами.

Ілюстративний матеріал

Рис. 5.1. Система управління інтелектуальним капіталом

Рис. 5.2. Складові інтелектуального капіталу підприємства

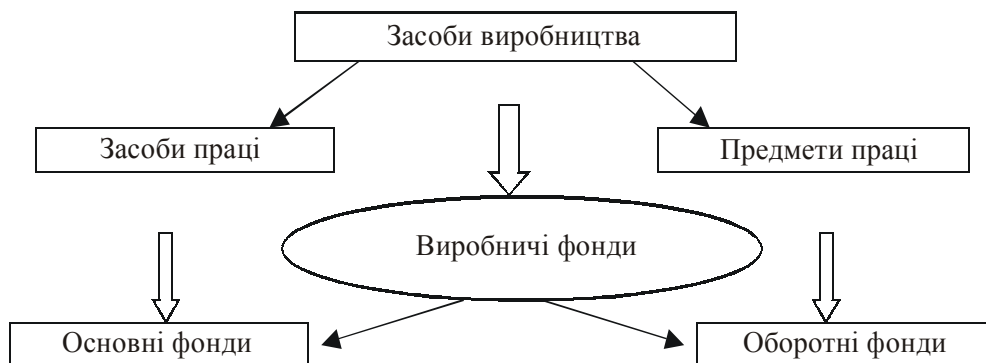

Рис. 5.3. Види виробничих фондів підприємства

Рис. 5.4. Нематеріальні ресурси (активи) підприємства

Основні фонди підприємства (ОФ) – засоби праці, які функціонують у виробничому процесі тривалий час (понад один рік), не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, мають вартість, не меншу від установленної державою межі, й переносять її на вартість готової продукції поступово, по мірі зносу, шляхом амортизаційних відрахувань.

Оборотні фонди – предмети праці та частина засобів праці, які повністю споживаються в кожному виробничому циклі виготовлення продукції, при цьому змінюють свою натуральну форму, набувають нових фізичних та хімічних властивостей і повністю переносять свою вартість на вартість цієї продукції.

Таблиця 5.1. Класифікація основних фондів підприємства

Класифікаційні ознаки	Види основних фондів	Призначення та стисла характеристика
Участь у виробничому процесі	Виробничі	Обслуговують господарську діяльність підприємства та створюють умови для її успішного здійснення
	Невиробничі	Призначені для забезпечення вирішення соціальних завдань
Ступінь участі у виробничому процесі	Активна частина	Основні фонди, які використовуються для безпосереднього впливу на предмети праці (машини, обладнання, інструмент, вимірювальні прилади)
	Пасивна частина	Забезпечують функціонування та здійснення процесу виробництва (будівлі, споруди, інвентар)
Залежно від прав власності	Власні	–
	Орендовані	–
Залежно від терміну служби і за цільовим призначенням	Будівлі	Будівельно-архітектурні об'єкти виробничого призначення
	Споруди	Інженерно-будівельні об'єкти, що виконують технічні функції, не пов'язані зі зміною предметів праці
	Передавальні пристрої	Об'єкти, призначені для вироблення, трансформування, передачі енергії
	Машини та устаткування	Безпосередньо беруть участь у технологічному процесі, впливаючи на предмети праці

Продовж. табл. 5.1

Класифікаційні ознаки	Види основних фондів	Призначення та стисла характеристика
Залежно від терміну служби і за цільовим призначенням	Транспортні засоби	Переміщують людей та вантажі в межах та поза межами підприємства
	Інвентар (виробничий, господарський)	Вартість більше 2500 грн і термін роботи більше одного року
	Інструменти та прилади	—
	Робоча та продуктивна худоба	—
	Багаторічні насадження	—
	Капітальні витрати на поліпшення земель	—
	Інші	—
Залежно від джерел фінансування	Внесені до статутного фонду підприємства його засновниками	—
	Придбані протягом діяльності підприємства за рахунок власних коштів	—
	Придбані за рахунок довгострокових кредитів банків	—
	Безкоштовно отримані	—

Рис. 5.5. Форми обліку та методи оцінки основних фондів підприємства

Таблиця 5.2. Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів

Групи основних засобів та інших необоротних активів	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
Група 1 – земельні ділянки	—
Група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15

Продовж. табл. 5.2

Групи основних засобів та інших необоротних активів	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
Група 3 – будівлі, споруди, передавальні пристрої	20 15 10
Група 4 – машини та обладнання, з них електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 грн	5 2
Група 5 – транспортні засоби	5
Група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
Група 7 – тварини	6
Група 8 – багаторічні насадження	10
Група 9 – інші основні засоби	12
Група 10 – бібліотечні фонди	–
Група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	–
Група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди	5
Група 13 – природні ресурси	–
Група 14 – інвентарна тара	6
Група 15 – предмети прокату	5
Група 16 – довгострокові біологічні активи	7

Рис. 5.6. Процес відтворення основних фондів

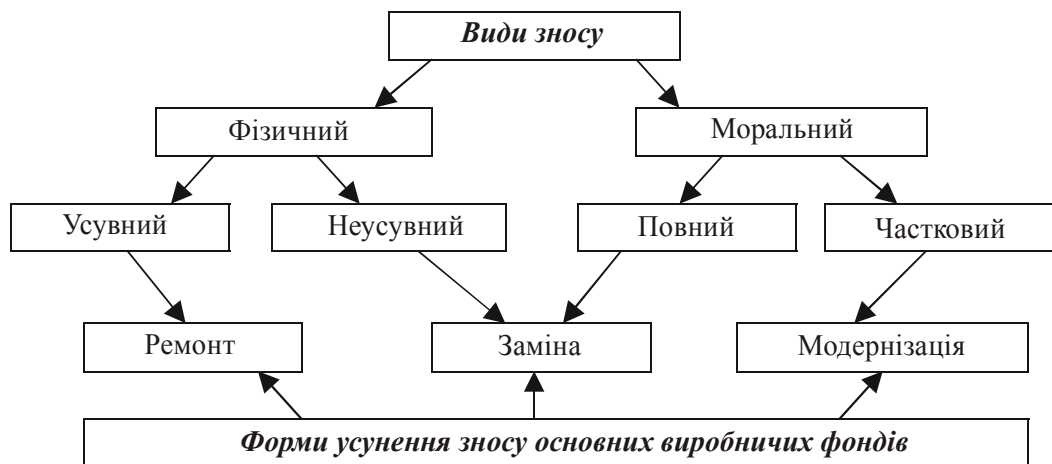

Рис. 5.7. Види зносу основних фондів і форми його усунення

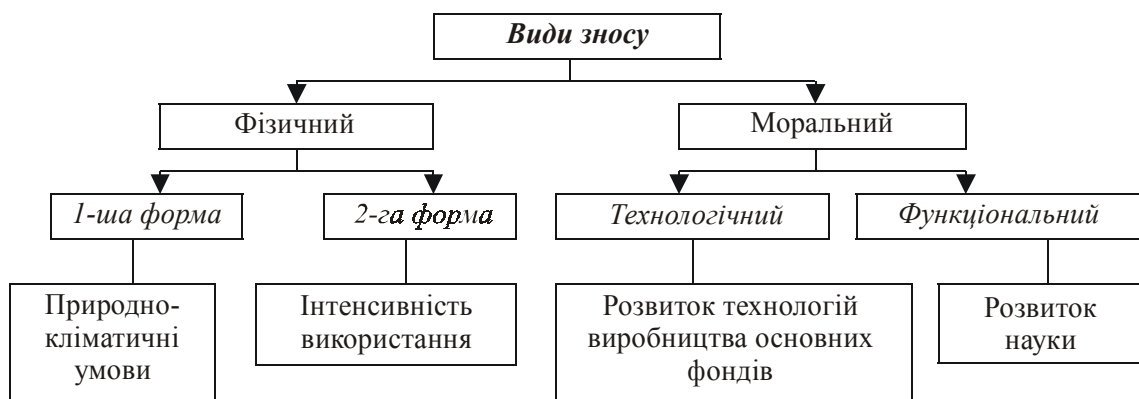

Рис. 5.8. Види зносу основних фондів

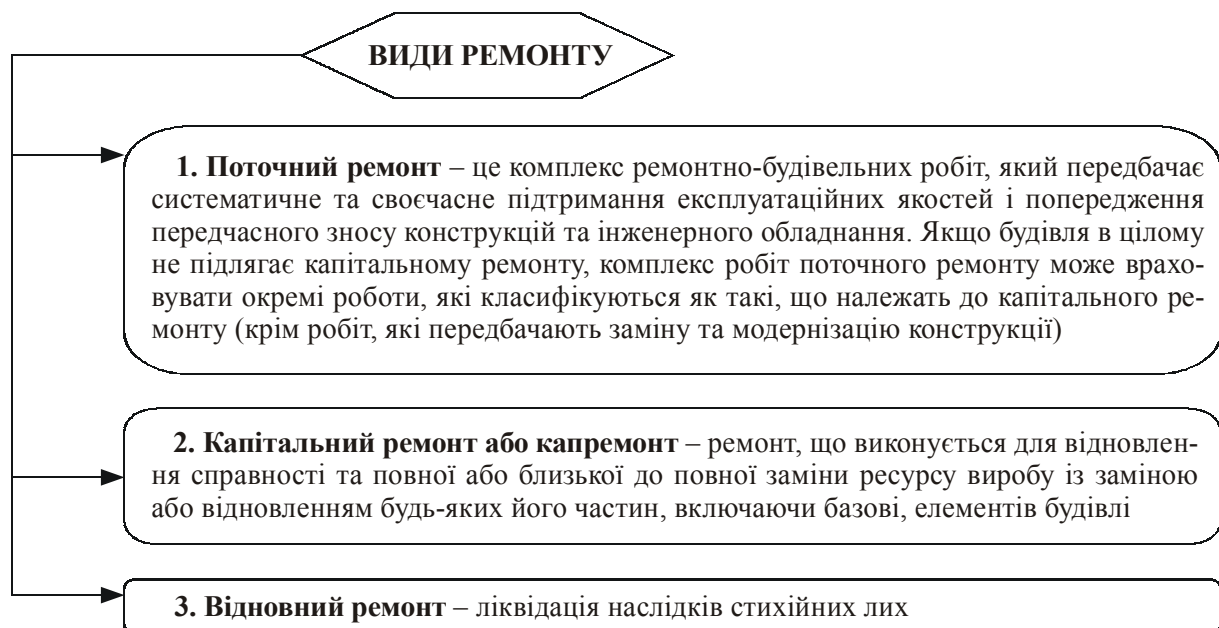

Рис. 5.9. Види ремонту основних фондів

Таблиця 5.3. Методи нарахування амортизації об'єктів основних фондів

Назва методу	Суть методу	Формула для обчислення амортизації
1. Прямолінійний	Річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів	$A = B_a / T_{к.в.}$
2. Зменшення залишкової вартості	Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість	$A = B_3 \cdot \left(1 - \sqrt[T]{\frac{B_{л.}}{B_{п.}}} \right)$
3. Прискореного зменшення залишкової вартості	Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи зі строку корисного використання об'єкта, і подвоюється	$A = 2B_3 / T_{к.в.}$
4. Кумулятивний	Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання	$A = (B_{п.} - B_{л.}) \cdot (P_{к.} / K_{р.})$
5. Виробничий	Місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити з використанням об'єкта основних засобів	$A = Q_{м.} \cdot ((B_{п.} - B_{л.}) / Q_3)$

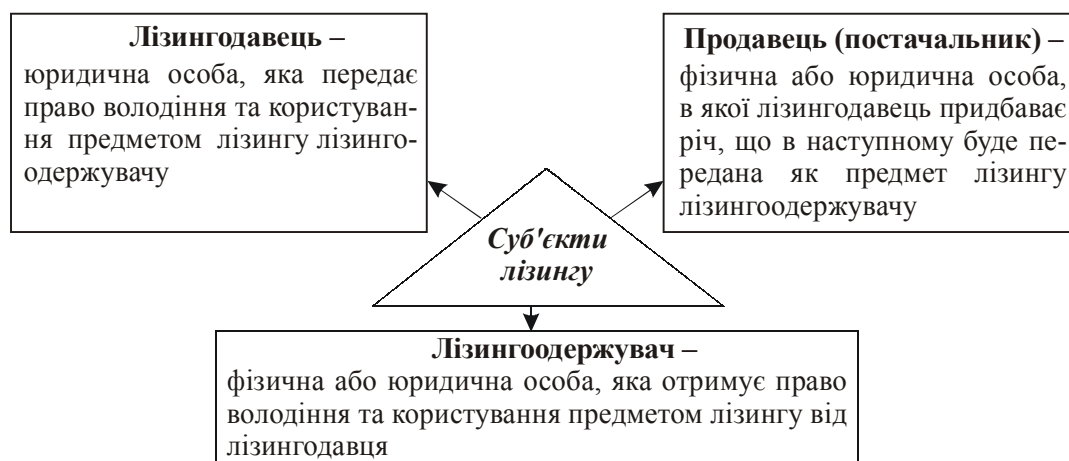

Рис. 5.10. Суб'єкти лізингу основних фондів

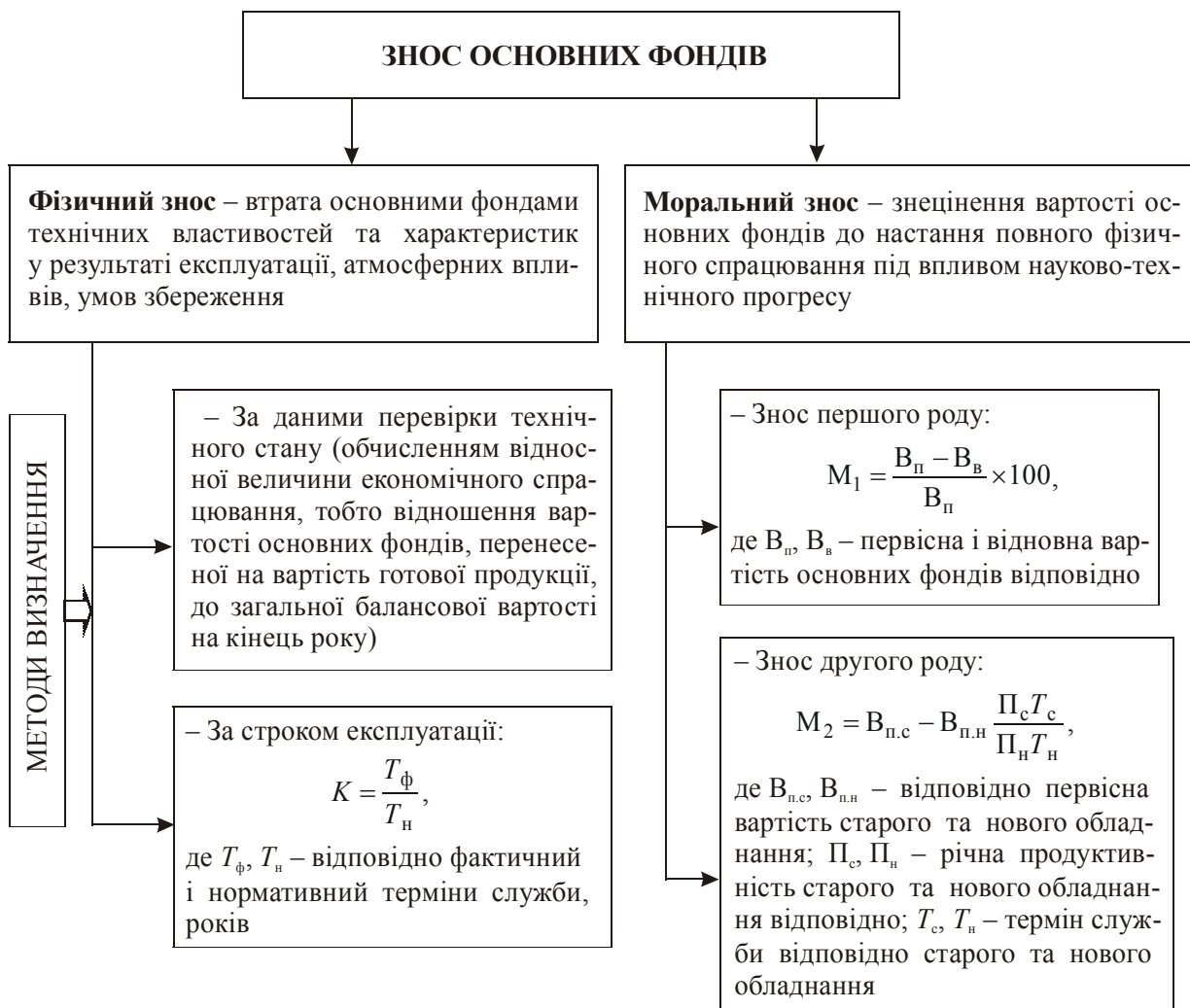

Рис. 5.11. Методи розрахунку розміру зносу основних фондів

Рис. 5.12. Склад показників стану та ефективності використання основних фондів

Рис. 5.13. Фактори, що впливають на ефективність використання основних фондів

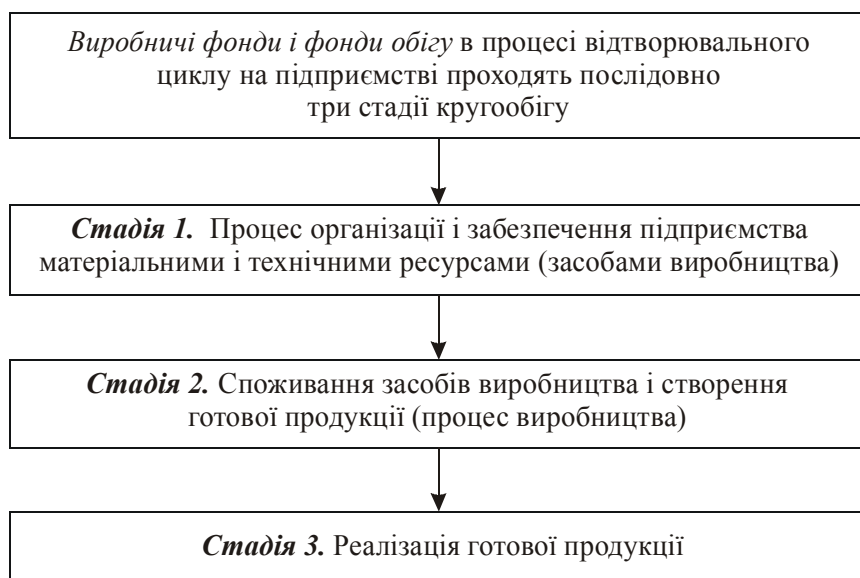

Рис. 5.14. Стадії кругообігу оборотних засобів

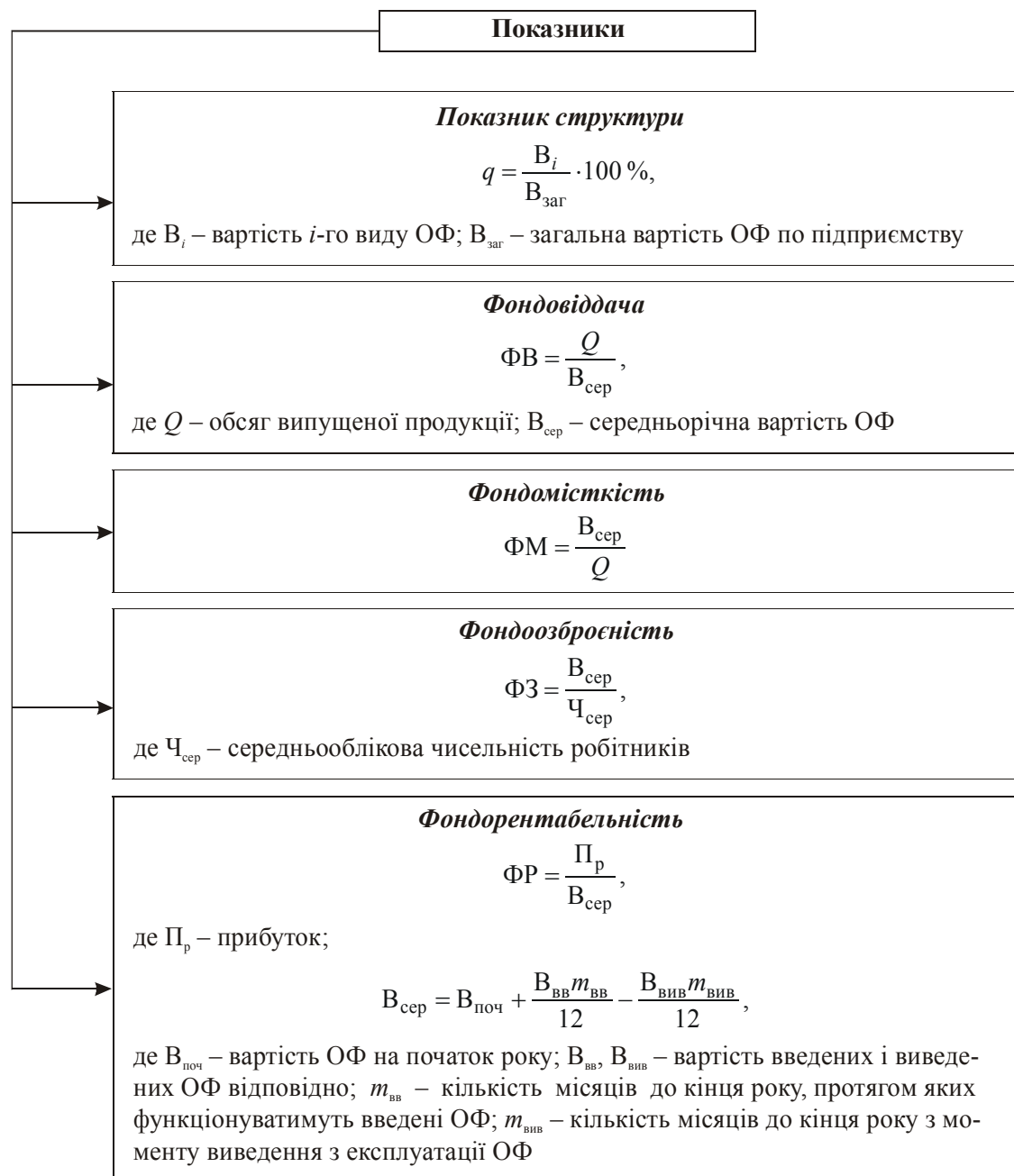

Рис. 5.15. Загальні показники ефективності використання основних фондів

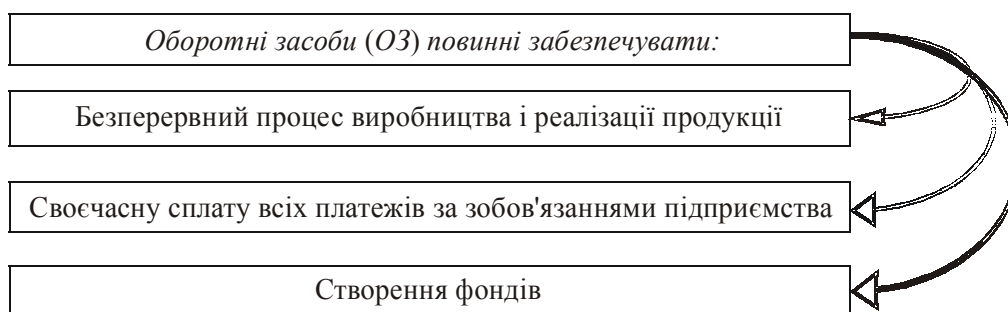

Рис. 5.16. Задачі оборотних засобів

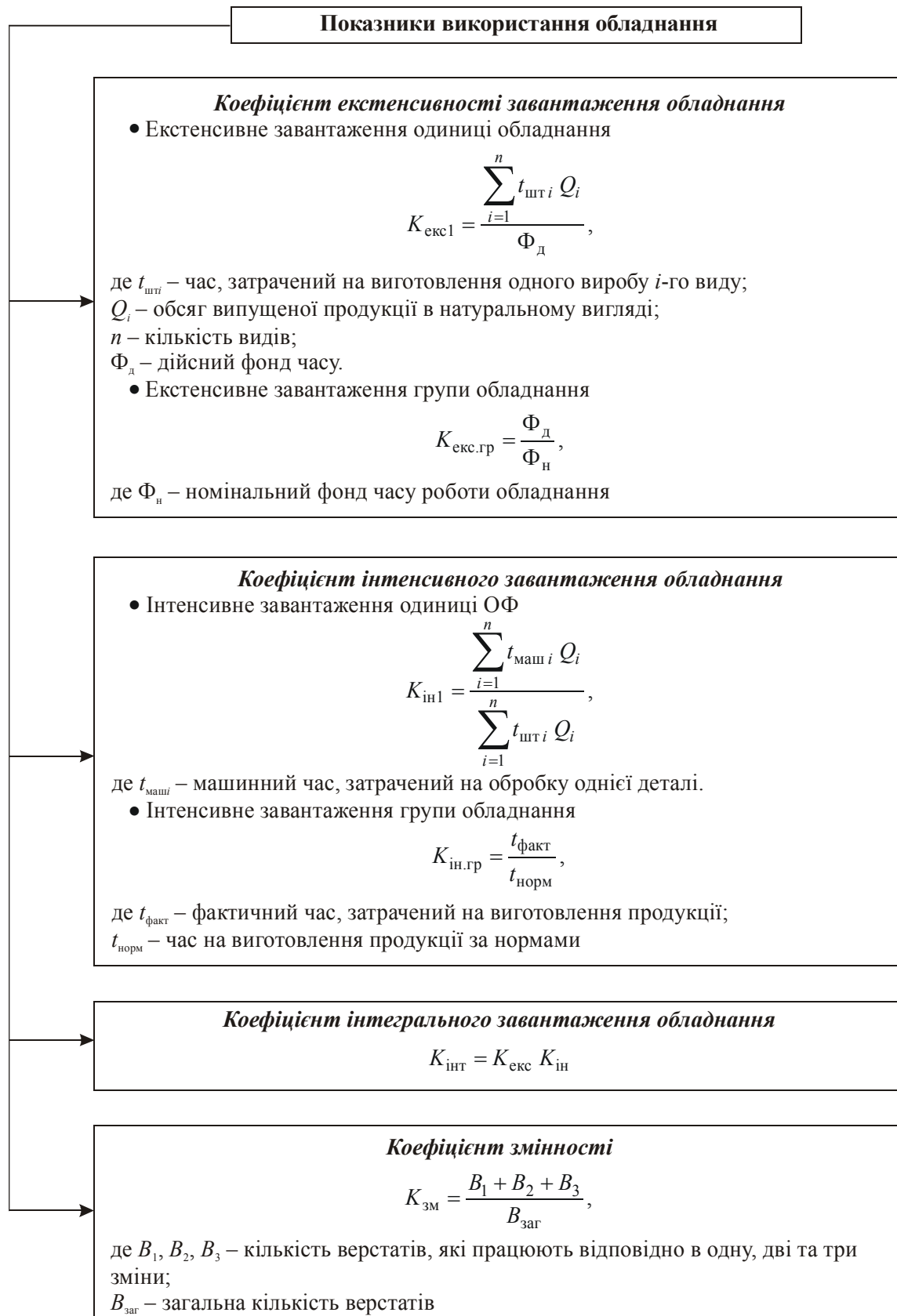

Рис. 5.17. Методи розрахунку показників ефективності використання обладнання

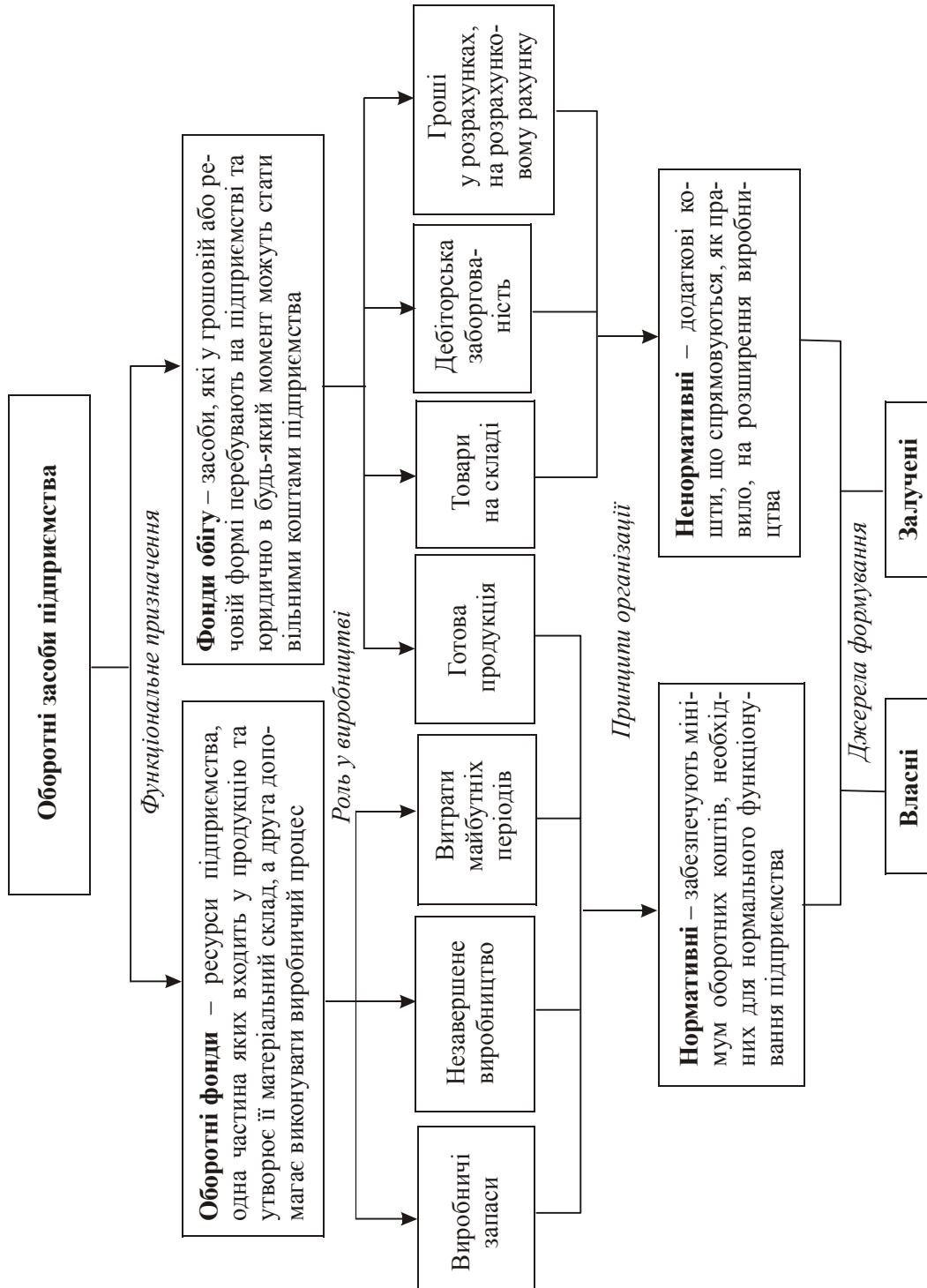

Рис. 5.18. Оборотні засоби підприємства

Рис. 5.19. Основні джерела створення оборотних засобів

Норма ОЗ – відносний показник, який характеризує відношення потреб окремих видів матеріальних цінностей до відповідного показника роботи підприємства (днів, процентів або інших відносних величин). Норма ОЗ є основним числовим показником для розрахунку нормативу ОЗ. Норматив ОЗ – грошове вираження вартості мінімально необхідних підприємству засобів.

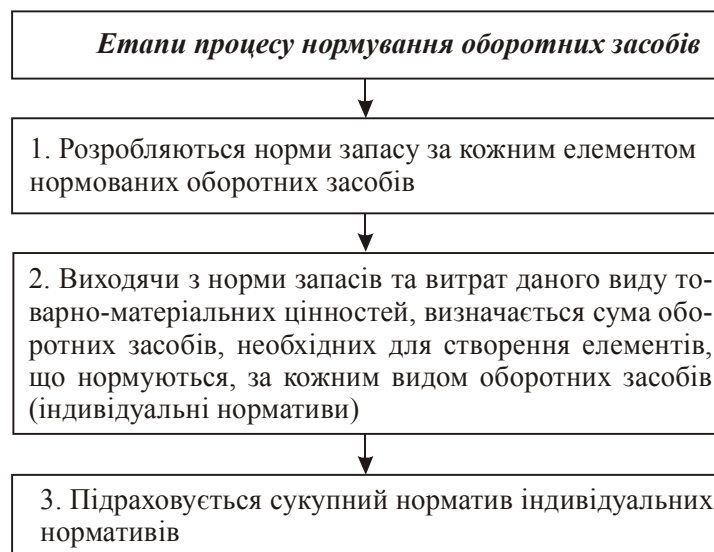

Рис. 5.20. Етапи процесу нормування оборотних засобів

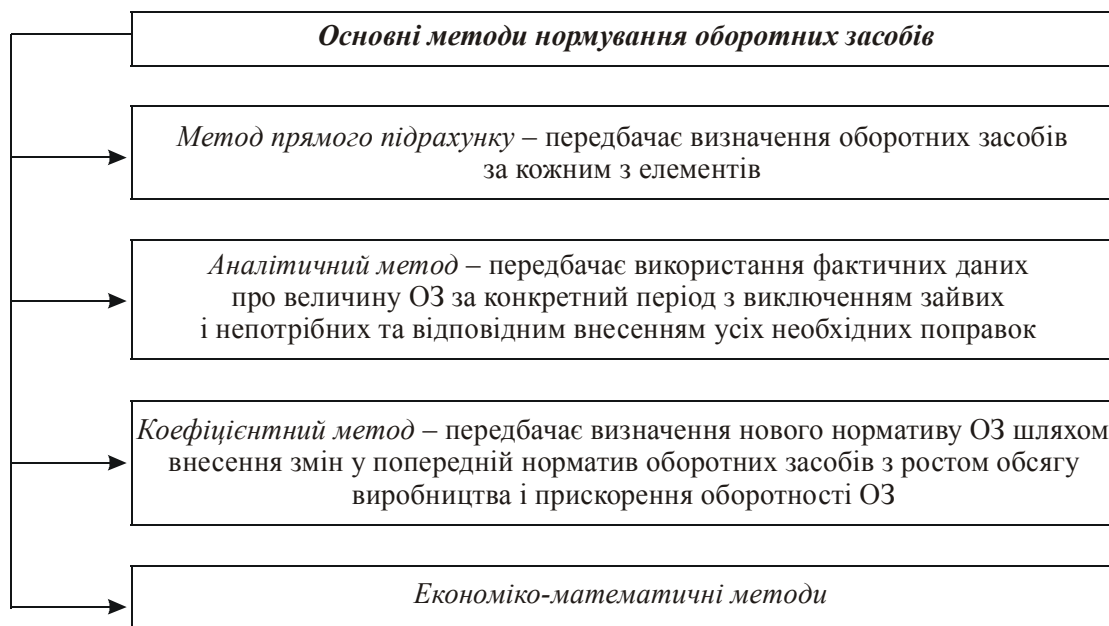

Рис. 5.21. Методи нормування оборотних засобів

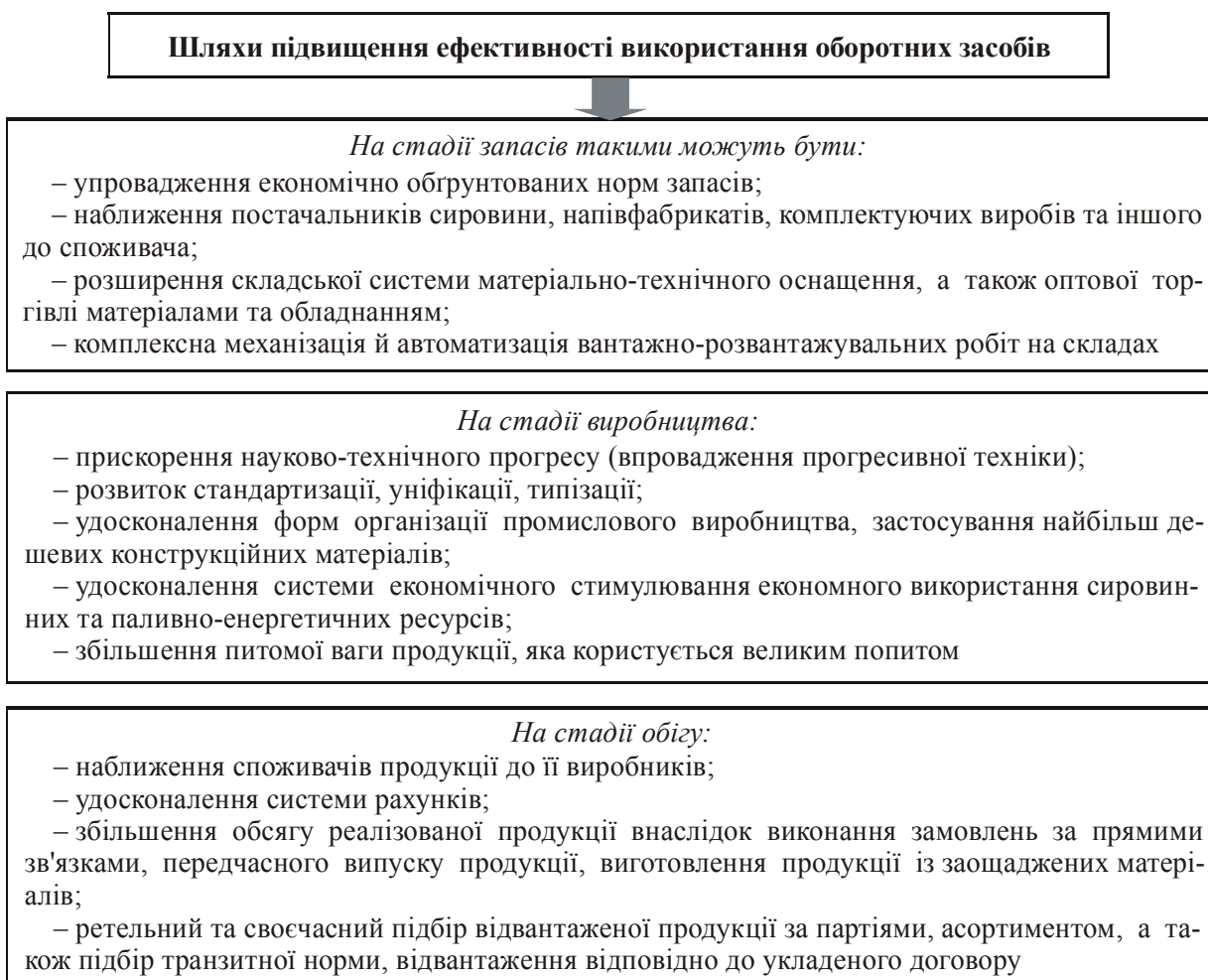

Рис. 5.22. Резерви і шляхи поліпшення використання оборотних засобів

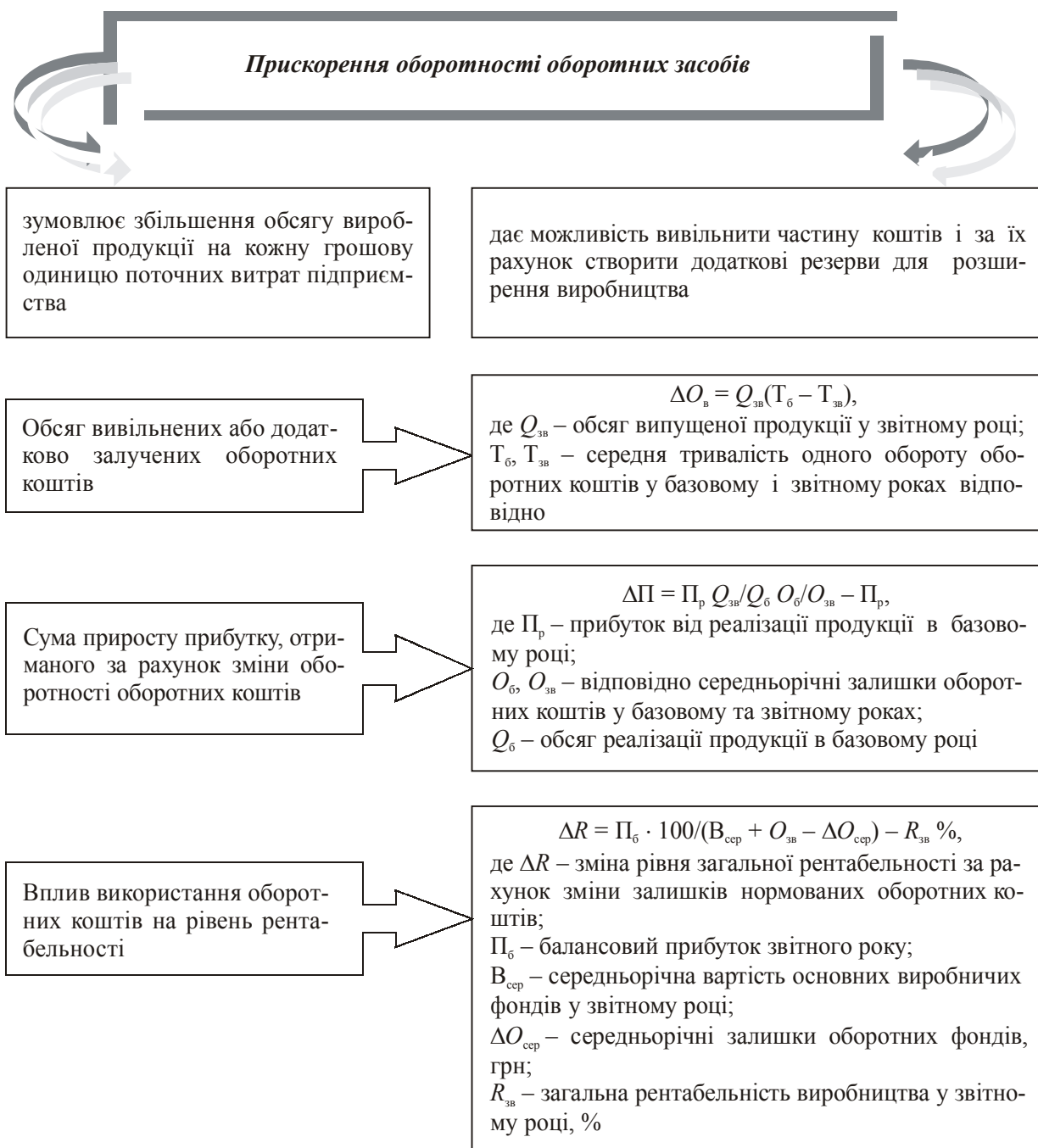

Рис. 5.23. Методи розрахунку показників прискорення оборотності оборотних засобів

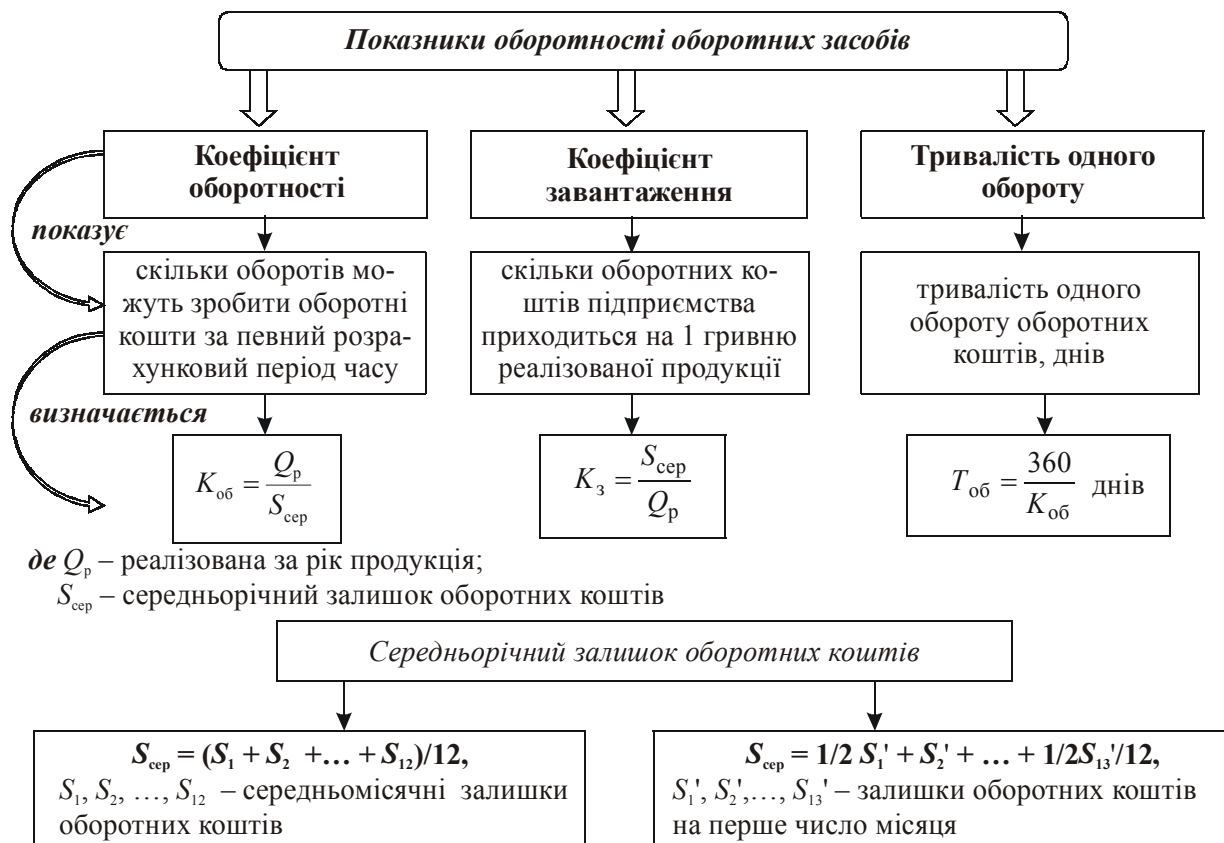

Рис. 5.24. Показники оборотності (ефективності використання) оборотних засобів

Розділ 6. ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 6.1. Інвестиції, їх види і характеристика.
- 6.2. Сутність капітальних вкладень, інвестиційної діяльності, будівництва.
- 6.3. Взаємозв'язок інвестицій і обсягу продукції.
- 6.4. Склад і структура капітальних вкладень.
- 6.5. Економічне обґрунтування доцільності капіталовкладень.
- 6.6. Сутність понять "інвестиційний портфель", "інвестиційна програма", "інвестиційні проекти".
- 6.7. Види і склад джерел інвестування підприємства.
- 6.8. Сутність самофінансування підприємства.
- 6.9. Реінвестування та його суть.
- 6.10. Закон України "Про інвестиційну діяльність".
- 6.11. Визначення обсягів інвестиційних ресурсів.
- 6.12. Методи інвестування.
- 6.13. Оптимізація джерел інвестування.
- 6.14. Поняття "інновації" та значення їх використання для науково-технічного розвитку підприємства.
- 6.15. Види інновацій за рівнем новизни, за типом змін, що вносяться, і сферами діяльності.
- 6.16. Види інновацій за джерелами появи, за роллю у відтворювальному процесі та масштабом.
- 6.17. Інноваційний процес: його форми і структура.
- 6.18. Організаційні форми інноваційного підприємництва.
- 6.19. Управління інноваційною діяльністю підприємства.
- 6.20. Інструменти державної інноваційної політики.
- 6.21. Інноваційна стратегія розвитку підприємства та її види.
- 6.22. Експертиза інноваційних проектів.
- 6.23. Роль держави в інтенсифікації інноваційної діяльності підприємства.

Інвестиції – видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані із цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал.

Інновація – нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду; кінцевий результат інноваційної діяльності.

Інновація – 1) вкладення коштів в економіку, що забезпечує зміну техніки та технології; 2) нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу. Істотним чинником інновації є розвиток винахідництва, раціоналізації, поява великих відкриттів.

Інвестиційна діяльність являє собою цілеспрямовано здійснюваний процес формування необхідних інвестиційних ресурсів, збалансований відповідно до обраних параметрів інвестиційної програми (інвестиційного портфеля) на основі вибору ефективних об'єктів інвестування та забезпечення їх реалізації.

Ілюстративний матеріал

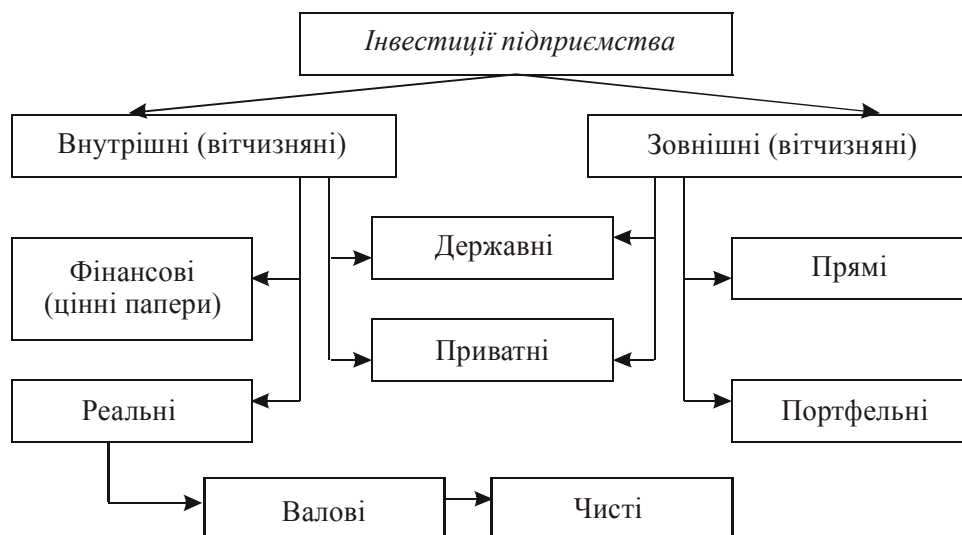

Рис. 6.1. Функціонально-елементний склад інвестицій підприємства

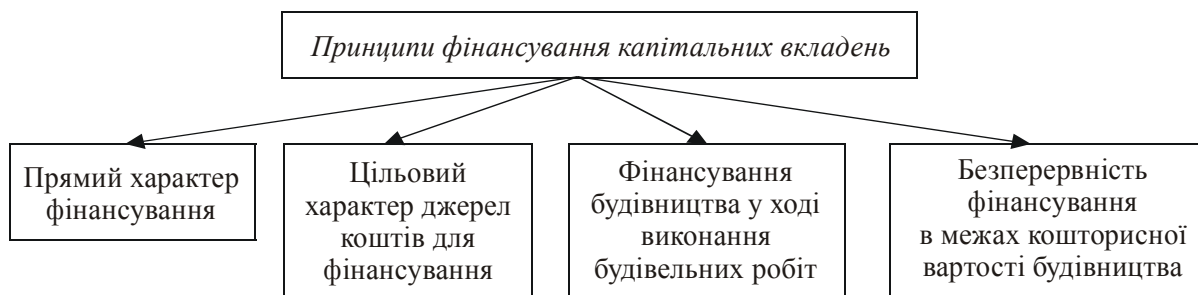

Рис. 6.2. Принципи фінансування капітальних вкладень

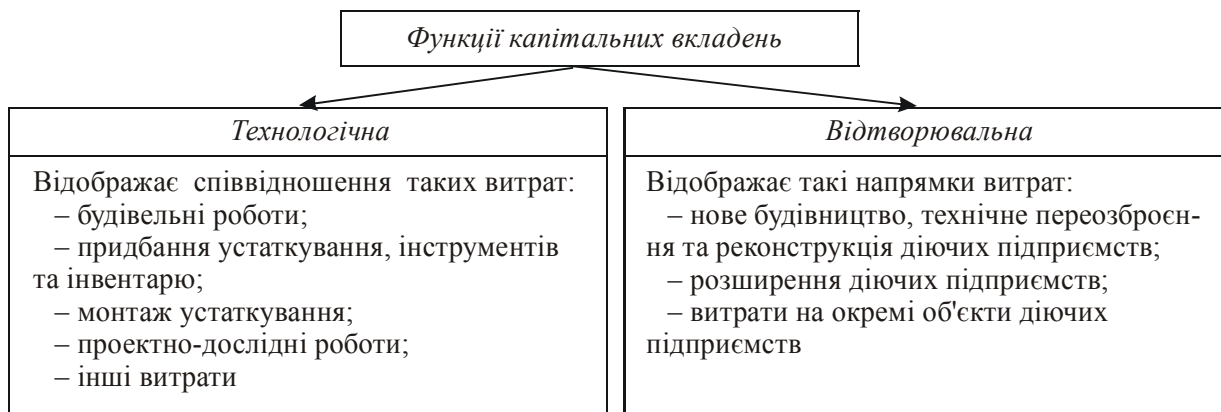

Рис. 6.3. Функції капітальних вкладень

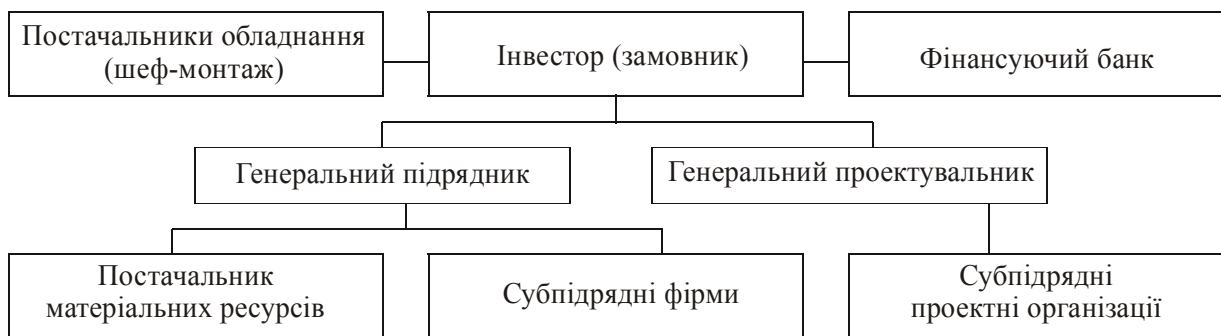

Рис. 6.4. Взаємозв'язок суб'єктів інвестиційного процесу

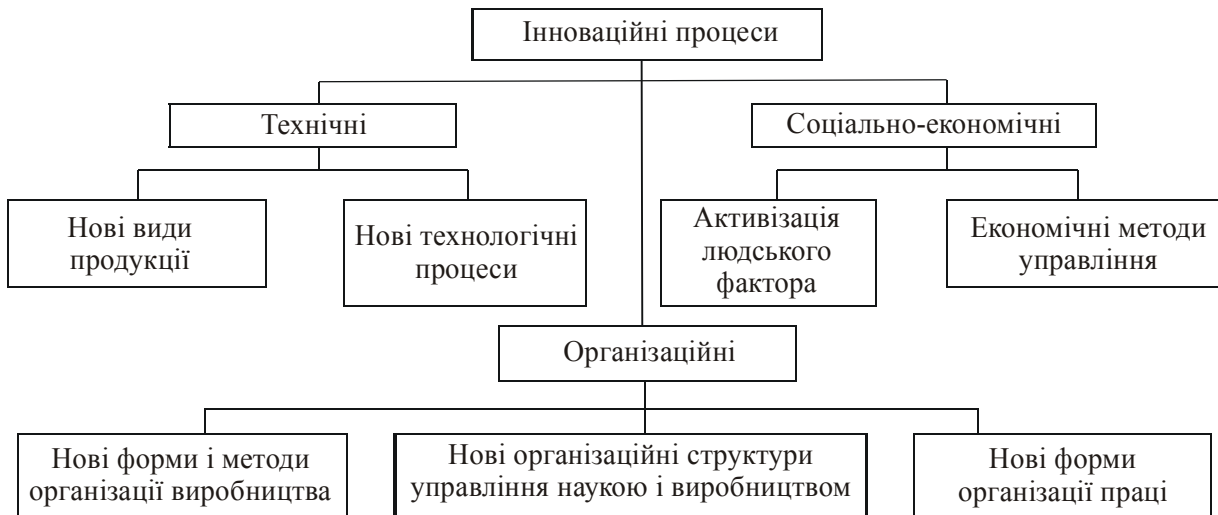

Рис. 6.5. Класифікація та взаємозв'язки інноваційних процесів на підприємстві

Рис. 6.6. Сфери наявності інноваційної інфраструктури

Рис. 6.7. Сутність поняття "інновація" в залежності від різних критеріїв

Рис. 6.8. Інноваційний та загальний розвиток суспільства

Розділ 7. ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА ТА ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 7.1. Поняття техніко-технологічного потенціалу підприємства.
- 7.2. Сутність науково-технічного прогресу, НТР, техніки та нової техніки.
- 7.3. Основні заходи науково-технічного прогресу.
- 7.4. Поняття інтенсивного та екстенсивного розвитку виробництва.
- 7.5. Етапи науково-технічного прогресу.
- 7.6. Методи стимулювання НТП.
- 7.7. Показники, що визначають рівень НТП на підприємстві.
- 7.8. Обладнання як основна складова технічного потенціалу підприємства; класифікація обладнання.
- 7.9. Методи розрахунку потреби підприємства в обладнанні.
- 7.10. Планування НТП на промисловому підприємстві.
- 7.11. Поняття виробничої потужності підприємства.
- 7.12. Методи визначення виробничої потужності промислового підприємства.
- 7.13. Показники використання виробничої потужності промислового підприємства.
- 7.14. Порядок та призначення складання балансу виробничої потужності.
- 7.15. Заходи щодо розширення "вузьких" місць виробничої потужності.
- 7.16. Заходи щодо використання резервів ("широких" місць) виробничої потужності підприємства.
- 7.17. Визначення коефіцієнтів використання виробничої потужності і коефіцієнта пропускнуєї спроможності підприємства.

Техніко-технологічна база – системна сукупність найбільш активних елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюваний за допомогою машинної техніки (устаткування, приладів, апаратів), різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства в цілому.

Виробнича потужність – найбільша за визначений термін (рік, робочий день) кількість товару (робіт, послуг), який під фірмовою маркою виробника пропонується торговельній мережі відповідно до замовленої номенклатури та асортименту, що відповідають особливостям поточного ринкового попиту. Виробнича потужність підприємства визначається виробничою потужністю провідного цеху. Виробнича потужність провідного цеху визначається виробничою потужністю провідної ділянки цеху. Виробнича потужність провідної ділянки визначається виробничою потужністю провідного обладнання.

Ілюстративний матеріал

Рис. 7.1. Вплив НТР на різні сфери діяльності людства

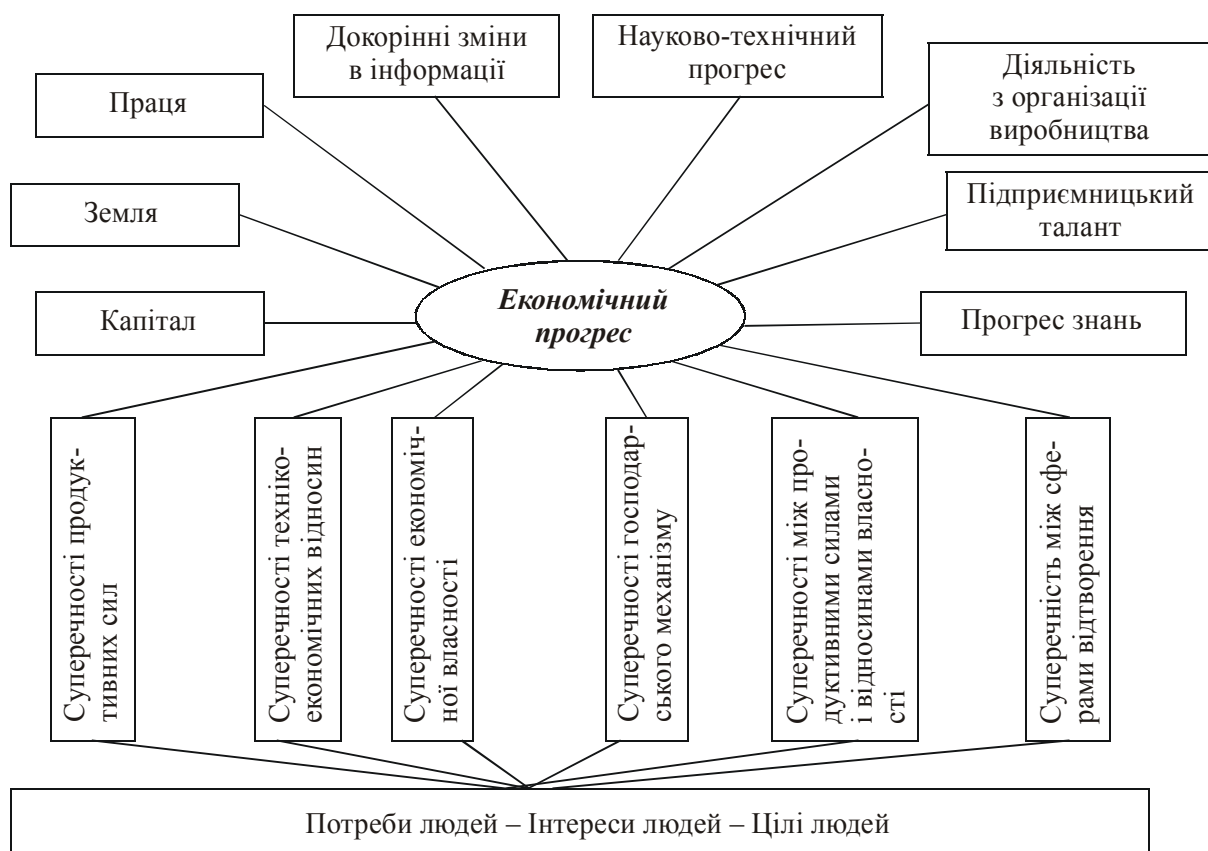

Рис. 7.2. Фактори економічного прогресу

Рис. 7.3. Показники виробничої потужності підприємства

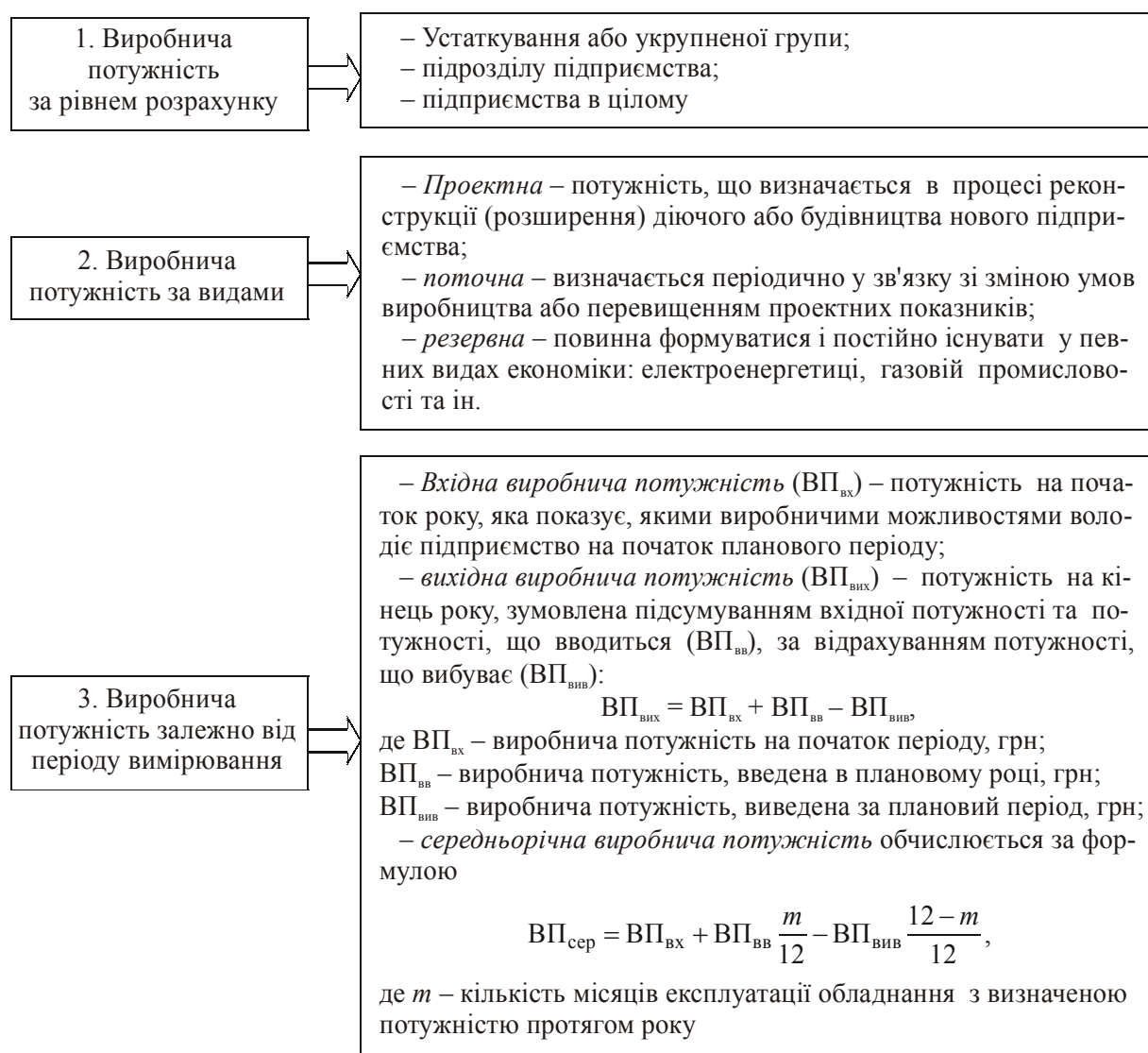

Рис. 7.4. Класифікація виробничої потужності

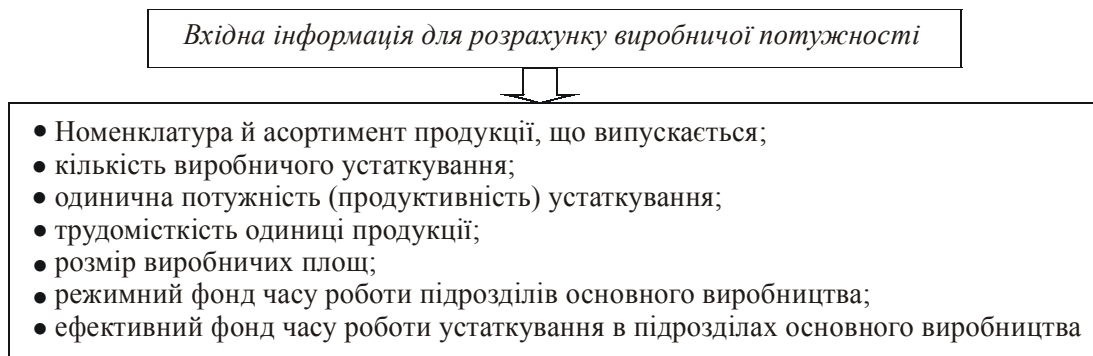

Рис. 7.5. Вхідна інформація для розрахунку виробничої потужності підприємства

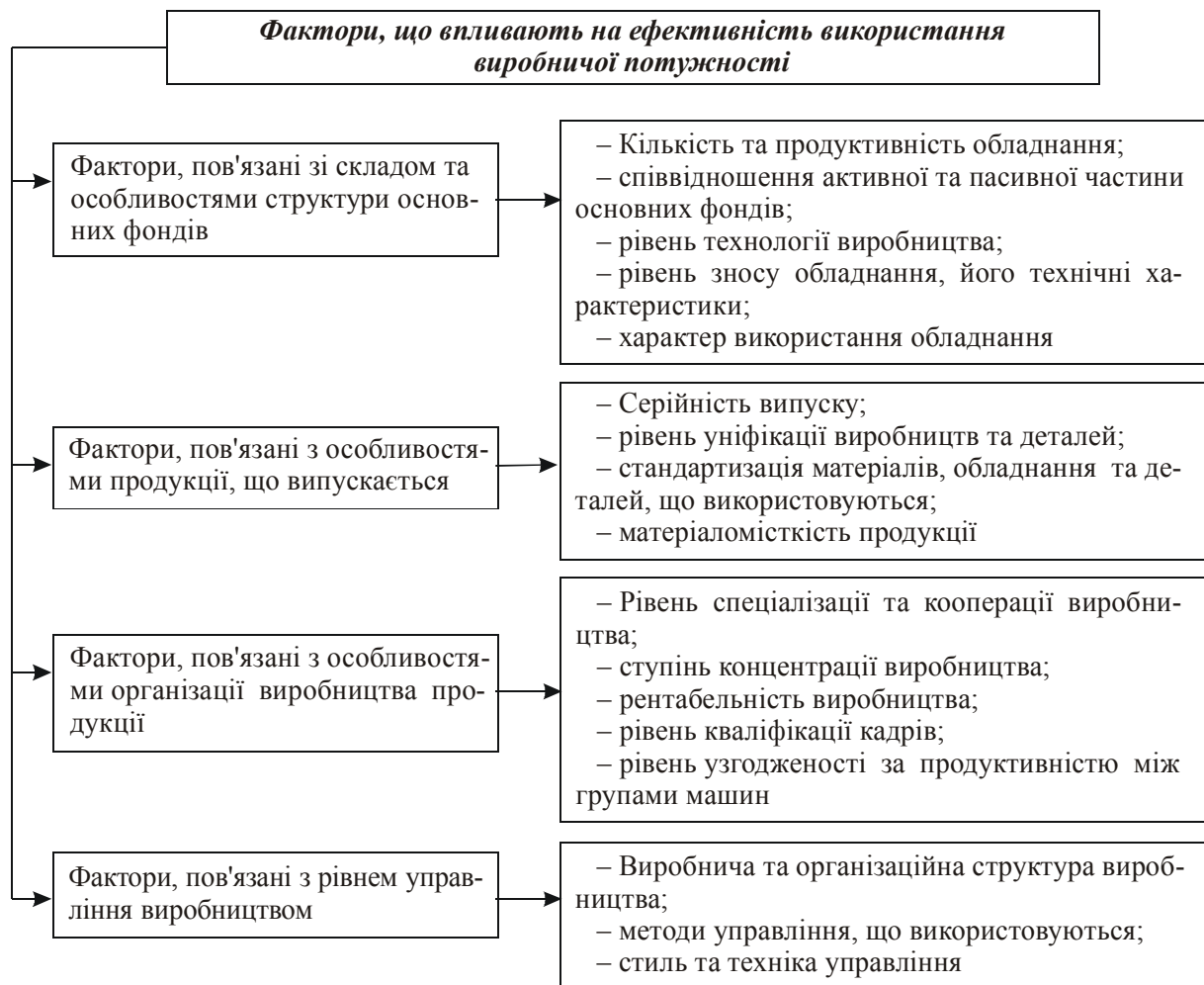

Рис. 7.6. Класифікація факторів, що впливають на ефективність використання виробничої потужності

Фонди часу роботи устаткування

Календарний фонд часу (365 днів × 24 год = 8760 год)		
Режимний фонд часу	Неробочі зміни	Неробочі дні
Плановий (ефективний) фонд часу		Час на ремонт і зупинки
Фактичний фонд часу		Втрати
Машинний час		Допоміжний
Корисний машинний час		Брак

Рис. 7.7. Шляхи підвищення ефективності використання виробничої потужності підприємства

Розділ 8. МАТЕРІАЛЬНО-СИРОВИННЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА І ВИРОБНИЧА ЛОГІСТИКА

План теми

- 8.1. Поняття та види матеріально-сировинних ресурсів.
- 8.2. Класифікація сировини.
- 8.3. Основні чинники (умови) збільшення сировинних ресурсів.
- 8.4. Напрямки розширення матеріально-сировинної бази.
- 8.5. Значення розвитку виробництва штучних видів сировини.
- 8.6. Основні шляхи поліпшення використання сировини.
- 8.7. Нормування витрат матеріально-сировинних ресурсів.
- 8.8. Принципи нормування витрат матеріальних ресурсів.
- 8.9. Методи нормування витрат матеріальних ресурсів.
- 8.10. Показники матеріаломісткості та матеріаловіддачі.
- 8.11. Шляхи покращення показників матеріаломісткості.
- 8.12. Поняття та сутність виробничої логістики.
- 8.13. Етапи розвитку логістики.
- 8.14. Матеріальні потоки на підприємстві.
- 8.15. Логістичні системи та ланцюги.

Сировина – природні, антропогенні або техногенні речовини та матеріали, безпосередньо з яких виробляється продукція. Зазвичай сировиною не називають складні високотехнологічні вироби, для яких використовують термін "комплектуючі".

Матеріали – речовина або суміш речовин, з яких виготовляється будь-що або які сприяють яким-небудь діям. В останньому випадку уточнюють, що це допоміжний або витратний матеріал.

Виробнича логістика – управління матеріальним потоком на шляху від первинного джерела сировини до кінцевого споживача.

Ілюстративний матеріал

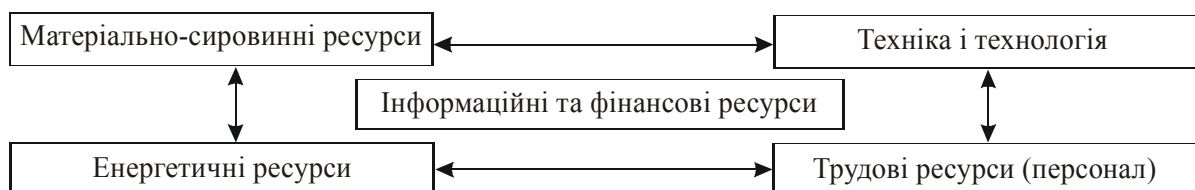

Рис. 8.1. Принципова схема структури та взаємозв'язку ресурсів підприємства

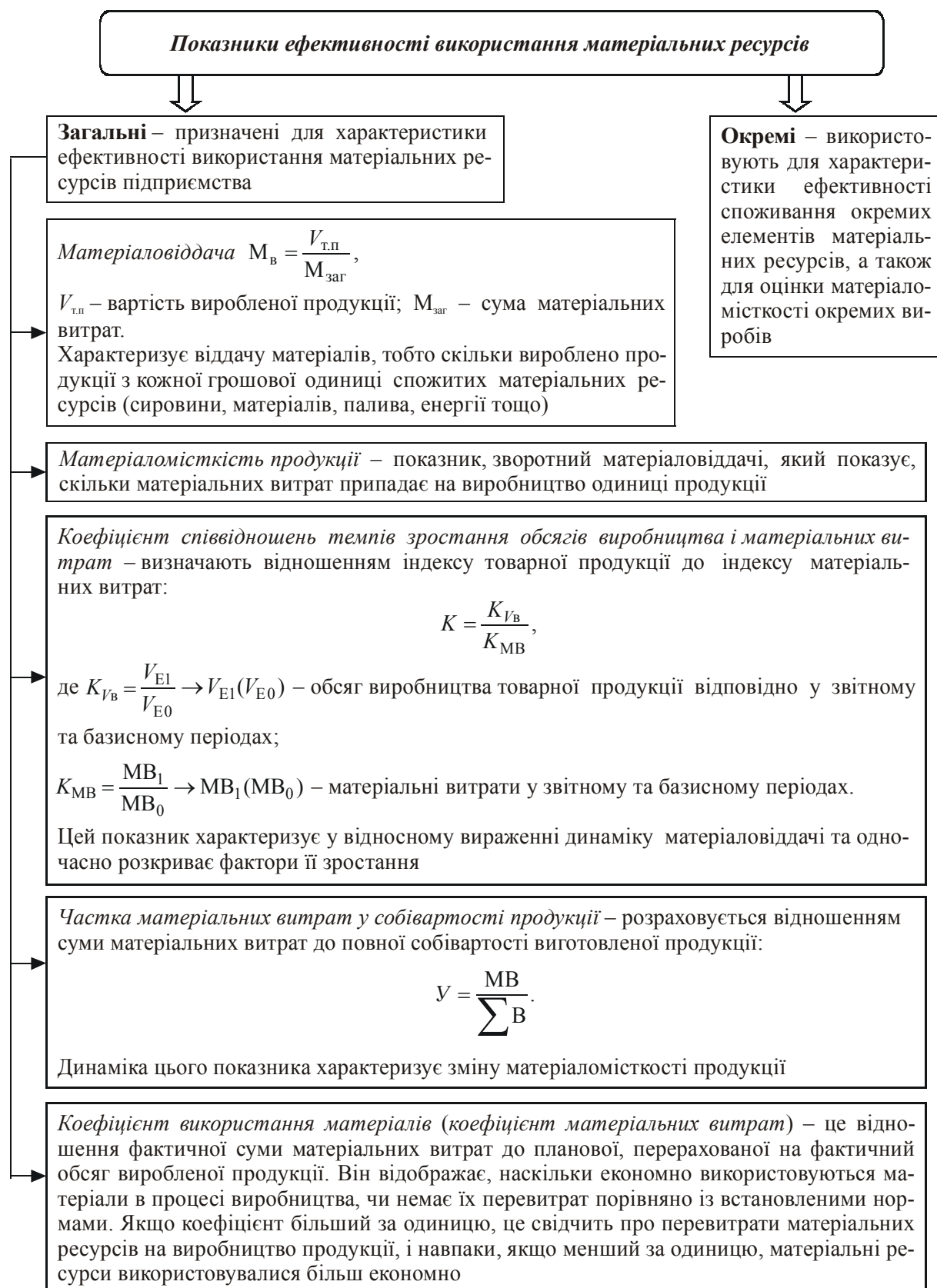

Рис. 8.2. Класифікація показників ефективності використання матеріальних ресурсів

Рис. 8.3. Показники матеріаломісткості продукції

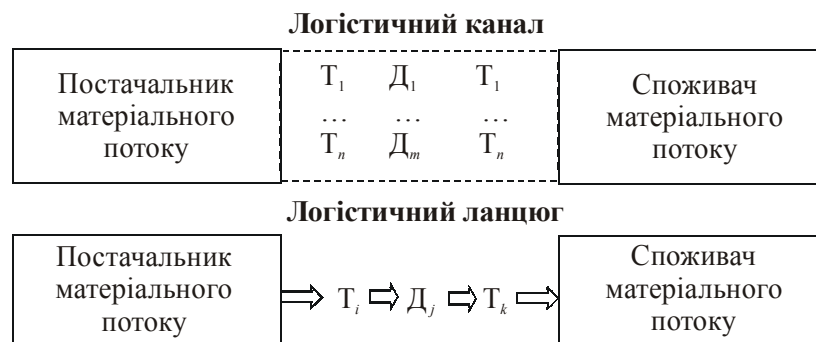

Рис. 8.4. Перетворення логістичного каналу в логістичний ланцюг:
 $T_1, \dots, T_n$ – транспортно-експедиційні фірми, які надають комплекс послуг з доставки товарів; $D_1, \dots, D_m$ – дистриб'ютори

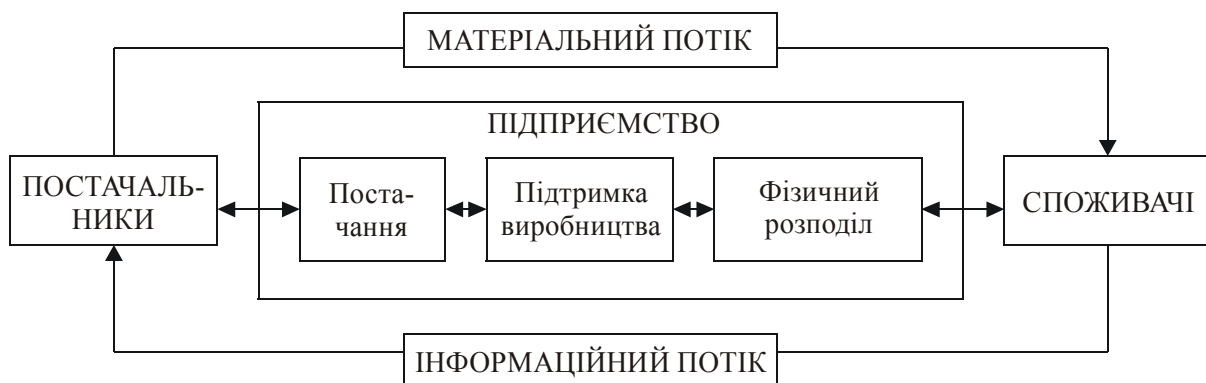

Рис. 8.5. Логістичний ланцюг функцій логістики підприємства

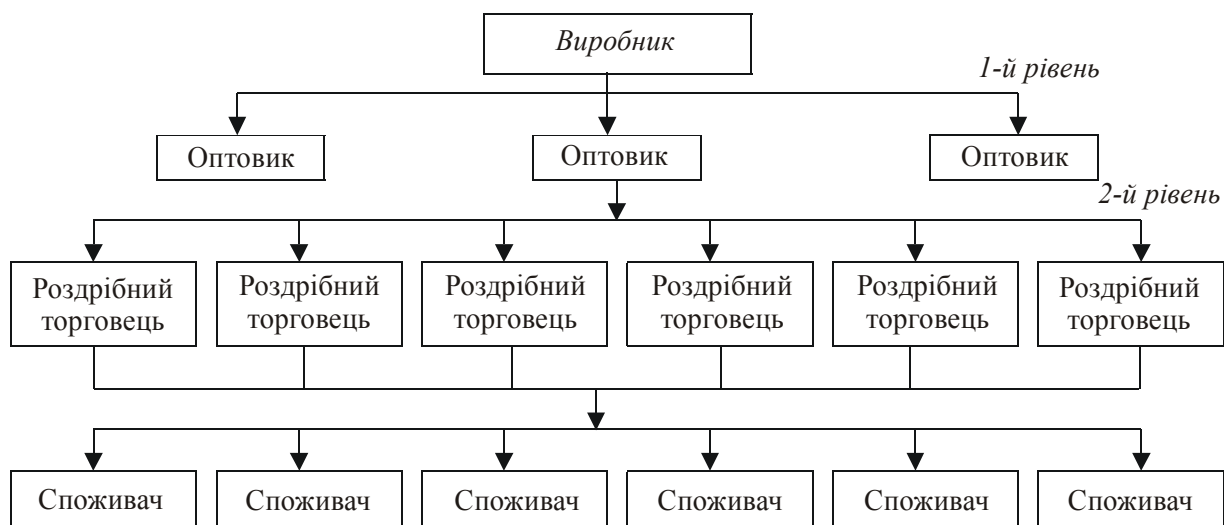

Рис. 8.6. Логістичний ланцюг руху товару

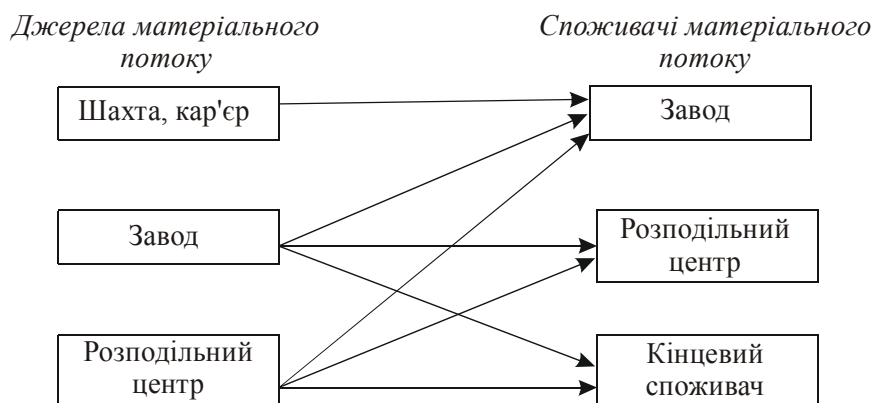

Рис. 8.7. Концептуальна побудова макрологістичної системи

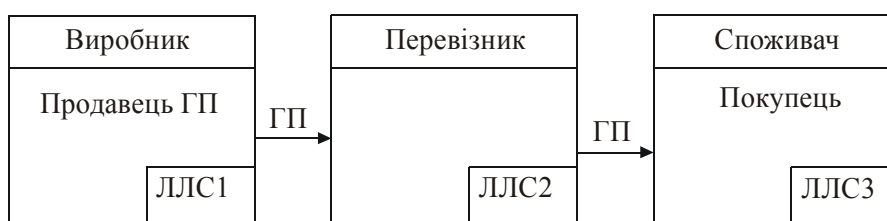

Рис. 8.8. Приклад простого логістичного ланцюга:
ЛЛС – ланки логістичної системи; ГП – готова продукція

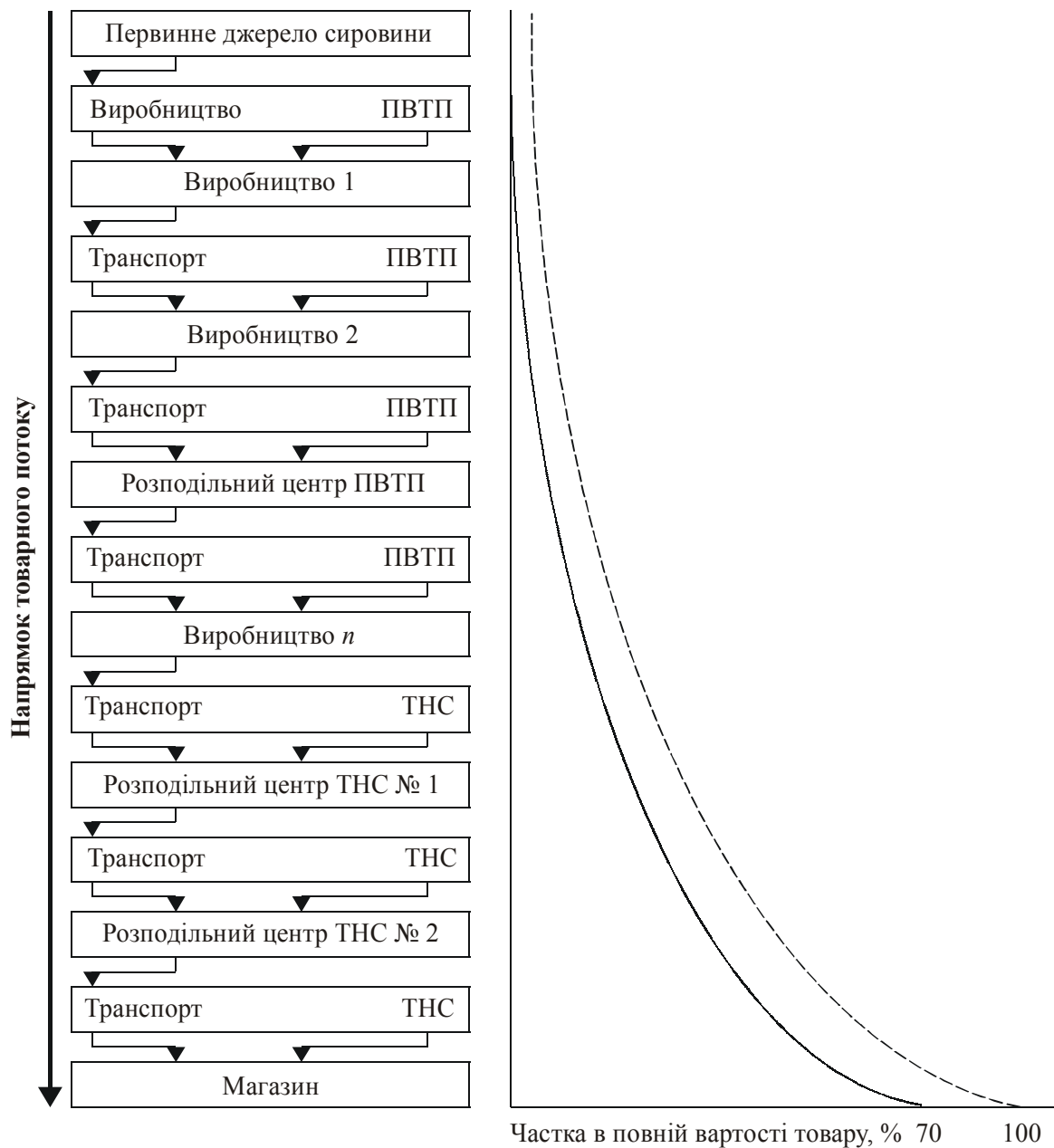

Рис. 8.9. Рух створення і реалізації товару:

--- – повна вартість товару; — – логістична складова повної вартості товару;
 ПВТП – продукція виробничо-технічного призначення; ТНС – товари народного споживання;
 розподільний центр ТНС № 1 – оптовик знаходиться у місцях зосередження виробництва
 і здійснює закупівлі великих партій товарів народного споживання;
 розподільний центр ТНС № 2 – оптовик знаходиться у місцях зосередження
 споживання і здійснює реалізацію широкого асортименту
 товарів народного споживання

Розділ 9. ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

План теми

- 9.1. Поняття "виробничий процес" та його основні елементи.
- 9.2. Класифікація виробничих процесів за ознаками: за призначенням, перебігом у часі, ступенем автоматизації.
- 9.3. Технологічний процес і операції.
- 9.4. Основне виробництво, принципи організації основного виробництва.
- 9.5. Типи виробництва та їх техніко-економічна характеристика.
- 9.6. Суть методів організації виробництва та їх види.
- 9.7. Якість продукції та її значення для розвитку економіки країни.
- 9.8. Технічний рівень і споживча вартість продукції.
- 9.9. Показники та вимірники якості продукції.
- 9.10. Конкурентоспроможність продукції.
- 9.11. Стандартизація і сертифікація продукції.
- 9.12. Технічний контроль якості продукції.
- 9.13. Економічна відповідальність підприємства за рівень якості продукції.
- 9.14. Система управління якістю продукції та її складові.
- 9.15. Взаємозалежність конкурентоспроможності продукції та конкурентоспроможності підприємства.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.

Діяльність підприємства, яка переслідує отримання прибутку як основну мету, або не має за мету отримання прибутку відповідно до предмету та цілей діяльності (виробництво промислової продукції, виконання будівельних робіт, надання послуг громадського харчування, заготівля сільськогосподарської продукції, здача майна в оренду).

Конкурентоспроможність – здатність певного об'єкта або суб'єкта перевершити конкурентів у заданих умовах.

Ілюстративний матеріал

Рис. 9.1. Класифікація виробничих процесів

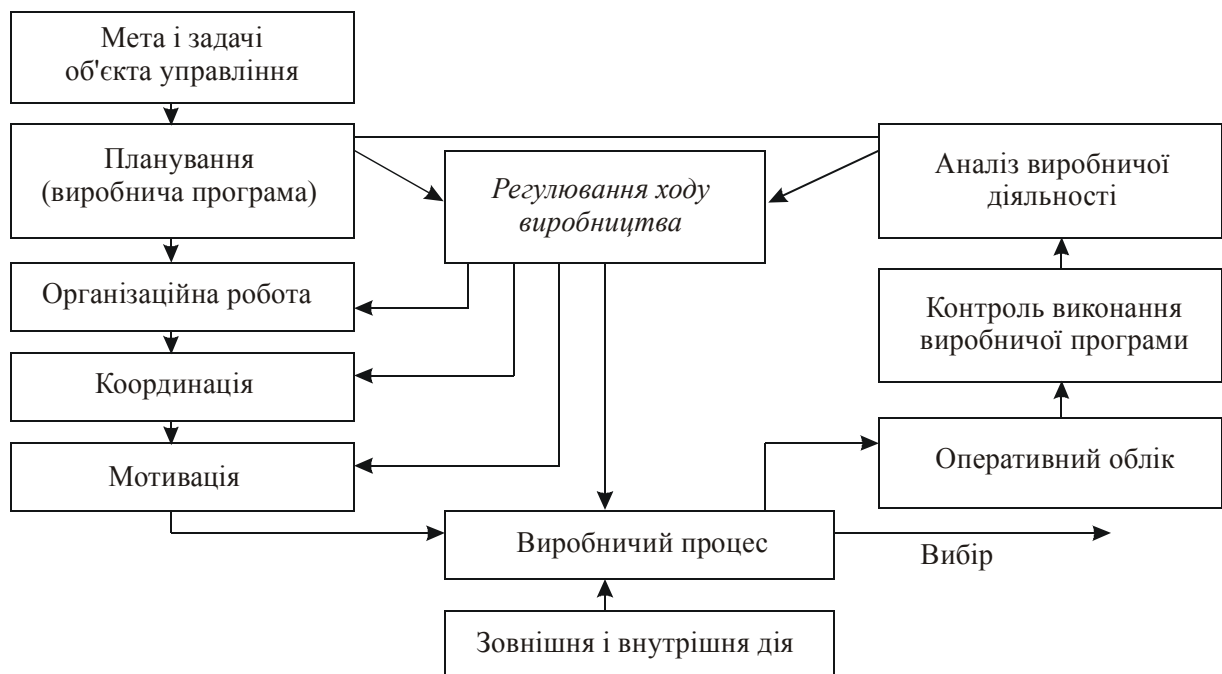

Рис. 9.2. Загальний механізм управління виробництвом

Рис. 9.3. Зміст міжнародних стандартів типу ISO серії 9000

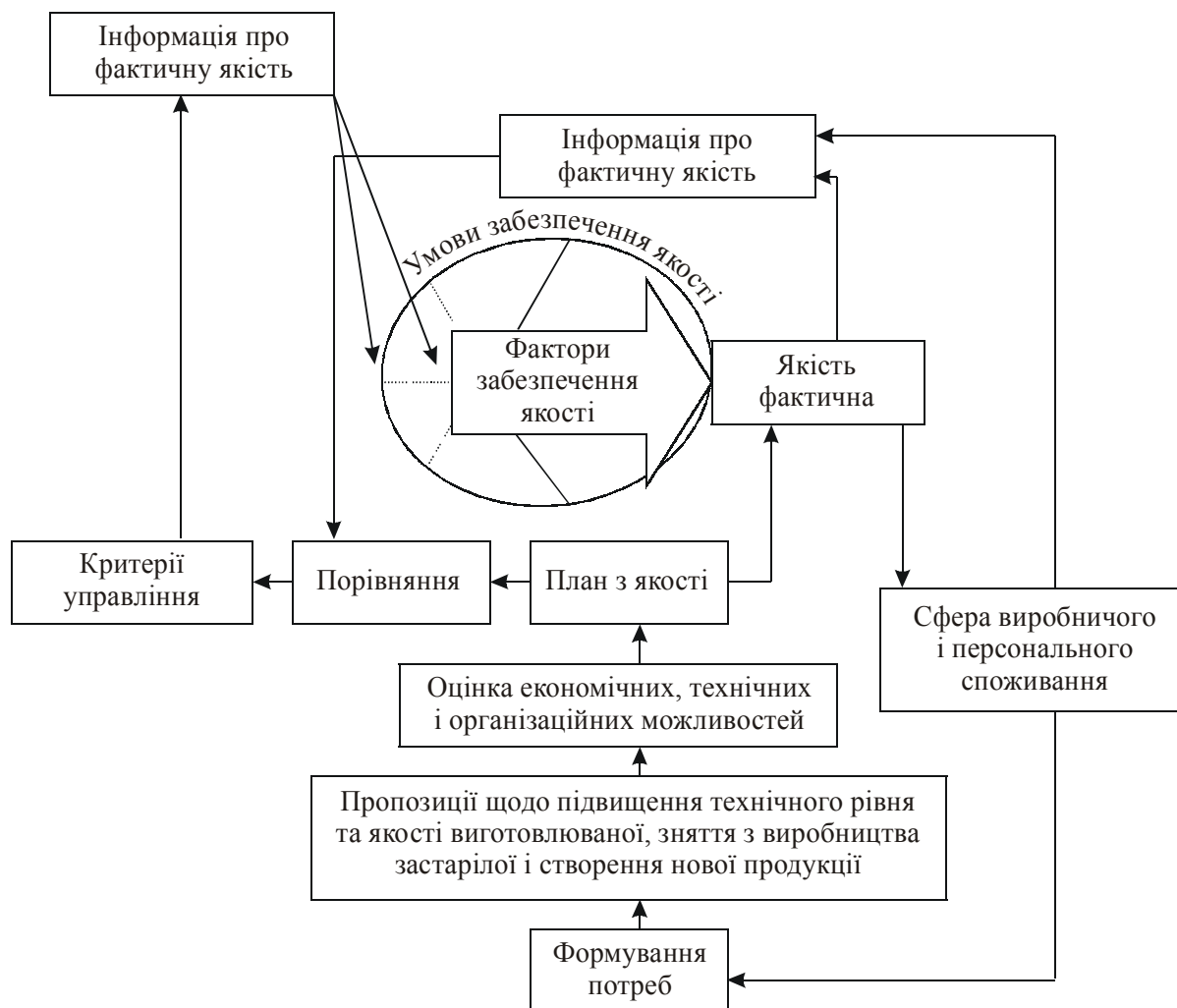

Рис. 9.4. Механізм управління якістю на підприємстві

Таблиця 9.1. Загальна модель формування якості продукції

Етапи життєвого циклу планування виробництва	Властивості планування виробництва	Поняття якості
Розробка	Складність проекту, новизна проектних рішень; прогресивність методів, засобів і процедур, що використовуються під час розробки	Сукупність властивостей виробу, які обумовлюють його придатність задовольняти задані або передбачені відповідно до призначення потреби
Експлуатація	Повнота, достовірність і своєчасність отримання вихідних повідомлень; відсутність перебоїв і відмов у роботі; рівень довідкового та інформаційного інтерфейсу, ефективність використання ресурсів	
Супровід	Якість документації; структурна побудова; ступінь незалежності інформаційної бази від програм обробки	

Рис. 9.5. Порядок оцінки конкурентоспроможності продукції

Розділ 10. ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 10.1. Загальна характеристика витрат.
- 10.2. Класифікація витрат підприємства.
- 10.3. Поняття собівартості продукції підприємства та її види.
- 10.4. Необхідність і ознаки класифікації затрат на виробництво продукції підприємства.
- 10.5. Класифікація операційних витрат за ознаками.
- 10.6. Групування витрат за елементами витрат і статтями калькуляції.
- 10.7. Структура собівартості продукції та її особливості на підприємствах різних видів діяльності.
- 10.8. Абсолютні й відносні показники собівартості продукції.
- 10.9. Поняття і порядок розробки кошторису витрат.
- 10.10. Об'єкти та методи калькулювання собівартості продукції.
- 10.11. Мета, завдання і методи планування собівартості продукції на підприємстві.
- 10.12. Методи розподілу витрат, що враховуються в статтях калькуляції, між окремими видами продукції.
- 10.13. Склад техніко-економічних факторів зниження собівартості продукції.
- 10.14. Методи розрахунку впливу на рівень витрат певних факторів.
- 10.15. Методи розрахунків впливу мультикативних чинників на собівартість продукції, обсяг продукції та обсяг прибутку.

Витрати підприємства – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).

Собівартість продукції – грошове вираження затрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції. Характеризує ефективність всього процесу виробництва на підприємстві, оскільки у ній відображаються рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці. Використовується для визначення економічної ефективності організаційно-технічних заходів і встановлення цін на продукцію, є основним джерелом зростання прибутку підприємства. Вона набуває певного виду залежно від часу формування витрат (фактична, планова, нормативна, кошторисна); місця формування витрат (цехова, виробнича, повна); тривалості розрахункового періоду (місячна, квартальна, річна).

Операційна собівартість – виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на їх виробництво і збут, а також загальногосподарські витрати на обслуговування та управління підприємством.

Ілюстративний матеріал

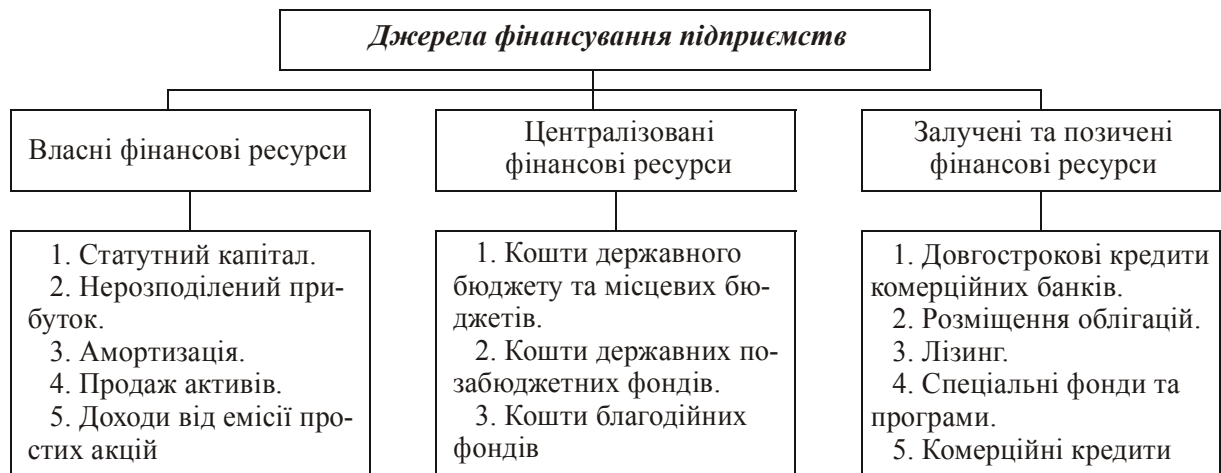

Рис. 10.1. Перелік джерел фінансування діяльності та розвитку підприємств

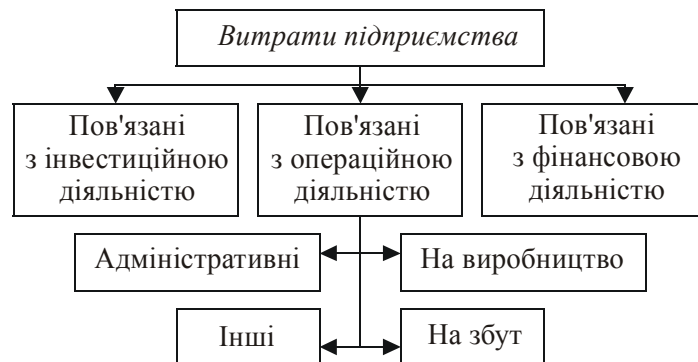

Рис. 10.2. Види витрат підприємства

Рис. 10.3. Ознаки класифікації операційних витрат, які формують операційну собівартість

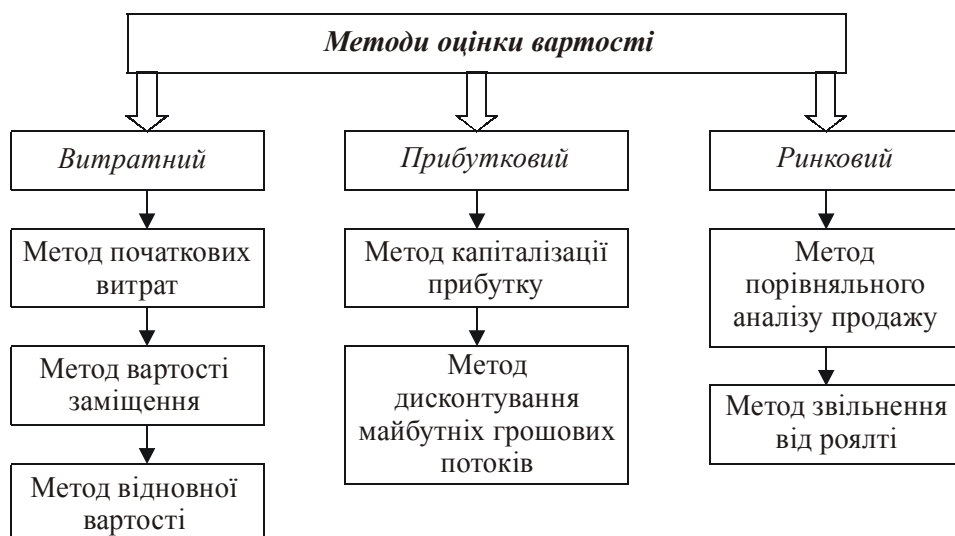

Рис. 10.4. Методи оцінки вартості підприємства

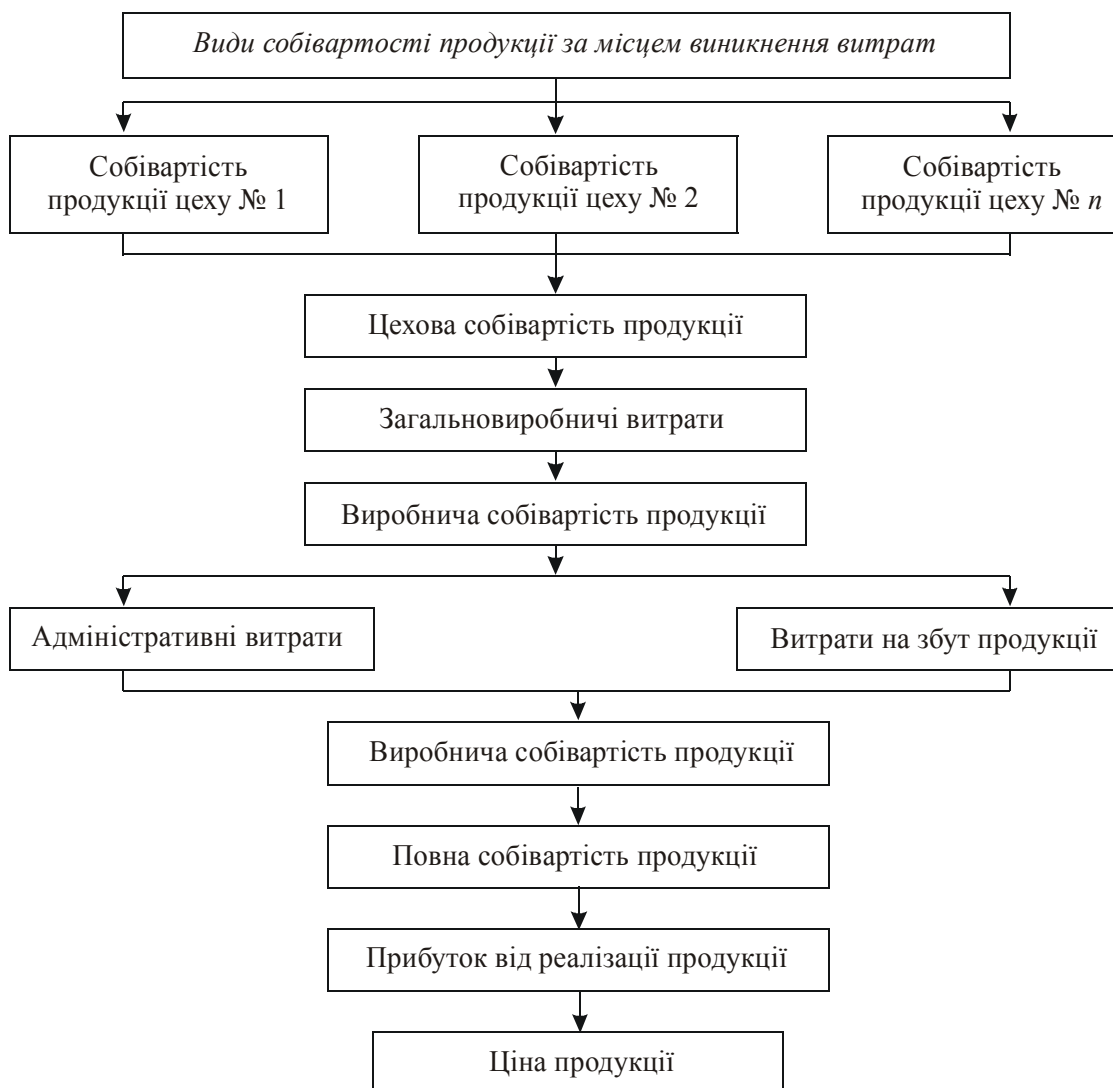

Рис. 10.5. Види собівартості продукції

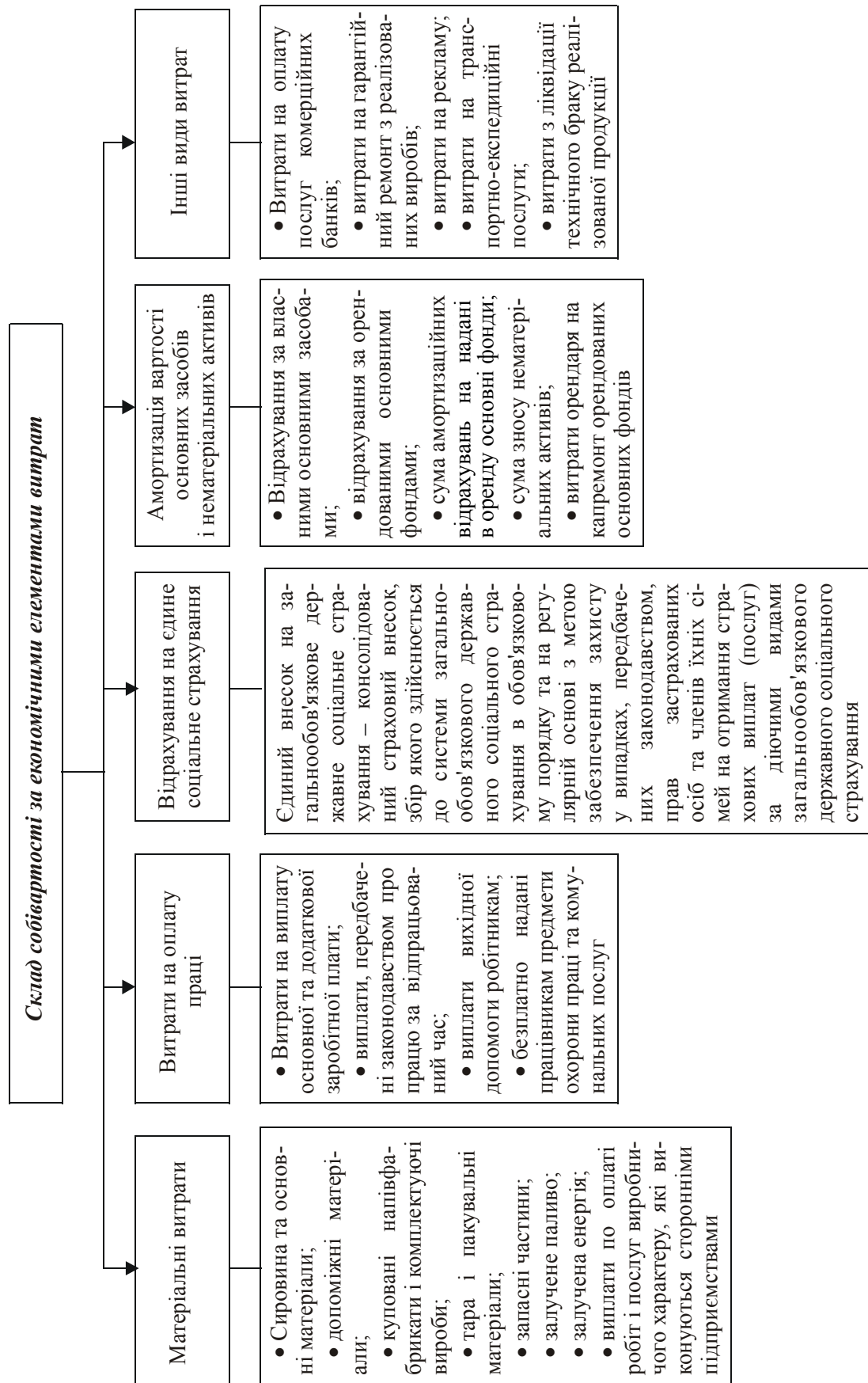

Рис. 10.6. Склад собівартості обсягу виготовленої продукції за економічними елементами витрат

Таблиця 10.1. Склад витрат собівартості продукції за статтями калькуляції

Назва статті	Перелік витрат за кожною статтею	Примітка
1. Основні сировина та матеріали	– Природні копалини, сільгоспсировина; – основні матеріали (основними матеріалами та сировиною є все те, що формує вагу та розмір продукції)	Добувні підприємства; промислові підприємства
2. Покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби	– Поковки, штамповки, відливки; – комплектуючі вироби	Для всіх промислових підприємств
3. Енергія на технологічні цілі	– Енергія, яка використовується в гальванопокрытті; – енергія, яка використовується в електроплавильних печах	На машинобудівних та металургійних підприємствах
4. Основна та додаткова заробітна плата основних робітників	– Заробітна плата основних робітників за відпрацьований час; – додаткова заробітна плата основних робітників	На всіх промислових підприємствах
5. Витрати на утримання та експлуатацію обладнання, машин і механізмів	– Матеріали, паливно-мастильні матеріали, силова електроенергія; – заробітна плата (основна і додаткова) слюсарів за поточний ремонт, обслуговування устаткування; – заробітна плата водіїв електрокарів, електронавантажувачів, підзарядка акумуляторів; – заробітна плата ліфтерів	На промислових підприємствах
6. Загальновиробничі витрати	– Заробітна плата апарату управління структурних підрозділів; – амортизаційні відрахування основних фондів підприємства та його підрозділів; – витрати на службові відрядження, витрати на поточний ремонт основних фондів; – інші витрати	На всіх промислових підприємствах
7. Витрати на підготовку та освоєння нового виробництва	– Витрати майбутніх періодів; – витрати на виробництво дослідних та експериментальних зразків нової продукції або витрати, які несе підприємство при введенні в дію та апробації нових цехів, учасників	Усі промислові підприємства
8. Позавиробничі витрати	– Витрати на гарантійний ремонт і обслуговування, виготовлення продукції, якщо це передбачено умовами реалізації продукції	–

Розділ 11. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 11.1. Поняття, функції фінансів підприємства.
- 11.2. Організація фінансової діяльності підприємства.
- 11.3. Функції фінансових підрозділів.
- 11.4. Механізм прийому та передачі грошових коштів підприємства.
- 11.5. Система показників, які характеризують фінансовий стан підприємства.
- 11.6. Доходи підприємства від оперативної діяльності.
- 11.7. Доходи від фінансово-інвестиційної діяльності підприємства.
- 11.8. Доходи підприємства від участі в капіталі.
- 11.9. Валовий дохід та валові витрати.
- 11.10. Прибуток і рентабельність як показники ефекту та ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства.
- 11.11. Формування прибутку підприємства.
- 11.12. Порядок розподілу прибутку підприємства.
- 11.13. Використання прибутку підприємства.
- 11.14. Рентабельність, показники рентабельності.
- 11.15. Аналітичні показники майнового стану підприємства.
- 11.16. Показники фінансової стійкості підприємства.
- 11.17. Показники, які характеризують ліквідність (платоспроможність) підприємства.
- 11.18. Показники ділової активності підприємства.
- 11.19. Звіт про рух грошових коштів підприємства (форма № 3).

Дохід – гроші або матеріальні цінності, одержувані державою, юридичною та фізичною особою внаслідок якої-небудь діяльності (виробничої, комерційної, посередницької та ін.).

Валовий прибуток – загальна сума прибутку, отримана підприємством від підприємницької діяльності. Визначається як різниця між чистим доходом і собівартістю цієї продукції. Оскільки продукція, використана у внутрішньогосподарському обороті, оцінюється за собівартістю, то прибуток від неї не одержують. Тому величина прибутку, визначена на основі товарної продукції, збігається з величиною прибутку, визначеною на основі валової продукції, яка оцінюється за фактичними цінами її реалізації. Із суми валового прибутку підприємство сплачує податки, відсотки за кредити, ренту, штрафи тощо. З вирахуванням цих витрат у розпорядженні підприємства залишається чистий прибуток, який використовують для розширення виробництва (фонд нагромадження), утворення фондів матеріального стимулювання, страхових і резервних фондів та ін.

Рентабельність – відносний показник, що характеризує рівень ефективності (дохідності) роботи підприємства.

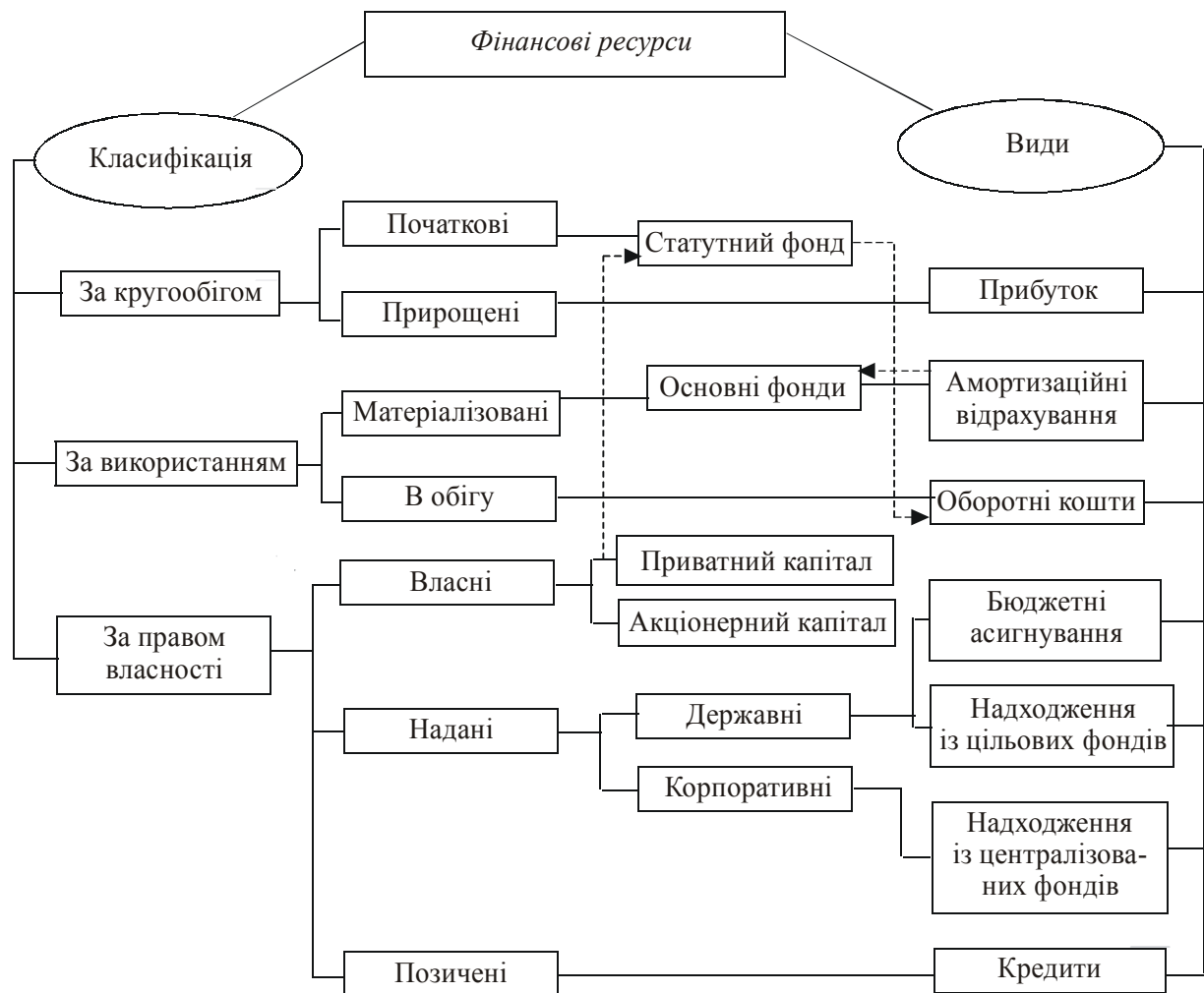
Ілюстративний матеріал

Рис. 11.1. Класифікація фінансових ресурсів підприємств

Таблиця 11.1. Система фінансових коефіцієнтів рентабельності

Основні класи показників рентабельності	Фінансові коефіцієнти рентабельності
1. Показник рентабельності, розрахований на підставі прибутку (доходу)	– Коефіцієнт обмеженого рівня валового прибутку; – коефіцієнт обмеженого рівня прибутку від основної (операційної) діяльності; – коефіцієнт обмеженого рівня прибутку всієї діяльності підприємства; – коефіцієнт обмеженого рівня чистого прибутку; – коефіцієнт критичної рентабельності
2. Показник рентабельності, розрахований у зв'язку з використанням виробничих активів	– Коефіцієнт віддачі на всю суму виробничих активів; – коефіцієнт віддачі на інвестований капітал; – коефіцієнт віддачі на акціонерний капітал
3. Показник рентабельності, розрахований на підставі потоків власних грошових коштів	– Коефіцієнт рентабельності відбору; – коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу; – коефіцієнт рентабельності власного капіталу; – коефіцієнт обслуговування боргу

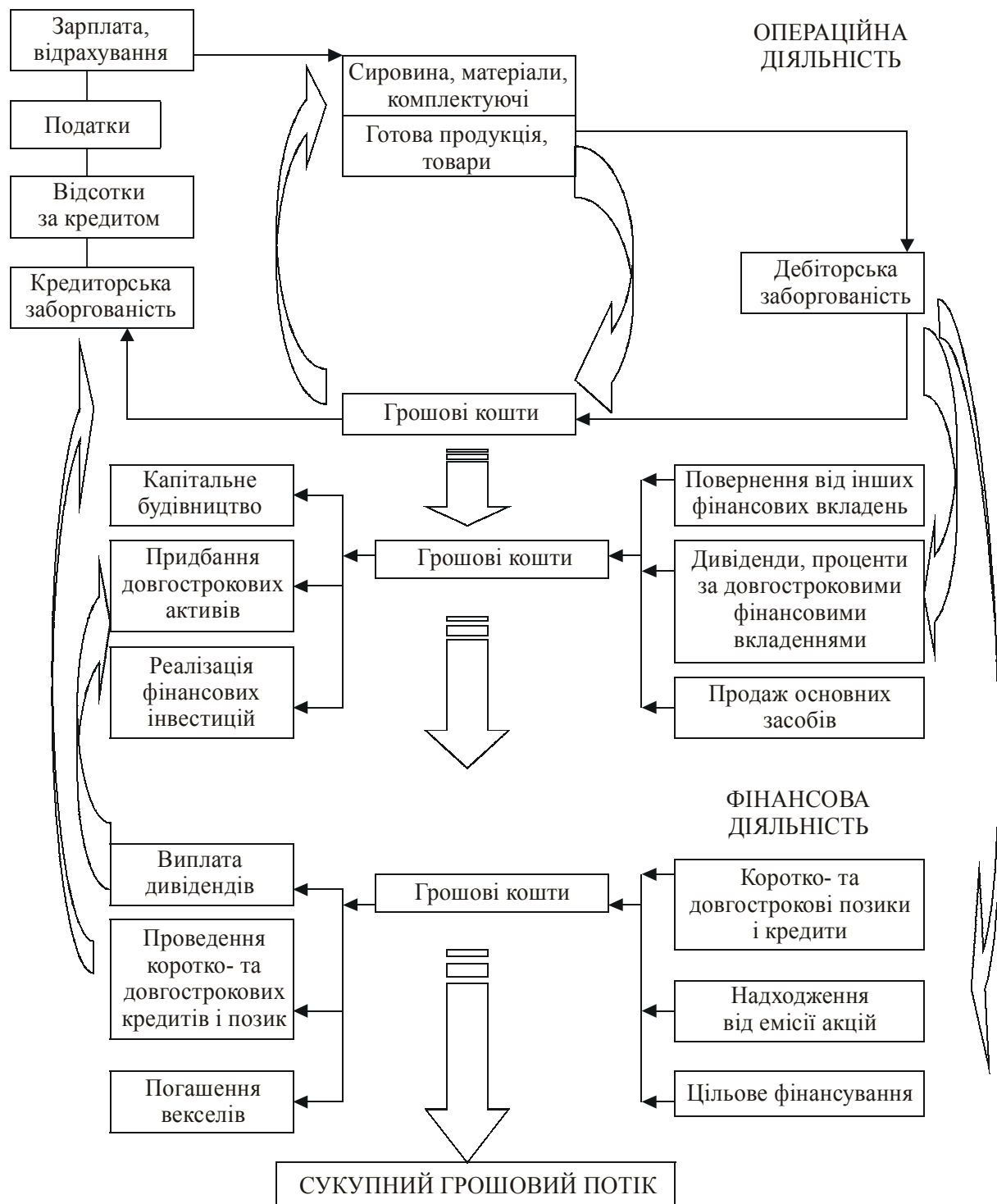

Рис. 11.2. Рух грошових коштів на підприємстві

Рис. 11.3. Напрямки розподілу валового прибутку підприємства

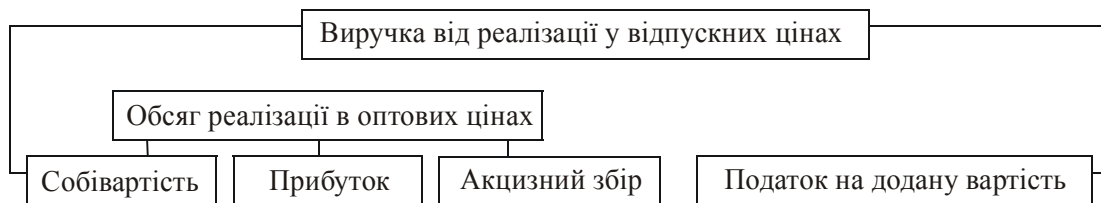
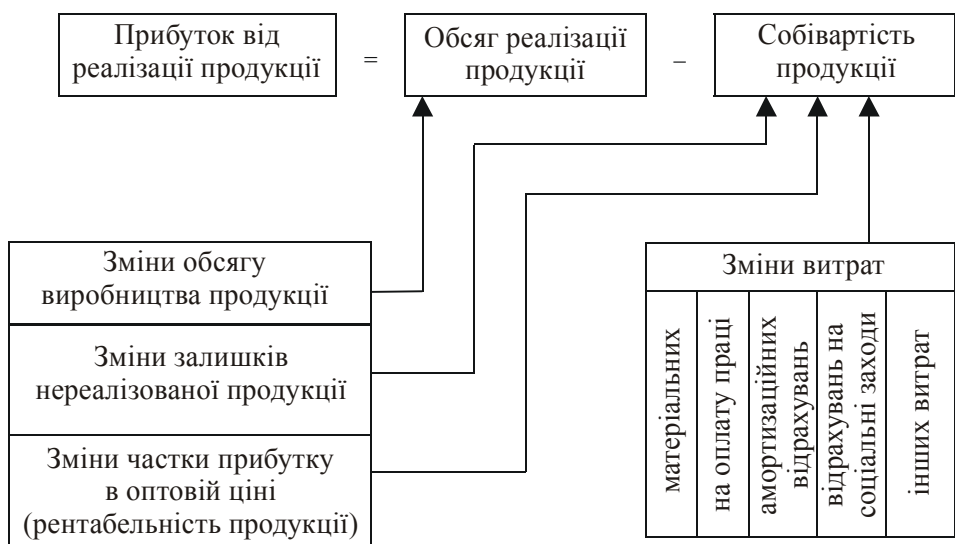

Рис. 11.4. Формування прибутку від реалізації продукції

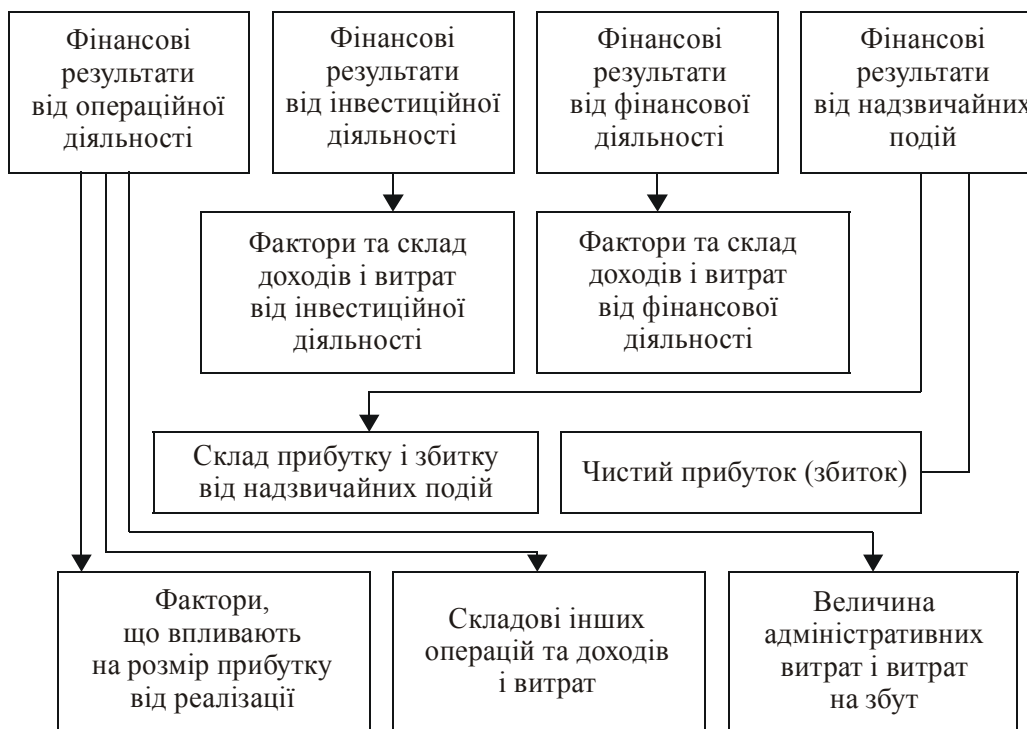

Рис. 11.5. Формування чистого прибутку

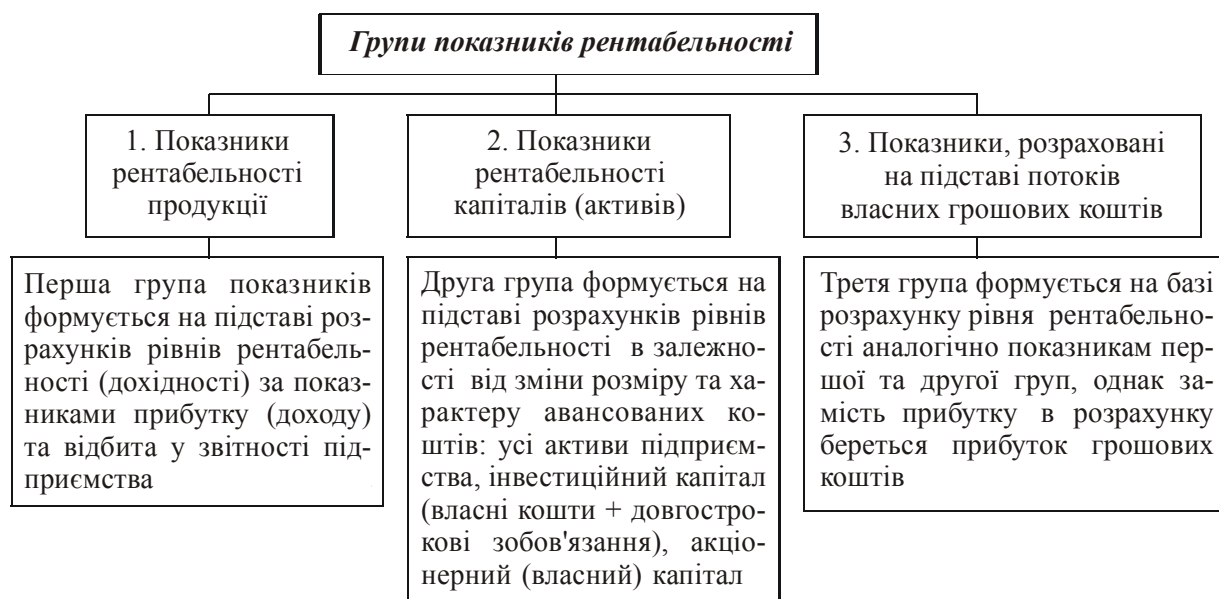

Рис. 11.6. Система показників рентабельності

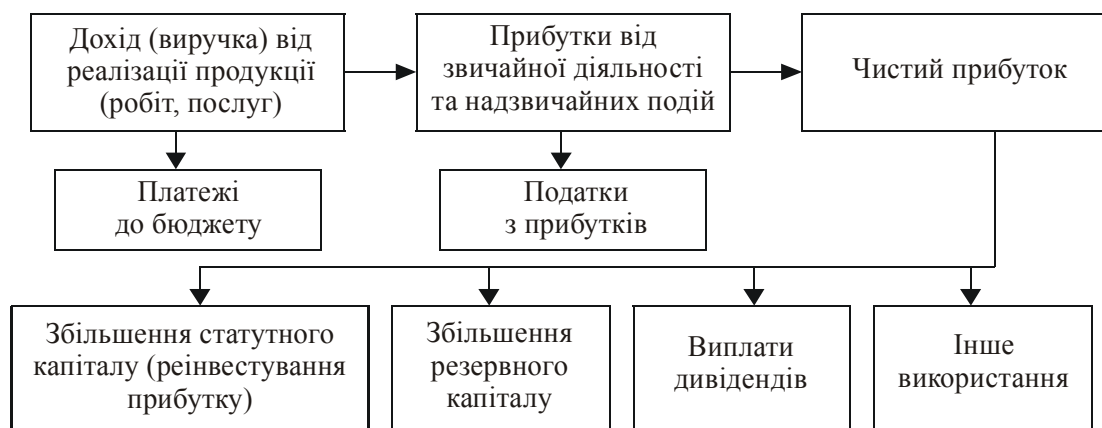

Рис. 11.7. Платежі з доходів і прибутку підприємства, розподіл та використання чистого прибутку

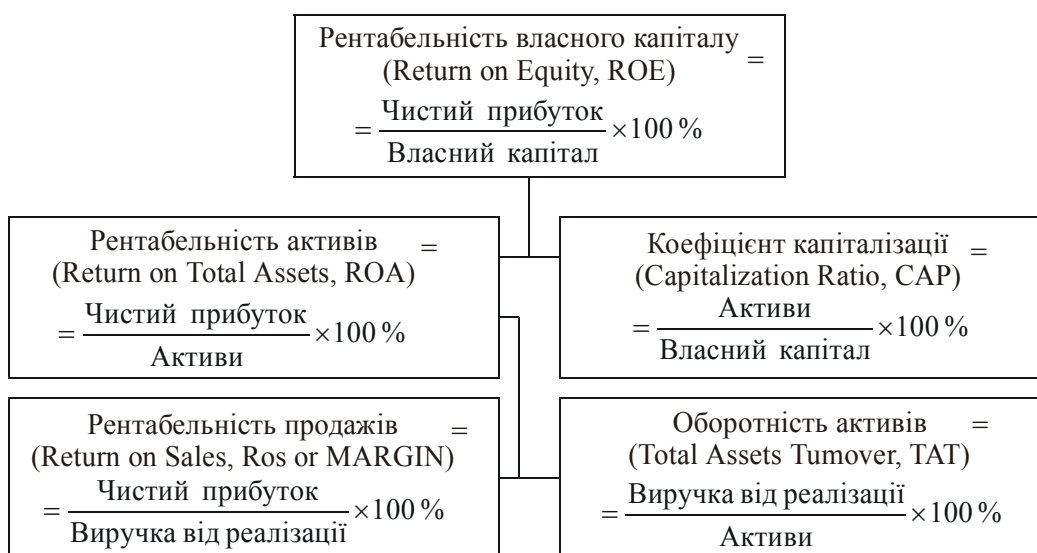

Рис. 11.8. Показники рентабельності діяльності підприємства

Розділ 12. ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

План теми

- 12.1. Відмінність поточної (виробничої) діяльності підприємства від діяльності у сфері капітального будівництва і впровадження нової техніки.
- 12.2. Поняття ефекту (результату), ефективності (результативності) поточної діяльності підприємства.
- 12.3. Види ефективності виробничого підприємства.
- 12.4. Методи оцінки ефективності виробництва на підприємстві.
- 12.5. Система показників оцінки економічної ефективності виробництва.
- 12.6. Різновиди інтегральних показників оцінки економічної ефективності роботи підприємства.
- 12.7. Технологічна та екологічна ефективність виробництва.
- 12.8. Економічна і соціальна ефективність виробництва на підприємстві.
- 12.9. Значення підвищення ефективності поточної діяльності підприємства.
- 12.10. Сутність поняття фактора підвищення економічної ефективності виробництва.
- 12.11. Екстенсивні фактори підвищення ефективності виробництва.
- 12.12. Інтенсивні фактори підвищення ефективності виробництва.
- 12.13. Обмеженість використання екстенсивних факторів підвищення ефективності роботи підприємства.
- 12.14. Порядок розробки плану підвищення ефективності виробництва.
- 12.15. Зміст плану підвищення ефективності виробництва.
- 12.16. Показники плану підвищення економічної ефективності виробництва на підприємстві.
- 12.17. Методи розрахунку економічної ефективності екстенсифікації виробництва.
- 12.18. Методи розрахунку економічної ефективності інтенсифікації виробництва.

Ефект – результат, наслідок яких-небудь причин, заходів, дій.
Ефективність – зіставлення результатів (зокрема побічних і непрямих) господарської діяльності з витраченими ресурсами: трудовими, матеріальними, природними, фінансовими, основними фондами тощо. Теорія ефективності розробляє методи вимірювання витрат і результатів функціонування народного господарства та його окремих ланок.

Ілюстративний матеріал

Рис. 12.1. Класифікація видів ефективності підприємств

Розділ 13. МОДЕЛІ РОЗВИТКУ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

План теми

- 13.1. Суспільні і локальні форми організації виробництва.
- 13.2. Поняття і форми концентрації виробництва.
- 13.3. Показники концентрації виробництва.
- 13.4. Переваги великих, середніх і малих підприємств.
- 13.5. Поняття, форми і види спеціалізації підприємств.
- 13.6. Показники спеціалізації виробництва.
- 13.7. Поняття, форми та види кооперування.
- 13.8. Показники кооперування виробництва.
- 13.9. Економічні вигоди спеціалізації та кооперування виробництва.
- 13.10. Поняття комбінування виробництва.
- 13.11. Форми та показники комбінування.
- 13.12. Економічні вигоди комбінування.
- 13.13. Сутність конверсії та диверсифікації виробництва.
- 13.14. Сутність трансформації і реорганізації підприємства.
- 13.15. Особливості зміни форми власності.
- 13.16. Реорганізація підприємств шляхом розподілу, виділення, приєднання.
- 13.17. Сутність та передумови реструктуризації підприємства.
- 13.18. Види реструктуризації підприємства.
- 13.19. Етапи і наслідки реструктуризації підприємств.
- 13.20. Зміст бізнес-плану реструктуризації підприємства.

Розвиток – необоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів.
Трансформація – перетворення структур, форм і способів, зміна цільової спрямованості діяльності.
Реструктуризація – комплексне перетворення діяльності організації (підприємства, компанії), що полягає в зміні структури виробництва, активів, пасивів, а також системи управління з метою підвищення стійкості, прибутковості, конкурентоспроможності, подолання збитковості, загрози банкрутства; перетворення організаційної структури управління організацією.
Реорганізація – це повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником.

Ілюстративний матеріал

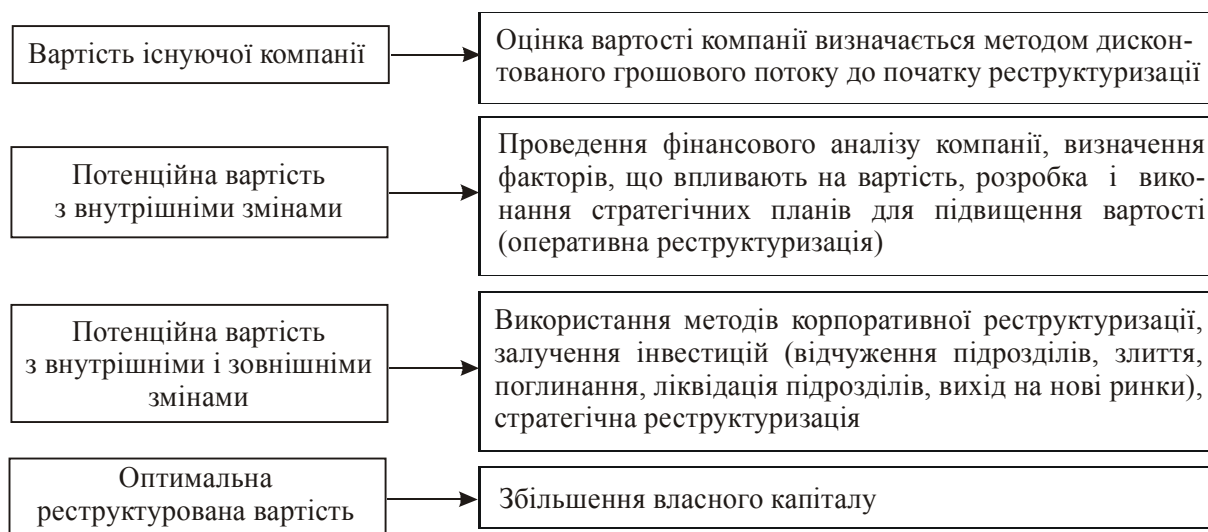

Рис. 13.1. Показники вартості підприємства на основі реструктуризаційної моделі "Пентагона" Мак-Кінсі та методи їх розрахунку

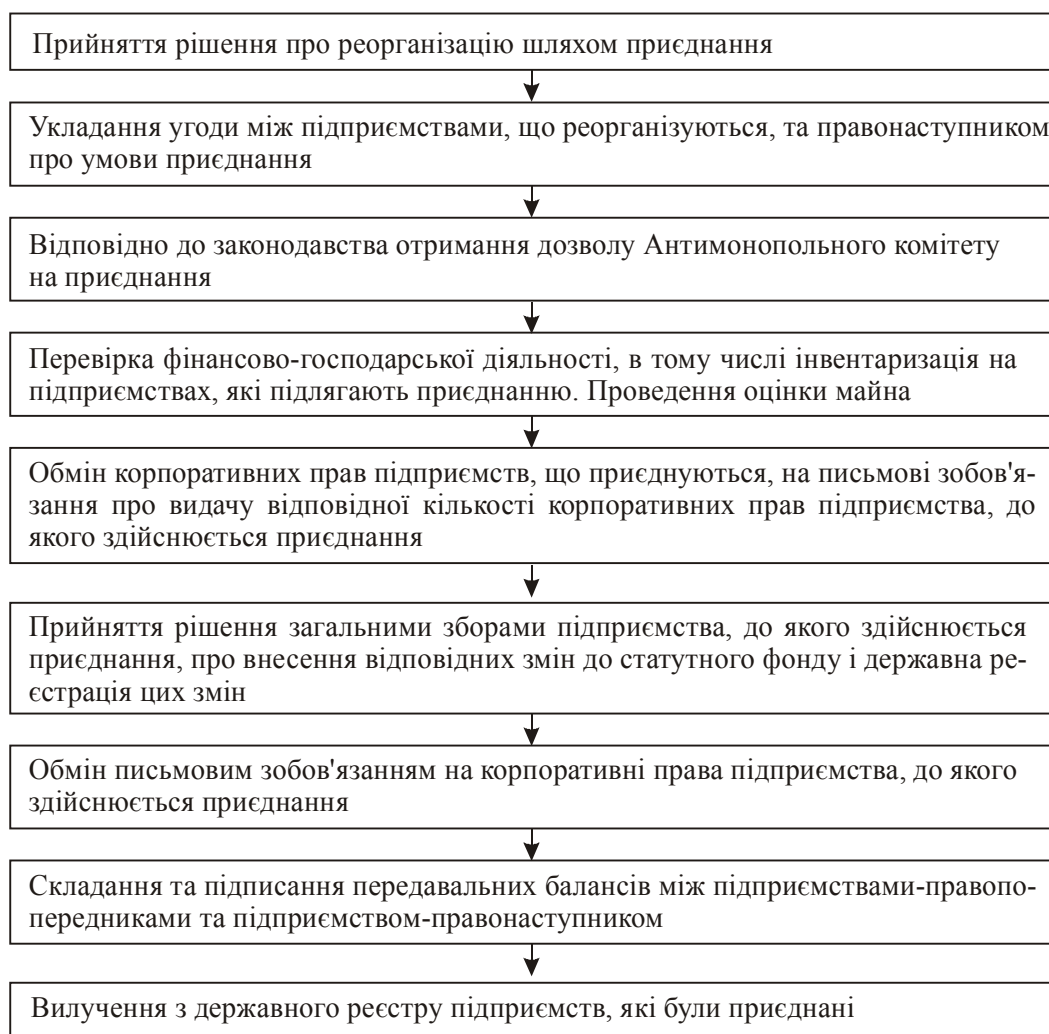

Рис. 13.2. Основні етапи реорганізації підприємств шляхом приєднання

Рис. 13.3. Порядок реструктуризації підприємства

Розділ 14. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

План теми

- 14.1. Економічна безпека підприємства як загроза його банкрутства.
- 14.2. Показники-індикатори загрози банкрутства підприємства.
- 14.3. Рівень та динаміка показників-індикаторів загрози банкрутства окремих підприємств.
- 14.4. Санація підприємства як міра усунення загрози його банкрутства.
- 14.5. Випадки, в яких проводиться санація підприємства.
- 14.6. Характеристика основних положень методики розробки бізнес-плану санації підприємства.
- 14.7. Порядок проведення та фінансування санаційних заходів.
- 14.8. Сутність і причини банкрутства підприємств.
- 14.9. Процедура порушення справи про банкрутство підприємства згідно з вітчизняним законодавством.
- 14.10. Юридичні підстави ліквідації підприємства.
- 14.11. Форми реалізації майна підприємства, яке ліквідується.
- 14.12. Черговість задоволення вимог кредиторів та робітників підприємства, що ліквідується.

Економічна безпека – стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Економічна безпека – складова частина національної безпеки, її фундамент і матеріальна основа. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система, взята в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, людські ресурси, господарські структури, сім'я, особа.

Банкрутство – визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури. Банкрутство може бути двох видів: явне (реальне), приховане.

Санація – це комплекс послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, соціального характеру, які спрямовані на виведення підприємства з кризи, відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності, тобто запобігання його банкрутства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : [постанова Верховної Ради України від 16 січня 2003 року № 436-IV]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
 2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : [постанова Верховної Ради України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
 3. Закон України "Про захист економічної конкуренції" [Електронний ресурс] : [постанова Верховної Ради України від 11 січня 2001 року № 2210-III]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
 4. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [Електронний ресурс] : [постанова Верховної Ради України від 16 липня 1999 року № 996-XIV]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
 5. Наказ Міністерства економіки України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства промислової політики України "Про затвердження Методики оцінки ефективності інноваційних проектів та діяльності технологічних парків" від 21.11.05 р. № 434/688/442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com>.
 6. **Бойчик, І. М.** Економіка підприємства [Текст] : навч. посіб. / І. М. Бойчик. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Атіка, 2007. – 528 с.
 7. Економіка підприємства [Текст] : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2004. – 528 с.
 8. **Осипов, В. І.** Економіка підприємства [Текст] / В. І. Осипов. – Одеса : Маяк, 2005. – 723 с.
 9. **Харів, П. С.** Економіка підприємства: Збірник задач і тестів [Текст] : навч. посіб. / П. С. Харів. – К. : Знання-Прес, 2001. – 301 с.
 10. **Шваб, Л. І.** Економіка підприємства [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2006. – 568 с.
-

ДОДАТОК

Вибір завдання студентом заочного і дистанційного навчання для виконання контрольної роботи

Номер прізвища студента в списку групи	Номер розділу	Номер контрольних питань у розділі курсу
1	7, 13, 14	7.2; 13.8; 14.9
2	2, 8, 13	2.9; 8.2; 13.9
3	1, 11, 9	1.1; 11.5; 9.12
4	4, 8, 12	4.5; 8.10; 12.2
5	3, 5, 9	3.8; 5.15; 9.5
6	6, 10, 12	6.6; 10.13; 12.3
7	1, 12, 14	1.14; 12.4; 14.12
8	2, 7, 9	2.11; 7.7; 9.14
9	3, 6, 10	3.6; 6.12; 10.12
10	4, 11, 13	4.9; 11.18; 13.11
11	5, 8, 11	5.5; 8.14; 11.17
12	1, 7, 11	1.11; 7.13; 11.14
13	2, 6, 12	2.16; 6.5; 12.15
14	3, 8, 14	3.16; 8.9; 14.11
15	4, 9, 12	4.13; 9.13; 12.13
16	5, 10, 13	5.7; 10.8; 13.14
17	1, 8, 9	1.6; 8.12; 9.1
18	2, 7, 10	2.13; 7.4; 10.8
19	3, 6, 11	3.14; 6.7; 11.16
20	4, 5, 12	4.15; 5.16; 12.7
21	6, 13, 14	6.1; 13.16; 14.2
22	1, 7, 10	1.7; 7.9; 10.7
23	2, 5, 9	2.14; 5.21; 9.9
24	3, 6, 12	3.15; 6.15; 12.8
25	4, 8, 13	4.26; 8.12; 13.20